

banka ve ekonomik yorumlar

Saygılı Okurlarımız

Ekonomik Göstergeler

Ekonomik Yorumlar:

Prof. Dr. Erdoğan Akın
Özer U. Çiller
Prof. Dr. Emre Gönensay
Prof. Dr. Haydar Kazgan
Dr. Öztin Akgüç

Ayın Ekonomik Olayları

Doç. Dr. Yıldırım Kılıç

Tagimacılığa Akaryakıt
Fiyatlaması

Doç. Dr. Orhan Şener

Kurulmakta Olan Yatırım
Pantlarından Bekleyişler
Ne Olmalıdır?

Dr. Şenol Türen

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. Mehmet Ş. Tekbaş

Türk Ekonomisinde Yönetim
Sorunları - Sakıp Sabancı

ile Söyleş:

Besim Baykal

Ekonomik Kararlarda Parasal
Önemler ve Vergi

Muzaffer Gümbüş

1979'da Dış Borç
Piyasaları Ne Durumda?

Haluk F. Gürsel

Euromoney

Mülya Kabaaköçü

*1979 Yılı ilk altı ayındaki
ekonomik gelişmeler ve
alınması gereken önlemler*

EKONOMİK YORUMLAR

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

**ÇANAKKALE
SERAMİK
fayansları**

banyo
ve mutfağınız
için

sihhî

ucuz

dayanıklı

temiz

modern

renkli

KS

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

banka ve ekonomik yorumlar

Sahibi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar

Anonim Şirketi adına :

Bülend Çorapçı

Yazı İşleri Müdürü .

Dr. Öztin Akgüç

Danışma Kurulu :

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Erol Aksay, Prof. Dr. Osman Fikret Arkun, Dr. Orhan Altan, Besim Baykal, Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Mehmet Gün Çalika, Şinasi Çelikkol, Ahmet Demirel, Necdet Durakbaşa, Kaya Erdem, Özhan Eroguz, Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumhur Ferman, Prof. Dr. Emre Gönsensay, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu, Erhan Işıl, Av. Dr. Halük Kabaaloğlu, A. Nazif Keyman, Doç. Dr. Yıldırım Kılıç, Kemal Kurdaş, Doç. Dr. Kemal Kurtuluş, Nuh Kuşçulu, Ziya Nebioğlu, Ergin Neng, Ertan Özgür, Ertuğrul Soysal, Osman N. Torun, Prof. Dr. Kemal Tosun, Prof. Dr. Baran Tuncer, Fikret Tuncer, Turhan Tümay, Doç. Dr. Gül G. Turan, Dr. Güngör Uras, Dr. Halük Ünal, Prof. Dr. Yüksel Koç Yalkın, Doğan Yalım.

İdare Yeri :

Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17

Kat. 4. İstanbul, Tel: 26 34 11,

Fiyatı : 30 TL

Yıllık Abone : 360 TL.

Öğrencilere indirimli : 180 TL.

Hesap Numaralarımız :

Ziraat B. Beyoğlu 768, İş B.

Türbe 1541, Akbank Türbe 4512.

Baskı : Bilmen Basımevi .

Sevgili Okurlarımız

Türkiye'de tabu olan, dokunulmazlığı olan bir konu, güncellik kazanmıştır. O da Türkiye Büyük Millet Meclisi sorunudur. Aslında, Türkiye'nin sorunlarını çözecek T.B.M.M.'nin, bir sorun hâlini alması ciddi bir üzücüdür. Ne yazık ki, T.B.M.M., temel işlevlerini büyük ölçüde göremez hâle gelmiş veya bu duruma düşürülmüştür. Türkiye'nin sosyal ve ekonomik hayatını etkileyecek önemli yasa önerileri bir yanda beklerken; T.B.M.M., ülkeye yararı olmayan salt politik manevraların çevrildiği transfer bombalarının patladığı, kısır bir mücadele alanı haline getirilmiştir. T.B.M.M.'nin sorunlara çözüm getirmemesinin yanı sıra, kuşkusuz abartılmış transfer haberleri, parlamenterlerin ve T.B.M.M.'nin saygınlığına gölge düşürmüştür.

Türkiye'de siyasi bunalımın nedeni, seçim sisteminin yeterince demokratik olmamasında aramak gerekir. Mevcut parlamenterler - demokratik olmayan bir ön seçim ve seçim sistemi - oluşacak T.B.M.M... Bu bir yerde Türkiye'nin politik kısır döngüsüdür. Demokratik bir görünüm altında oligarşik, hatta kişi egemenliğine yol açabilecek bir politik düzenimiz olduğu yadsınamaz.

Çözüm, demagojiyi, eski dille mugalatayı, yeni dille söz avcılığını bir yana bırakıp, seçimi demokratikleştirmek, T.B.M.M.'ni n:illi iradeyi daha iyi yansıta-cak, daha iyi temsil edecek hâle getirmektir. Alınacak ilk önlem, demokratik olmayan ön seçim sisteminin değiştirilmesi, parti adaylarının birkaç yüz delege oyu ile değil; kayıtlı tüm parti üyelerinin katılması ile daha geniş bir taban tarafından seçilmesini sağlamaktır. Bu takdirde, delege oyunları, para har-cama, milletvekilinin kendini birkaç yüz delegeye bağımlı hissetmesi gibi sakıncalar ortadan kalkacak, çıkar peşinde koşmayan gerçek partilinin sesi ve iradesi, aday saptanmasına daha iyi yansı-yacaktır. İkincisi, seçimde adaylar ara-sında yer değiştirme, olanaklı hâle ge-

tirilmelidir. Gerçi bugün teorik olarak bu olanak vardır; ama fiilen bu yol kapalıdır. Anımsadığımız kadarı ile ancak etnik grupların yoğun olduğu bir veya iki yerde adaylar arasında sıra değiştirmesi mümkün olabilmıştır. Açıkcası, bugünkü sistemde dar bir ön seçim ile, kimlerin milletvekili, kimlerin senatör olacağı büyük bir kesinlikle belli olmakta; egemenliğe sahip seçmene figüran görevi verilmektedir. Birkaç yüz delegenin saptadığı veya parti genel merkezinin gerçekte parti başkanlarının tayin ettiği kişilere gözü kapalı oy vermek... Böyle bir seçim sisteminin demokratikliği çok tartışılır, çok söz götürür. Bu nedenle, seçimi, delegelerin, parti merkezlerinin, parti başkanlarının sultasından kurtarıp, demokratik hâle getirmek zorunludur.

Üçüncü bir önlem, seçilme ve seçme hakkına sahip her vatandaşın, aktif bir şekilde politik sürece katılmasını sağlamaktır. Türkiye'de seçime katılma oranları düşmektedir. Seçimlerde 1950'lerin coşkusu, katılma oranının yüksekliği görülmemektedir. Kuşkusuz seçmene figüranlık görevi verilmesi bunda etkindir. Seçmen, kendi fikrine, görüşlerini temsil eden partiler bulunduğu, partilere inandığı, seçimde şeklen değil gerçekten söz sahibi olduğuna inandığı tak-

dirde, kuşkusuz seçime daha aktif şekilde katılacaktır. T.B.M.M.'nin milli iradeyi temsil etmesini istiyorsak, seçmenlerin tümünün oya katılmasını sağlayacak sistemler getirmek zorundayız. Tüm seçmen kitlesinin ancak % 20 - % 25 oyunu almış parti veya partilerin, milli iradeyi temsil ediyoruz iddiaları, havada kalabilir, etkili olmayabilir.

Dergimizin bu sayısında ekonomik yorumlara katılan arkadaşların hemen hemen birleştikleri bir nokta vardı. Konjonktür değerlendirmesiyle, analiziyle vakit kaybetmiyelim. Sorunların temelini inelim. Sorunların temelinde, büyük ölçüde Türkiye'nin bugünkü politik düzeni ve bu düzenin, istenilen ölçüde demokratik olmaması yatmaktadır.

Türkiye'yi yönetmek veya yönetmek istemek büyük bir iddiadır. Her siyasal lider, her üst kademe bürokrat, Türkiye'yi yönetmeğe talip olurken, vicdanına, hangi beceri, hangi yetenek, hangi bilgi, hangi geçmiş başarı karşılığı, bunu istediğini ve kendine layık gördüğünü sormalıdır. Kuşkusuz, bu sorular üzerinde tüm Türk vatandaşlarının da düşünmesi, çözüm için gerekli ilk adımdır.

Saygılarımızla,

Dr. Öztin Akgüç

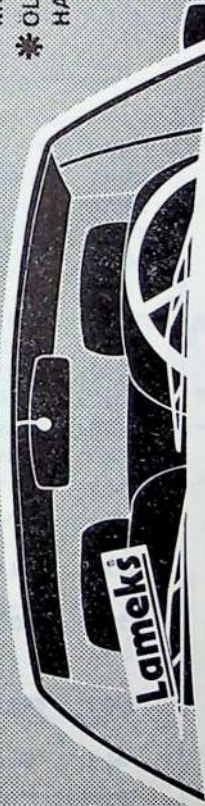
☆☆

Şirketimiz eski müdürü sayın Ertum ÖCAL'ın 1979 Ocak ayından itibaren dergimizle hiç bir ilişkisi kalmamıştır. Sayın abonelerimize, reklâm veren müesseselere ve ilişkide olduğumuz üçüncü kişilere önemle duyururuz.

☆☆

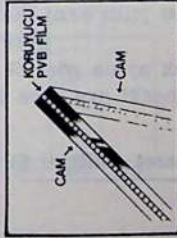
Lameks® oto camları yolda bırakmaz!

- * OPTİK KALİTE
- * YÜKSEK DARBE MUKAVEMETİ
- * ÖLÇÜ VE KALIP HASSASİYETİ

POLYVİNYL BUTYRAL (PVB)

CAMLA EN İYİ BİRLEŞEN BİR PLASTİK BAĞLAYICI ELEMANDIR. POLYVİNYL BUTYRAL YIRTILMAZ, KOPMAZ, ESNEKTİR, KUVVETLİDİR. Lameks EMNİYETİNİ BÜNYESİNDEKİ ULUSLARARASI STANDART KALINLIKTAKİ PVB FİLM'DEN ALIR.

Sertleştirilmiş oto camları kırılınca bir anda önünüzü göremez, güç durumunda kalırsınız.

Anında yumrukla kırıp durmak için uygun bir yer bulmanız gerekir... ve bu sanyeler içindeki kötü ihtimalleri her sürücü çok iyi bilir.

Bundan sonrası ise bir dramdır, hele uzun yoldaysanız.

Çok katlı Lameks Oto Emniyet Camları faklidir. Dağılımaz.

Önünüzü daima göre bilirsiniz. Dağılmayı camlar arasındaki PVB koruyucu film tabakası önler. Güvenle sürebilirsiniz otonuzu.

Lameks sizi yolda bırakmaz.

Çok katlı Lameks Oto Emniyet Camları farklıdır. Dağılımaz. Önünüzü daima görebilirsiniz.

Genel Dağıtım :

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 Nişantaşı - İSTANBUL

Tel : 47 06 66 - 46 80 27

EKONOMİK GÖSTERGELER

Ahmet S. TALU

T.C. Merkez Bankası	1 9 7 9				
	1977	1978	Mart	Nisan	Mayıs
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	547.0	645.8	597.9	597.2	730.1
Tedavüldeki banknotlar (milyon TL.)	77881	113662	125080	126071	135968
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	45178	56639	65606	64092	65606

Bankalar (milyon TL.)

Toplam mevduat	213261	270843	300595	31466
Vadesiz ticari	63027	87088	93808	94845
Vadesiz tasarruf	83873	103948	109540	116479
Vadeli tasarruf	39378	53253	57412	57573
Diğer mevduat	26983	35554	39595	41576
Toplam krediler	231476	289368	292838	298945
Tarım kredileri	46623	52843	47227	46736
Sanayi kredileri	8499	13382	13433	13440
K. Esnaf ve sanatkar kredileri	9516	13670	15235	15899
İpotek karş. krediler	6476	8015	8076	8024
Muhtelif krediler	160362	201458	208837	214846

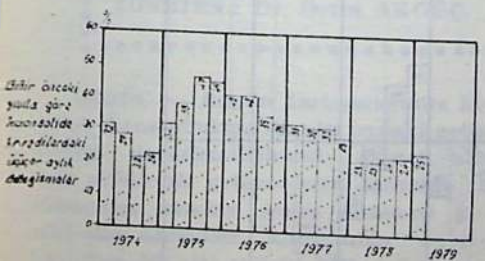
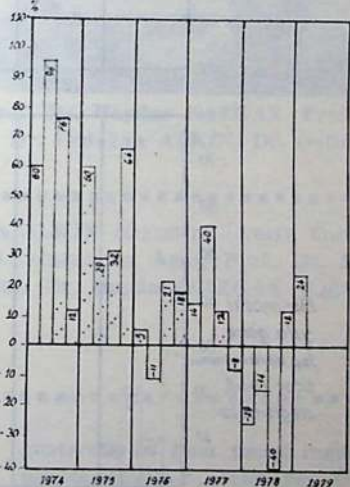
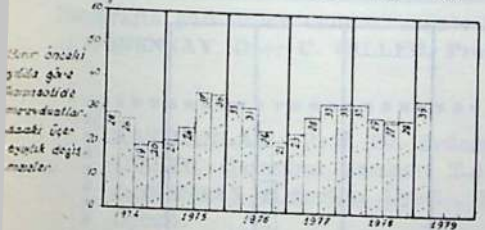
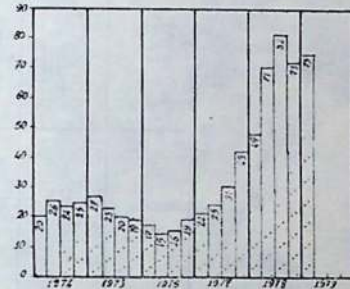
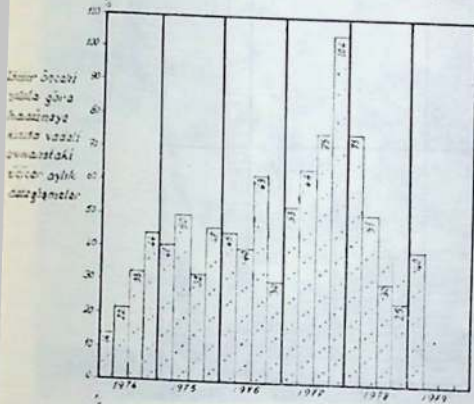
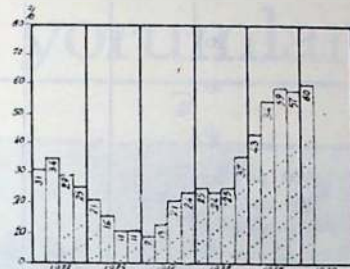
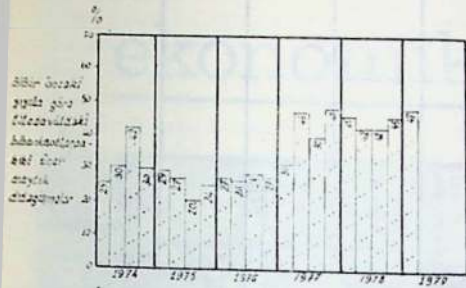
Fiyatlar (1968 = 100)

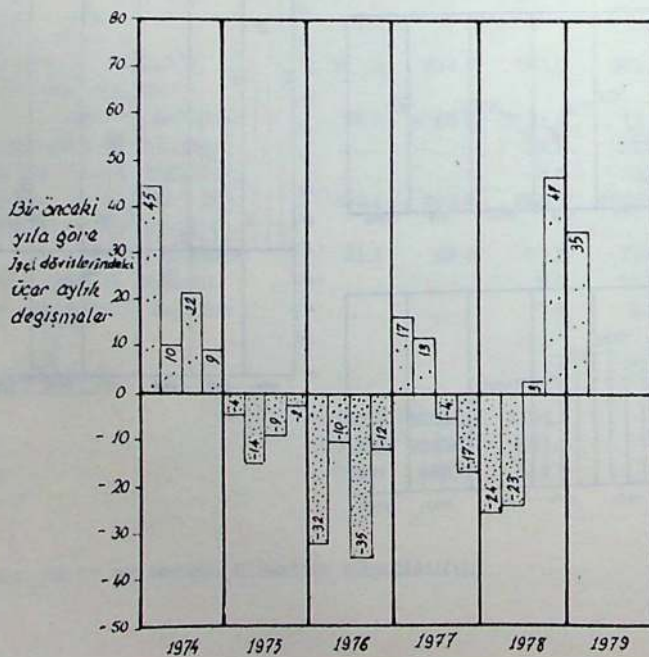
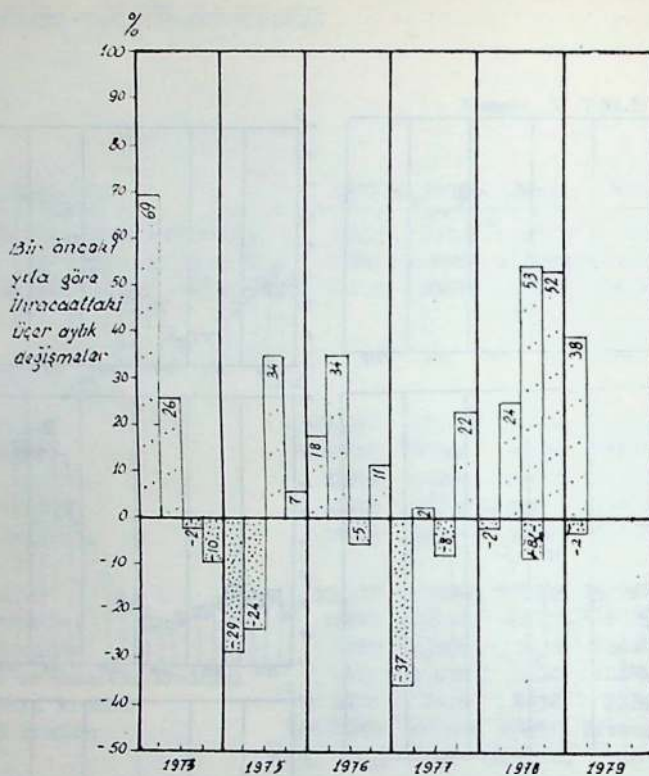
Toptan eşya fiyatları (İ.T.O.)	413.3	634.8	891.3	981.3	1033.3
Geçen yılın aynı dönemine göre % değişme	28.5	53.6	61.8	72.3	74.8
Ocak ayına göre % değişme	10.8	22.0	28.5
Bir önceki aya göre % değişme	7.8	10.1	5.3
İstanbul geçinme indeksi (İ.T.O.)	396.1	665.6	952.9	1003.7	1072.0
Geçen yılın aynı dönemine göre % değişme	31.1	68.0	77.3	70.6	69.7
Ocak ayına göre % değişme	9.8	15.7	23.6
Bir önceki aya göre % değişme	7.5	5.3	6.8

Dış Ticaret (milyon \$)

İthalât	5796.3	4599.0	1194.4
İbracat	1753.0	2288.2	661.7
İş. dövizleri	982.0	983.0	214.2

(*) Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla kümülatiftir.

ekonomik yorumlar

Fotoğrafta görülenler (soldan sağa): Prof. Dr. Haydar KAZGAN, Prof. Dr. Emre GÖNENSAY, Özer U. ÇİLLER, Prof. Dr. Erdoğan ALKİN, Dr. Öztin AKGÜÇ.

KATILANLAR : Prof. Dr. Erdoğan ALKİN (Öğretim Üyesi), Özer U. ÇİLLER (İstanbul Bankası T.A.Ş. Murahhas Âza), Prof. Dr. Emre GÖNENSAY (Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Haydar KAZGAN (Öğretim Üyesi).

YÖNETEN : Dr. Öztin AKGÜÇ.

AKGÜÇ — Bugün tartışacağımız konular, ekonomimizde ilk altı aydaki gelişmelerin değerlendirilmesi; ikinci altı ayda olabilecek gelişmelerin tahmini ve hükümetçe bundan sonra alınması gerekli olan önlemler konusunda öneriler... Ben, ilk altı aydaki gelişmeleri ana hatları ile özetlemeye çalışayım. Sınai üretim artışı istenen düzeyde gelişme

göstermiyor. Bazı temel maddeler üretiminde düşüşler gözleniyor. Örneğin taşkömürü üretimi yılın ilk dört ayında, geçen yılın aynı dönemine kıyasla % 6.1 oranında daha düşük gerçekleşmiştir. Alümina üretiminde dikkati çekici düşüş olmuş; bakır konsantr ve kromitte bir değişiklik olmamıştır. Linyit üretimi, program hedeflerinin altında kalma-

sına karşın, 1978 yılı üretimine kıyasla % 14,4'lük bir artış göstermiştir. Ham petrol üretiminde, yılın ilk dört ayında, geçen yıla kıyasla kümülâtif olarak % 6,9 oranında artış olmuş, ancak bu artış hızı son aylarda yavaşlamış hatta Nisan ayı üretimi, geçen yıla göre % 3 azalmıştır. Sınai üretim rakamları, 1979 yılı için öngörülen % 6,7 oranındaki büyüme hızına ulaşılmasını ortaya koymaktadır. Fiyat artışları, 1979 yılının ilk altı ayında hızlanmış vaziyette. İlk beş ayda toptan fiyatlardaki artış % 30'un üzerindedir... Bu denli fiyat artışları, enflasyon hızının, geçen yılki düzeyinin de üstüne çıkacağı kaygısını yaratıyor. Geçinme endeksleri, toptan fiyat endekslerine kıyasla daha yavaş artış gösteriyor. Ancak bu iki endeks arasında bir zaman aralığı olduğuna göre, önümüzdeki aylarda geçinme endekslerinde de hızlı bir artış beklenebilir. Gerek emisyon, gerek para arzı, geçen yıllara kıyasla daha hızlı artış gösteriyor. Emisyon, 1979 yılbaşında 113,6 milyar iken, Haziran ayı başında 136 milyar liraya yükselmiştir. Artış oranı % 20 gibi çok yüksek bir düzeydedir. Halbuki geçen yıl aynı dönemde emisyondaki artış % 4,5 idi. Türkiye'de mevsimlik hareketlerin etkisiyle emisyonun bir ilk beş aylık dönemde çok yavaş bir artış göstermesi gerekirdi. Artış göstermemesi gereken bir dönemde emisyondaki % 20 oranında bir artış, bu yıl emisyondaki artışın büyük boyutlara ulaşacağı izlenimini veriyor.

Dış ticaret, cari işlemler ve ödemeler dengesinde, geçen yıla kıyasla olumlu gelişmeler görüyoruz. 1979 yılı Ocak - Nisan dönemi ihracatı 850 milyon dolara ulaşmıştır. Geçen yılın aynı dönemindeki ihracatın 663 milyon dolar olduğu anımsanacak olursa, ihracatta % 28 oranında bir artış gerçekleşmiş oluyor. Ancak ekonomideki devalüasyon bekleyişi, Mayıs ayı ihracatını etkileyecek, kümülâtif artış hızı düşecektir. Aynı dönemde ithalât % 13 oranında artarak 1 milyar 402 milyon dolardan 1 milyar 581

milyon dolara yükselmiştir. Ocak - Nisan döneminde ham petrol dışalımını reel olarak 3,4 milyon tondan 2,3 milyon tona düşmüş; buna karşılık işlenmiş petrol ürünleri dışalımını % 300 oranında artarak 85 milyon dolardan 260 milyon dolara yükselmiştir. Bu gelişmelerin sonucu olarak dış ticaret açığımız bir ölçüde daralmış 739 milyon dolardan 732 milyon dolara düşmüştür. Cari işlemler dengesinde ise daha dikkati çekici bir iyileşme var. Yılın ilk dört ayında cari işlemler dengesindeki açık 440 milyon dolar düzeyinde... Halbuki geçen yılın aynı döneminde açık 526 milyon dolar dolaylarında idi. Bu olumlu gelişmede işçi dövizlerinin önemli katkısı var. Nisan ayında uygulanmaya başlanan primli kur sonucu, işçi dövizleri bir sıçrama göstererek yılın ilk dört ayında 343 milyon dolara yükselmiş oluyor. Geçen yıl işçi dövizleri girişi aynı dönemde 215 milyon dolardı. Genelde başlıca göstergeler bunlar altı ayın döneminde. Şimdi sizlerin bu konuda görüşlerinizi almak isterim. Sayın Alkin, Türk ekonomisinin bu ilk altı aylık değerlendirmesini yapar ve ikinci altı aya ait beklentilerinizi açıklar mısınız?

ALKIN — İlk altı ay genel çizgileri ile, hızlı fiyat artışları, ithalât darlıkları ve bütün bunlardan kaynaklanan yahut daha doğrusu birbirlerine bağlı olan mal darlıkları biçiminde özetlenebilir. Sizin de az önce söylediğiniz, gibi Mayıs ayı sonu itibarıyla 133 milyar liraya varmış bulunuyor banknot emisyonu. Para arzı ile ilgili Nisan ayı ortaları rakamı var elimizde; 323,5 milyar lira. Böylece yılbaşına göre para arzında % 13,6'lık bir artış var. Oysa geçen yıl bu oran yaklaşık olarak % 5 dolaylarında idi aynı dönemde. Demek ki hem emisyon açısından hem de toplam para arzı açısından geçen yıla nazaran hayli hızlı bir artış var yılın ilk beş ayında. Buna bağlı olarak sizin de belirttiğiniz gibi toptan eşya fiyatlarında, genel fiyatlarda % 30'un üstünde bir artış var

İlk beş ayda. Oysa aynı dönemde Nisan'dan Nisan'a aldığımız zaman genel fiyatlarında % 60'a varan bir artış görüyoruz. Sadece Nisan ayı artışı % 7,8. İstanbul geçim endeksinde sizin de az önce söylediğiniz gibi, oldukça düşük bir artışı var: % 12,7. Bu bir olgunun çok kabaca bir göstergesidir. Eğer perakende fiyatlar toptan eşya fiyatlarının gerisinde gidiyorsa demek ki fiyat artışlarında talep baskısından çok maliyet baskısı vardır. Bilmem, bu ilk dört aya bakarak enflasyonist süreç içerisinde bu nitelenebilir miyiz? Daha sonra talep etkisi ortaya çıktığında geçinme endeksleri toptan eşya fiyatları endeksine yetiştirilecektir. Nitekim İstanbul'da Nisan ayında geçmiş aylara göre hızlı bir artışla geçinme endeksinin % 5,1 artmış olduğunu görüyoruz. Nisan'dan Nisan'a yıllık artış İstanbul perakende fiyatlarında % 51. Geçinme endekslerinde artış, geçmiş dönemlerden, geriden gelmiş gibi görünüyor. İstanbul'a göre ilk dört ayda Ankara geçinme endeksindeki artış daha hızlı... Hem ilk dört ayın artışı % 18,5 hem de Nisan'dan Nisan'a bir yıllık artış % 67, sadece Nisan ayı artışı % 6,5. Toptan fiyatlarında ilk beş ayda artış % 30. Haziran ayında devalüasyonun bu itici etkisiyle, gene en iyimser tahminle, % 10 bir fiyat artışını üstüne ekleyecek olursak senenin ilk altı ayında % 40 bir fiyat artışı olacağını ve yıl sonuna kadar fiyat artışının % 70'i geçebileceğini tahmin ediyorum; Toplam net krediler, Nisan ayı sonu itibariyle 491 milyar lirayı bulmuş oluyor. Gene ilginç bir gösterge; bu kadar hareketli bir ortamda hisse senetleri fiyatlarındaki gerilemeler bariz. Üretime gelince... 29 temel malik bir ölçek var. Çeşitli metaller, minareller, çeşitli hammaddeler oluşturuyor bu ölçeği. Bunlardan 28'inde Mayıs ayı içerisinde Nisan'a göre üretim düşüklüğü var. Bunun yanında gerileme göstergelerinde 1978 Mayısından itibaren süregelen bir eğilim vardı. Sanayi malları fiyatlarının, tarım malları fiyatlarından daha hızlı yükselip, iç ticaret

hadlerinin tarımsal mallar aleyhine seyretmesi. Bu devam ediyor. Hiç hızı keşilmeden devam ediyor. İşte son buğday taban fiyatlarının % 30 zamlı olarak kabulü ve ekmeçlik buğdayın taban fiyatının 450 kuruş olarak ilân edilmesi ile ekmeçlik buğdayda devlet desteğinin çekilmesi. İhracat rejimi açıklandı. İşte bürokratik formaliteler azaltılacak, dış satım sigortası hazırlıkları başlandı diye. Merkez Bankası'nın bankalara direkt açtığı kredilerde azalma eğilimi var bu son haftalarda. Dış ekonomik ilişkilere geldiğimizde sizin de az önce söylediğiniz gibi 1,5 milyar doları aşan dört aylık bir ithalat var. 850 milyon dolar kadar da bir ihracat, 700 milyon doları biraz aşan bir dış ticaret açığı. Bunun üstüne görünmeyen kalemlerin getirdiği eklemeleri de koyacak olursak 440 milyon dolar kadar bir cari işlemler açığı var ki çok tabii olumlu bir açık ama bedelinin de ne olduğunu hepimiz biliyoruz. İhracatta ilginç bir durum var. İhracatta Nisan ayında gerileme görüyoruz. Mart'ta da. Yani yılın ilk iki ayına göre gerileme var. Mayıs da -Mayıs ayı rakamı elimizde yok ama- gerilemenin mutlaka devam edeceği açık. Bunun nedeni tabii katlı kurda, katlı kurun etkisinde.

AKGÜÇ — Sayın Alkin bu gerileme geçen senenin aynı aylarına göre mi? Yoksa bu senenin Ocak, Şubat aylarına göre mi?

ALKİN — Bu senenin ilk aylarına göre.

AKGÜÇ — Biraz doğal değil mi? Türk ekonomisinin ihracat malları daha çok kış aylarında olduğuna göre yaz aylarına gittikçe ihracatın düşmesi.

ALKİN — Tabii. Ama bu doğal trendin üstünde bir azalma oldu. Yalnız sizin dediğiniz gibi bizim ihracat mevsimimiz genellikle Şubat ayının sonuna kadar devam eder, Mart'ta ve Nisan'da bir duraklama olur, sonra Haziran'da

tekrar ağır ağır yükselmeğe başlar. Fakat bu normal trendin üstünde bir düşüş. Bunun nedeni gayet açık. Bir adamın dolarına 47 lira veriyorsunuz; öbür adamın dolarına 26 lira veriyorsunuz. Bu adam da 26 liradan dolarını satmak istemiyor. İhracatta bu daralmayı, azaltmayı telâfi edecek bir sıçrama görülecek devalüasyonla beraber. İhracat, herhalde, bu devalüasyonun olumlu etkisini de düşünecek olsa dahi yıl sonuna kadar 2.5 milyar doları çok aşabilecek gibi gözüküyor. İşçi dövizleri gene bütün olumlu etkilerle, dört ayın toplamı 343 milyon dolar. Bütün bu teşviklerle bir sıçrama oldu ama aylık sıçrama yine 130 milyon doları 140 milyon doları pek aşamadı bu katlı kur uygulaması ile. Dört ayda 343 milyon dolar ve bir ayda 47 liralık kurla 130 milyon dolar. Bu rakamlar bize gösteriyor ki yıl sonuna kadar bu işçi dövizini bir milyar doları 47 liralık kurla dahi pek aşacağı benzemiyor. Şu halde 2,5 milyar dolar ihracattan, 1 milyar dolar işçi dövizinden, 1,5 milyar dolar dış krediler eder 5 milyar dolar civarında bir olanak. Diğer görünmeyenler faiz ödemelerini götürür, proje kredileri bedelsiz ithalât sermaye kalemleri içerisinde borç taksidini götürecektir olursa demek ki 5 milyar dolarlık bir ithalât potansiyelimiz var bu yıl. Spot alımlarla petrol ithalâtı 2,5 milyar dolar olarak gerçekleşirse, 1 milyar dolarlık, bazılarına göre 1,5 milyara da yaklaşabilir: gübre, gübre hammaddesi, demir çelik gibi hammaddelerin dış alım gereksinmesi var. Geriye bir milyar dolarlık bir ithalât olanağı kalıyor. Bunun bir kısmı tabii demir, çelik, petrol ve gübre hammaddesi dışında da kullanıldı sene başından bu yana. Demek ki yıl sonuna kadar doğrudan doğruya 1977 Şubatından beri bekleyen transferleri kımıldatmak için pek büyük bir olanak yok. Oysa hiç olmazsa ilk alınan 500 milyon dolar avansın yarısı kadar bir kısmı, şu transferleri kımıldatmak için verilebilse ve bir olumlu psikolojik hava yaratılabilse belki 47 liralık döviz kuru

bir süre tutturulabilir. O sırada da öbür paralar gelmeye başlayınca belki bu iki, ikibuçuk aya gidebilir. Fakat sözü edilen 1,5 milyar dolar 47 liralık kuru tutturulması için yetersiz.

AKGÜÇ — Petrol alımlarında zoraki bir kısıtlama olmuştur. Ham petrol dış alımı geçen seneye nazaran % 70 oranında gerçekleşmiştir. Bir de daha evvel vurguladığımız gibi, ham petrol ithalâtında önemli azalmalar olmasına karşın mamül türlerinde artış olmuştur. Bu da bizim petrol alımındaki hatalarımızı, temel hatalarımızı gösteriyor. Daha az ürün ithal edip daha fazla para ödemek başatısını (!) gösterebilmişiz.

Evet sayın Çiller, sizin bu konudaki değerlendirmelerinizi ekonominin gelecek altı ayı için tahminlerinizi alabilir miyim?

ÇİLLER — Teşekkür ederim. 1979 yılının ilk altı ayının ekonomik görünümünü incelediğimizde birbirine bağlı 4 ana sorun ile karşılaşılıyor. Bunların birincisi enflasyon, ikincisi üretimi, üçüncüsü işsizlik ve dördüncüsünü de döviz darboğazı olarak görüyoruz. Enflasyon konusunu ilk ele aldığımızda bunun temelinde KİT açıklarının finansmanın yattığını görüyoruz. KİT finansman sorununun dışında, bütçe açığı konusu da enflasyonu körükleyici ayrı bir unsur olarak gözüküyor. Bunun yanısıra üretim darboğazları yine enflasyonu hızlandıran ayrı bir etken olarak karşımızda. Üretimin kısıtlanması muhakkak ki Türkiye'nin içinde bulunduğu belirsizlik havasından kaynaklanıyor. Fakat bunun da en büyük nedeni yine de sanayinin içinde bulunduğu ithalât zorluklarıdır. Üretimin kısıtlanması neticesinde bir arz daralması ortaya çıkıyor ve fiyatlar alabildiğine körükleniyor. Bugün sanayici bu koşullar altında tamamiyle şaşırmış durumda. Değişik sektörler baktığımızda, örnek olarak otomotiv sektörü, plastik sektörü tamamen üretimi durdurma olasılığı ile karşı karşıya kalmış du-

rumda. Piyasada yedek parça bulunamıyor. Bildiğiniz gibi, bazı sanayiler fiyat kontrolüne tabi oldukları için yapılan devalüasyon neticesinde artan girdi maliyetlerini kendi satış fiyatlarına yansıtıyorlar ve bunun neticesinde büyük bir finansman darboğazı ile karşılaşılıyorlar. Bu tabii bir yerde üçüncü sorun olarak karşımıza işsizliği getiriyor. Tarım sektörünün dışında tahmin edilen 1.5-2 milyon işsiz ordusu gün geçtikçe büyüyor ve bu da bir sosyal patlama tehlikesini hergün daha yakınıma getiriyor. Üretim düşüşünün en büyük nedeni döviz darboğazı. Rakamlar ithalatımızın bu yıl 5 milyar doların altında olacağını gösteriyor. Ve bu da bir yerde ekonomiyi kapalı ekonomiye itiyor. Fakat 1960'dan bu yana sürdürdüğümüz ithalat ikamesi politikasına baktığımızda, kapalı ekonominin döviz gelirlerini azaltıcı değil, bir yerde artırıcı olduğu gözlenebiliyor. 1979'un ilk 6 ayında ihracatla ilgili rakamlara ve alınan tedbirlerle, kredi teşviklerine baktığımızda, bu gelişmeleri olumlu olarak değerlendirebiliriz. Sanayiciye yaptığı ihracatın karşılığında % 50 nisbetinde verilen ithalat hakkı olumlu bir tedbir olarak gözüküyor. Fakat bu oranı Balkan ülkelerindeki uygulamalarla mukayese ettiğimizde düşük olarak nitelendiriyoruz. Belki bu oranda ileride bir değişiklik getirilmesinin uygun olacağı düşünülebilir. Bu arada vergi iadelerinin, vergilerin maliyetleri artırıcı etkisini fiilen karşılamadığını görüyoruz. Bu da ihracatımıza olumsuz etki yapmakta. Bunun yanısıra, Türkiye'nin ihracatçılara diğer ülkelerle rekabet yapabilmeleri için uzun vadeli kredi olanakları sağlamaması ihracatı köstekleyici diğer bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabii bunlara ilâve olarak iç talepteki büyük patlayış ve iç talebin karşılanamaması karşısında Türkiye'nin bir ihracat hamlesi yapması çok zor olarak gözüküyor. Mart ayında açıklanan ekonomiyi güçlendirme programı ve uygulanan dövizli prim neticesinde sayın Başbakanımızın verdi-

ği rakamlara göre, uygulamanın ilk 1,5 ayında 316 milyon dolarlık bir işçi döviz girişi ve bunun yanısıra 400 milyon dolarlık bir DÇM borcu ödenmesi var. Fakat gerçek rakamlara baktığımızda, bu rakamların oldukça abartıldığı görülüyor. Çünkü 1979'un ilk dört ayında, siz o rakamı çıkarmıştınız, toplam işçi dövizlerinin 343 milyon dolar civarında olduğu gözüküyor. Son hafta ilân edilen katlı kur politikasıyla, dövizli prim uygulamasından sonra bu katlı kur uygulaması bekleniyordu, petrol, gübre ve geleneksel tarım ürünleri için 1 doların değeri 35 TL. ve diğer alanlarda da 47 lira 10 kuruş olarak saptanmıştır. Bu açıkça bir devalüasyondur. Katlı kur uygulaması ayrı bir terim olarak bu hükümet tarafından açıklanmıştır. Dünyada çeşitli ülkeler katlı kur uygulamasına geçmişler, fakat hiçbirisi katlı kur uygulamasında başarılı olamamıştır. Yalnız bazı ülkelerde 200-300'e varan değişik katlı kur uygulaması yanında Türkiye'deki iki katlı kur uygulaması oldukça basit bir uygulama olduğu da gözönüne alınmalıdır.

AKGÜÇ — Sayın Çiller, zannediyorum ki Türkiye'de yapılan bütün devalüasyonlarda ilk önce bu ayırım yapılmıştır. Başlangıçta tarım ürünlerine, sanayi ürünleri ihracatına farklı bir kur uygulanmıştır. Belleğimde kaldığına göre 1958 ve 1970 devalüasyonlarında da böyleydi. Bir süre sonra bu fark ortadan kalkmıştır. Bu ayırımın yapılması, bir süre için finansman rahatlığı yaratıyor, sonra hepsi aynı kura geliyor. Zannediyorum ki bu da devamlı bir uygulama olmayacaktır.

GÖNENSAY — Bu sefer finansman rahatlığı sağlanacağını da zannetmiyorum. Ucuz kurlar finansman kolaylığı sağlardı eğer bütün ithalat dövizleri pahalıya satılıp yalnız tarım ürünleri ihracatında dövizler ucuz alınsaydı. Ama biz petrole aşağı yukarı 2,5 milyar dolar ödeyeceğimizle ve tarım ürünleri ihraca-

tı 1 veya 1.5 milyar dolar olabileceğine göre, en azından bir milyar dolar 47 liradan alınacak fakat 35 liradan petrol ithaline tahsis edilecek. Rakamlar asgari 12 milyar liralık açık olduğuna ortaya koyuyor. Bu sefer ithalat kurunda petrolün de ucuza tutulması bu finansman kolaylığını bence yaratmayacak tam aksi bir tesir yapacak, ona işaret etmek istedim.

ÇİLLER — Çok teşekkür ederim. Muhtemelen katli kur uygulamasına baktığımızda, katli kur yerine gerçekçi kur uygulaması, belki daha geçerli bir uygulama olurdu. Devalüasyon yapılmalı mıydı yapılmamalı mıydı konusuna değişik çevreler, değişik cevaplar vermektedir, bir görüş, üretimin azaldığı, dışsatım ile ilgili stokların çok düşük düzeyde olduğu bir ortamda devalüasyon yapılmasını eleştirmektedir. Fakat kanımızca devalüasyonun en büyük faydası; yapılan bu büyük devalüasyonla Türk ekonomisi kaynak dağılımını sıhhatli bir şekilde yönlendirme yoluna girecek ve izlenen bu gerekli politika da ekonomiyi sıhhatli bir temele, ümit ederiz, oturacaktır.

AKGÜÇ — Sayın Kazgan, sizin ilk altı aya ilişkin değerlendirmeleriniz?

KAZGAN — Herşey söylendi gibi geliyor. Onun için ben birşey ilâve etmek istiyorum yalnız. Bu son altı aydaki değerlendirme, enflasyon, döviz darboğazı, mal kıtlığı falan. Şimdi Türk ekonomisinde bir enteresan gelişme var bana kalırsa. O da şu. Türk ekonomisi dövize bağlı, yahut dışa bağlı diyelim, bir üretim tarzı içinde olduğu için arz esnekliği yok. Yani döviz bittiği zaman fiyatlar ne kadar yükselirse yükselsin bazı malların üretimi duruyor. Bu tipik bir olay. Arz esnekliğinden yoksun oluş ikame ve gelir tesiri doğuruyor. Yani insanlar bazı malları bulamayınca, geçmişte olduğu gibi, ithal ikamesi zorlaması oluyor; yahut da bu bulamadığı malın gelirini başka işlerde harcıyor ve hiz-

metler sektöründe talep yaratmış oluyor. Bu da gelir bölüşümünü olumlu yönde etkilediği için büsbütün mal darlığına götürüyor ekonomiyi. Son altı aydır şunu görüyoruz. Bütün bu fiyat yükselmelerine ve ücretlerin de bu fiyatların gerisinde kalmış olmasına rağmen ortada görünmeyen bir hizmetler sektörü gelişiyor. spekülâtif hareketler de bunun içinde tabii. Bu durum, piyasada bir görünmeyen, yani istatistiklere girmeyen bir talep yaratıyor. Bu enflasyon ortamı içinde bunu saptamak belki zor ama, Türk ekonomisinde mal darlığının, döviz darlığının getirdiği gelir ve ikame tesirini unutmamak lâzım. Bu bazı hallerde öyle aşırı hâle geliyor ki, bir tek mal edinmek için kişi, o malın pazarlamasını yapan kimseye, o malın değerinin üç-dört katını ödeyebilecek duruma geliyor. Yani Türk ekonomisinin ilginç durumu, bir yerde görünmeyen bir gelir bölüşümü yaratıyor ve bu görünmeyen gelir bölüşümü de ek bir talep yaratıyor. Şimdi tabii bunun yanında bir başka mesele daha var. O da şu. Tarım gelirlerinin harekete geçmesi. Şimdi Türkiye'de bu destekleme fiyatları şunu getiriyor bence. Tarım sektörü, tarım sektörüne has tüketim kalıplarından sanayi sektörüne has tüketim tarzına geçiyor. Bu da tabii, tarihsel konjonktüre baktığımız zaman tarım sektörü için büyük bir devrim. Tarım sektörü, artık tüketim yönünden sanayi sektöründen farklılaşmış bir sektör olarak karşımıza çıkmıyor. Aynı malları o da talep edecek duruma geliyor. Nitekim bugün ev aletleri gibi dayanıklı tüketim malları talebine baktığımız zaman, bütün bu döviz darboğazlarına rağmen tarım sektöründen gelen talep çok büyük ölçüde artmaya devam ediyor. Böyle bir ekonomide, ikame ve gelir tesirlerinin arttığı enflasyonist baskıyı sırf bir parasal sorun olarak değerlendirmekte zor. Türkiye'deki enflasyonun nedeni kurumsal olarak da birçok şeylere bağlanabilir. Mesela İktisadi Devlet Teşekkülleri, banka sistemi gibi. Fakat bunu da söyleye-

lim ki, Türkiye'de son yıllarda emisyonun süratle artması, ekonominin bunyesinden gelen bir olay. Ekonomideki bu bunye değişmeleri, ancak para arzını artırıcı tedbirlerle çözümlenebiliyor. Şunu vurgulamak istiyorum. İktisadi Devlet Teşekkülleri açıkları mevcut banka sisteminden faydalanılarak kapatılmıyor. Bugün mevcut banka sistemi, devlet sektörü için bilhassa kısa vadeli finansmanda kapalı. Devlet sektörü bu olanaklardan tamamiyle yoksun. Mesela Sümerbank mevduat kabul eden bir banka olduğu halde, bünyesel ve kötü organizasyon sebepleri de var tabii. Bugün kendi banka sistemi içinde, kendi işletmelerinin finansman açıklarını kapatacak bir durumda değil.

AKGÜÇ — Sayın Kazgan sorumluluk taşıdığı için söyleyeyim. Geçen yıl Sümerbank, finansman olanaklarını kendisi yaratmış, Merkez Bankasından ancak pamuk alımı için 250 milyon liralık tek finansman sağlamıştır. Sümerbank, diğer kamu kuruluşlarından alacaklarını alabilseydi buna dahi gereksinme duymıyacaktı.

KAZGAN — Konsolide rakamlara bakmıyacaksınız bunu söylerken. Biliyorsunuz Sümerbank'ın 40 tane müessesesi var. Şimdi bu müesseselerin siz konsolide rakamlarına bakarak bir cebirsel rakam söyleyebilirsiniz. Dersiniz ki evet bizim dışarıya imkânımız sıfırdır. Ama ben onu kabul etmiyorum. Şu anda çok farklı üretim süreçleri olan işletmelere sahip Sümerbank. Ve bunların arasında da finansman koordinasyonu yok. Yani birinde nakit fazlası varken o nakit fazlasını öbürüne aktarma falan gibi. Herkes kendi başının çaresi içinde bırakılmış. Etibank da böyle tabii.

AKGÜÇ — Sayın Kazgan, ayrıntı oluyor, konuyu saptırıyor ama şunu belirtmek isterim. Geçen sene şöyle bir politika izlendi; Sümerbank kendi şubeleri arasında fon akışı yaptı. Bankacılık kısmı ile Sümerbank'ın genel muha-

sebesi beraber çalıştılar ve para fazlalığı bir müesseseden diğer bir müesseseye aktarıldı ve banka olanakları da özel kesime kredi olarak verildi. Özel kesime verilen bütün krediler durduruldu ve tüm olanaklar, Sümerbank'ın finansman gereksinmesi için kullanıldı. Zaten geçen yıl Sümerbank'ın kârı 374 milyondan 901 milyona yükseldi. Amortisman fonları ile beraber Sümerbank 1,2 milyarlık bir fon yarattı. Bankacılık kısmının olanakları hariç.

KAZGAN — Ben şunu söylemek istiyorum; KİT'ler bankacılık sisteminin kaynaklarından yararlanmadığı için devlet emisyon yapmak zorunda kalıyor. Tüm sorunları İktisadi Devlet Teşekküllerinin politikalarına bağlamak doğru değil. Onu demek istedim.

AKGÜÇ — Sayın Kazgan ben bunu bir toplantıda vurgulamıştım. Muhakkak ki İktisadi Devlet Teşekküllerinin, kısa dönemde finans ihtiyaçlarını karşılayacak bir bankacılık sistemine ihtiyaç var Türkiye'de. Bu kuruluşların bazılarının kendi bankaları da var. Bunlar Holding şeklinde kurulduklarına göre gayet iyi bildiğiniz gibi, bunlara bankacılık kısmı da eklenmiştir, bunun amacı halk tasarruflarının bir kısmını KİT finansmanında kullanmaktır. Ama bunların bankacılık bölümleri kısmen güdük kalmıştır gelişmemiştir. Bir kısmı da kendi amaçlarının dışında bir kredilendirme politikası izlemiştir.

KAZGAN — Ben şunu söylemek istiyorum. Devleti emisyon yapmağa mecbur ediyorsunuz, bu emisyon neticesi banka parası artıyor ve bu banka parasından faydalananlar da devlet sektörü dışında kalıyor. Yani bu sistem öyle gidiyor. Şimdi bu sistem böyle yürüyor. Enflasyonu evet devlet yapıyor ama faydalanan kimdir? Bir yerde eğer devlet, sırf İktisadi Devlet Teşekküllerinin kötü politikası neticesi emisyon yapıyorsa bundan faydalanan kim? Baktığımız zaman devlet sektörü değil. Bu ötedenbe-

ri bilhassa son 6-7 aydır Türkiye'deki mal darlığının getirdiği spekülâtif faaliyetler, depolama olayları hepsi bu olaydan kaynaklanıyor. Devlet emisyon yapıyor ve kabahatli de belli, İktisadi Devlet Teşekkülleri ama, faydalanan kim? O ortada. Şimdi birşey daha söylemek istiyorum. O da, bu son altı ayda Türk ekonomisinde döviz darboğazının yarattığı meseleler. Döviz darboğazı, 1950'den bu yana sanayileşme politikasının yanlışlarını açıkca vurguluyor. Şu son altı ay bize geçmişte bir takım hataların yapıldığını somut belgeleri ile ortaya koyuyor. İşte böyle devreler, aslında bence, itici yönüyle yani ithal ikamesine zorlama, bir takım tedbirleri daha somut bir şekilde alma, bir de bazı gerçekleri öğretme açılarından çok iyi oluyor. Mesele otomotiv sanayiini alalım. Türkiye'de her zaman ikinci, üçüncü köprünün yapılacağı söyleniyor. Bugün bakıyorsunuz köprünün kapasitesi yarıya inmiş ve belki de 1978-1979'ların kapasitesini biz artık beş-on yıl daha yakalayamayacağız. Halbuki ikinci bir köprü, hatta üçüncü bir köprü yapılması isteniyordu. Dünyada petrol fiyatları yükselmeseydi, petrol darlığı olmasaydı da Türkiye bugünkü döviz darboğazına yine girecekti. Yani sadece petrol fiyatlarının artması ile ilgili bir dış borçlanma değil; eğer petrol pahalılaşmasaydı da bu borçlanmayı biz yapabilecek durumda olduğumuz için başka şeyler için kullanacaktık. Türkiye gibi ülkeler borç buldukları zaman, yahut kendilerine borç veren bulunduğu müddetçe borç almağa devam edeceklerdir. Çünkü yapacakları işler çok, kaynakları sınırlıdır. Biz petrol dolayısıyla, petrol fiyatlarının yükselmiş olması dolayısıyla birtakım şeylerden vaz geçtik. Vazgeçmek zorunda kaldık. Şunu da doğrulamak istiyorum. Türkiye'deki bu sıkıntılar, Dünya konjonktürü ile ilgili şeyler değil. Dünya konjonktürü dışında sırf yanlış sanayileşme ve harcama politikaları neticesi ortaya çıkmış oluyor.

AKGÜÇ — Bu yapısal nedenc şunu da ekleyebilir miyiz? Son zamanlarda bir

ülkenin kredi değerliliği tesbit edilirken, kamu yönetimi de bir etken olarak alınıyor. Kamu yönetimini, siyasal yapısı da, karşılaşılan ekonomik güçlüklerin, sıkıntılarının nedenleri arasında yer alır mı?

KAZGAN — Benim anlayışıma göre demokrasiyle bu tür devletçilik yürümez. Bu iki şey birbiriyle bağdaşmıyor. Toplam milli gelirin yaklaşık % 30'unu devlet oluşturuyor, yani pazarlanabilen bir geliri, fakat bunun dolaylı etkilerini dikkate aldığımız zaman devletin oluşturduğu pazarlanabilen gelir daha yüksek bir orana yükseliyor. Bu şekildeki bir devlet gücünü ele geçirmek partiler açısından hayati önem taşıyor. Parti politikaları, ekonomik anlayışları ne olursa olsun siyasal partiler devleti ele geçirmek istiyorlar. Devlet büyük bir güç oluyor ellerinde. İktidara geçen parti devletin bu iktisadi gücünü oy almak için kullanıyor, yeniden iktidarda kalmak için kendisine büyük ölçüde destek oluyor. Onun için bence hem demokrasi hem de böyle bir devletçilik olmaz. Bağdaşmıyor birbiriyle... Türkiye'de demokrasi varsa, o zaman devletin bu işletmelerden işletmelerin ekonomik çalışabilmesi için, vazgeçmesi lazım. Başka çıkar yolu yoktur bunun. Ama maalesef ben liberalim, özel sektörcüyüm, piyasa mekanizmasına inanıyorum diyen partiler dahi başa geçtikleri zaman bunu yapmıyorlar. Yapmıyorlar, kendi açılarından haklıdır. Çünkü oy hesabıyla bu gücü ellerinden bırakmak istemiyorlar.

AKGÜÇ — Çok teşekkürler. Buyurun sayın Gönensay.

GÖNENSAY — Teşekkür ederim. Zannediyorum çok derin konjonktür analizlerine lüzum yok. Türk ekonomisinde kötüye gidişin daha da kötüleştiği çok yalın bir şekilde artık belli. Benden evvel konuşanlar bütün bunlara ayrıntılı olarak değindiler. Ben sadece bir konu üzerinde duracağım ve bazılarının da altını çizeceğim. Bir tanesi fiyatlar

konusu. Ben sayın Alkin'in % 70 fiyat artışı tahmininin de biraz üstüne çıkıyorum. Bu yıl fiyat artışlarının % 100'e yaklaşacağını tahmin ediyorum. Fiyat artışları çok tehlikeli bir gidiş. Geçen yıllarla mukayese ettiğimizde fiyat artışları bu yıl daha hızlı. Hatta daha da kötüleşti. 12 aylık dönemler olarak alırsak, Şubat sonuna kadarki 12 aylık döneme nisbetle Mart sonuna kadarki 12 aylık dönem daha hızlı; Nisan sonuna kadarki 12 aylık dönem daha hızlı. Gerek toptan eşya fiyatları gerek Ankara geçinme gerek İstanbul geçinme, hepsinde hızlanma var 12 aylık olarak. Bütün göstergelerde kötüye doğru bir gidiş var. Bir tek ihracat artış olduğu için olumlu gibi gözüküyor fakat onun üzerinde de durduk. Mart'tan sonra Nisan'dan sonra geçen yıla nisbetle artış hızında bir azalma var. Geçen yıl hatırladığım kadar 4 aylık dönem itibarıyla % 40-45 seviyesinde gidiyordu artış, halbuki bu sene artış oranı % 30'a düşmüş. Yani nisbi bir gerileme orada da var. Benim asıl üzerinde durmak istediğim mesele petrol ithali. Hakikaten petrol ikmali çok hayati bir mesele. Geçen seneye göre büyük ölçüde aksama var ve ekonominin can damarları benim gördüğüm kadarıyla... Petrol sorunu çözülmediği takdirde bütün ekonomik faaliyetlerin, her şeyin durması tehlikesi altındayız. Petrol sorununu, ekonomiyi durdurma tehdidi altında tutuyor. Konjonktürel bakımdan en önemli ve sene sonuna kadar da çözülmesi gereken en önemli problem olarak petrol sorununu görüyorum. Bunun boana göre üç veçhesi var. Bir tanesi tabii döviz meselesi. Dövizi bulup petrolü alabilmek meselesi. Cari işlemler açığı iyiyse doğru gidiyor ama petrol ikmalini yapamıyoruz. Onun için ithalattaki % 13 artışı da olumlu olarak değerlendirmek lazım. Çünkü bu artış büyük ölçüde ham petrol fiyatlarındaki yükselişten kaynaklanıyor. İkinci mesele bir beceri meselesi. Yani bu döviz akıllı olarak kullanılabilir meselesi ki, şimdiye ka-

dar gördüğümüz ve aldığımız bilgilere göre bu yapılamadı. Anlaşmalı memleketlerden ucuza petrol alınmadığı için spot piyasadan çok yüksek fiyatla alınlar yapılmak mecburiyetinde kalındı ve ikmal bir bakıma da ondan aksadı. Üçüncü mesele bence petrolde kaynak meselesi. Yani döviz olsa bile petrolü bulup bulamama meselesi. Benim gördüğüm kadarıyla 1973'denberi Türkiye'nin petrol ikmali tamamen İran, Irak, Libya ve son zamanlarda da Rusya'ya kaydı. Şimdiye kadar Türkiye'ye petrol sağlamış olan batılı petrol şirketlerinin ikmal programında yokuz. Yalnız 1979 yılı için değil 1980 programlarında da yokuz. Şimdi 1978 rakamlarına baktığımız zaman, hatırımda kaldığına göre İran'dan 5 milyon ton ham petrol ithal edilmiş. Bu sene İran'dan 5 milyon ton ham petrol ithal etme imkanı yok. Dışişleri Bakanının son temasından anlaşılan 500 bin ton artı 300 bin ton da prensip anlaşması, en çok 800 bin ton alabileceğiz. Yani geçen yıl İran'dan alınan 5 milyon ton ham petrolü bu sene Irak'dan, Libya'dan yahut Rusya'dan temin etme meselesi var, döviz olsa bile... Döviz olsa bile bu yapılabilir mi? Oraya bir soru işareti koyuyorum ve ekonominin en önemli problemi olarak bunu görüyoruz. Mayıs sonuna kadar benim elimdeki rakamlara göre 3 milyon ton ham petrol ithal edilmiş, daha önce de söylendiği gibi, geçen yıla kıyasla % 30'a yaklaşan bir azalma gösteriyor.

ÇİLLER — Bir şeyi öğrenmek lazım. İMF'le olan anlaşmada bu paraların ne kadarının petrol için kullanacağımız saptanmış zannedersen.

GÖNENSAY — Bildiğim kadarıyla öyle kesin bir şekilde değil. Verilecek kredinin birkaç yüz milyon doları serbest kullanılabilecek para olacak, bu serbest kullanılabileceğimiz para da tabii petrole tahsis edilebilecek. Bağlı iktisadi kredisi olanların dışında zannediyorum 200 - 300 milyon dolar ilâve ola-

rak petrol ithaline ayırabileceğiz. Mayıs sonuna kadar 3 milyon ton ham petrol ithal edilmiş, Haziran'dan sonra Aralığa kadar ihtiyacımızı sağlayabilmek için 10 milyon ton daha lâzım. Zoraki tasarruf yaptığımızı düşünelim 8 milyon ton daha lâzım. Yani şimdiye kadar 3 milyon ton yapabilmişiz, bundan sonraki dönemde petrol ithalâtını 3 katına çıkarabilmemiz lâzım. Ve Irak, Libya ve Rusya'dan gelmesi gerekli bunların; çünkü diğerlerinin ikmal programında yokuz. Bu bakımdan ben petrol meselesini ekonominin can damarı olarak görüyorum ve her şeye rağmen döviz bulunsa dahi İMF'den para alınsa dahi ekonominin aksaması tehlikesi ile karşı karşıyayız. Teşekkür ederim.

AKGÜÇ — Sayın Kazgan sizden başlayalım. Gelecek altı ayın tahminleri için...

KAZGAN — Benim söylemek istediğim, yapılabilmesi mümkün olan şeyler. Bir defa iç tüketimi kısıtıcı bir takım tedbirlerin alınabileceği söylenebilir. Şimdiye kadar alınan tedbirler ne kadar başarılı olmuş? Alışılmış bir gelir düzeyine ulaşmış insanları, bugünkü harcama düzeyinden daha düşük bir harcama düzeyine getirmek pek kolay olmuyor. Kaldı ki bu en çok rahatsız etmek istediğimiz yani asıl tüketimlerini kısıtmaya zorlayacağımız kimseler en çok sesini çıkarabilen kimseler olduğu için Türkiye'nin bu konuda da bir şanssızlığı var. Onun için bence tüketim kısıtlaması hayalidir. Devam edecek, söyleyeceğiz fakat gerçekleşmeyecek. Türk ekonomisinde artık bir daha geri dönüş, şu veya bu şekilde insanları alıştıkları tüketim düzeyinden aşağı düşürmek mümkün değil.

AKGÜÇ — Sayın Kazgan enflasyon ve bazı kısıtlamalar ister istemez tüketimi azaltmıyor mu?

KAZGAN — Şimdi ben onu kabul etmiyorum. Şu anlamda Türkiye'de aile

geliri meselesi çok önemli olmaya başladı. Siz bir takım ücretlere bakıp, kişi ücretlerine bakıp, gelirleri ölçmeğe kalkarsanız yahut harcama potansiyelini ölçmeğe kalkarsanız büyük hataya düşersiniz. Bugün tüketim zorlaması içine giren yahut yeni alışkanlıklar edinen halk kitlelerinde aile geliri çok önemli ve aile geliri de aile reisi gelirin üç-dört katına çıkmaya başladı şimdi. Herkesin çalışmaya iştirak etmesi dolayısıyla. İşçi kesimini ele aldığımız zaman bugün Türkiye'de işçi kesiminde bu tüketim patlamasının, yahut şöyle diyelim, daha üst tabakaların tüketimini örnek leme olarak alıp onları aynen taklit etmelerinin büyük bir olanağı var bugün için Kadınların ve çocukların çalışması, hatta erkek çocukların okumaması, ilkokuldan sonra çalışmaları, onlarda hâlâ geçerli değer yargılarıdır. Kaldı ki tarım kesiminde bunların geçerliliğinin yanı sıra, gösteriş ve taklit de çok önemli orada. Bir köyde biri birşey aldığı zaman ötekileri de hemen görüyorlar, bu haberleşme düzeyinde... Bu tüketim eğilimini geriye döndürmeğe imkân yok. Yalnız petrol kısıtlaması yapılabilir mi? Şimdi petrolün ne kadarı tüketime gidiyor? Ne kadarı üretime gidiyor? Bu mesele araştırılmağa değer bir konu. Bence petrolü ele aldığımız zaman, onun doğrudan tüketime giden kısmı o kadar az ki onu konuşmaya bile değmiyor... Kaldı ki bunda dahi kısıtlama yapmaya kalkarsanız orada da gelir tesiri başlayacak. Eğer siz özel otomobilleri kısıtlarsanız yasak ederseniz, bu amaçla harcanacak gelir başka yere kayacak. Bu sefer başka yerlerde zorlamalar olacaktır. Tüketimin kısılması fikri daha iyi ele alınabilir. Tüketimi daha iyi organize etme, birtakım spekülâtif hareketleri önleme şeklinde ele alınabilir. Fakat bunun dışında tüketim kısıtlaması ki, -İtalya bunun çok büyük örneğini vermiştir, İtalya 3-4 sene evvel sıkıntılı dönemde tüketimin kısılması yerine, mevcut on senelik eğilimi biraz daha yukarıya doğru geliştirmek suretiyle düzenlemiş-

tiir. bu haberleşme düzeyinde ve yargı ddeğeri sistemi içinde buna olanak yok. Şşimdi üretimin kesilmesi meselesini ele almakta mümkün. Bugün Türkiye'de tüketimi kısmak için bazı malları üretmek-ten vaz geçmek mümkün mü? Açıkcası, tüketimi zoraki kısmamak için bazı mal-ları ortadan kaldırmak... Bu deneme Türkiye'de yapılabilir mi? Yapılabilir. Özellikle ithale bağlı endüstrilerde dö-vrüz tahsisi yapmama yoluyla bu müm-kün. Fakat bunun da bir işsizlik sorunu var. Tabii siz belirli malların tüketimini ortadan kaldırmamak için üretimini dur-durduğunuz zaman o malları üreten iş-letmelerdeki işçiler ne olacak? Bu da ay-rı bir sorun. Fakat bence denenecek tek yol budur. Üretim alanında yani bir ta-kım yasaklar yahut kısıtlamalar getir-mek mümkün. Şimdi enflasyon böyle devam edecek mi sorusuna gelelim. Enfla-asyon Türkiye'de artık alışılmış bir olay. Bben enflasyonun korkulu birşey olduğu- nu kabul etmiyorum. Sosyal patlama lâf-laarı bence biraz acayip, biraz abartma... Enflasyona yalnız biz konuşanlar çok faazla önem veriyoruz gibi geliyor bana. Türk toplumunda daha henüz bu yönde bilinçlenme yaygın bir hale gelmiş de-ğil. Enflasyon % 80'e çıksa bile bir sos-yaal patlama niteliğine varacağı bence düşünülecek bir şey değil. Son olarak birşey söylemek istiyorum. O da sendi-kaaların tutumu. Şimdi Türkiye'de ücret talepleri, birakalım ekonomik etkilerini; faakat toplumun sosyal değerler sistemi-ni tepetaklak edecek şekilde gelişmeğe başladı. Bugün öyle toplu sözleşmeler var ki, o toplu sözleşmelerle üç senelik bir temizleyici bir profesörün aldığı ücretten fazla ücret alabiliyor. Şimdi bu gibi şeyler devam edebilecek mi? Bunu örnelemek mümkün mü? Bence bu da mümkün değil. Türkiye, toplu sözleşme sisteminin geriye dönemez ama; zaman içinde bir takım ayarlamalar olacak, bir deengeye gelinecek... Bu bütün memle-ketlerde böyle olmuştur, Fransa'da daha beeteri olmuştur. Örneğin 1930'larda Fran-sa'da demir çelik işçileri, kömür işçileri

o zamana göre öyle ücret talepleriyle gelmişler ve o ücret taleplerini almışlar-dır ki, o ücret düzeyine bürokraside ula-şılmamıştır. Fakat bugün Fransa'ya bak-tığımız zaman bir ücret anormallığı gör-müyoruz. Zamanla ücret düzeyleri ara-sında bir denge sağlanmıştır. Sanayileş-menin ilk senelerinde veyahut diyelim o hakların verildiği yıllarda böyle sür-tüşmeleri, ücret dengesizliklerinin olma-sını normal karşılamak gerek. Bunun yi-ne de bir sebebi var. Şimdi bu ücretleri kim veriyor? Ona da baktığınız zaman görüyorsunuz ki büyük ölçüde çokuluslu şirketlere iç pazarda büyük tekeller ku-rabilmek suretiyle bütün bu ücret yük-selişlerini tüketiciye yansıtabilen firma-lar verebiliyor. Bu da ekonominin bir takım düzensizliklerinden ileri gelen bir ücret sistemi. Bunlar düzelmeden bence, ücretleri dondurma gibi önlemler veya öneriler anlamsız olur.

AKGÜÇ — Sayın Kazgan, Türkiye'de galiba tüketimin kısılamıyacağını 1979 yılına ilişkin son program değişikliği de ortaya koyuyor. 1979 yılı ilk programın-da tüketim artışı 3.8 olarak öngörülmüş-ken sonraki yapılan revize çalışmada bu tüketim artışı % 4.9 olarak programa alınmış vaziyette. Buna karşılık yatırımlar-da % 19,4'lük bir artış ön görülmüş-ken 1979 programında, son defa % 10,2 olarak revize edilmiştir. Bu da gösteriyor ki plânlama teşkilâtı da, Türkiye'de çok önemli bir tüketim kısıntısı öngö-remiyor. Bir hususu tartışmak istiyorum. Ücretleri dondurmak söz konusu değil ama bugün bir üretim sorunu var Tür-kiye'de. Bazen sendikalar arası rekabet, kişisel rekabet, bazen işverenin kötü ni-yeti, bazı sendikacıların bu konuda iyi niyetten yoksun oluşu üretimi aksatıyor. Acaba Türkiye'de yine grev - lokavt ol-sun ama, tahkim sistemini, iş uyuşmaz-lıklarının grev ve lokavt aşamasına gel-medene çevrebilecek şekilde geliştirebilir miyiz? Greve gitmeden yani üretimi ak-satmadan bir uzlaşma zemini bulabilir miyiz? Bence bu Türkiye'de önemli bir

sorun olarak çıkıyor. Acaba iş uyuşmazlıklarını çözmeye sendikâli hakları da sınırlamadan daha iyi bir sistem bulabilir miyiz üretimi aksatılmıyacak?

KAZGAN — Türkiye'de bugün aynı sektörde, teknoloji farkları çok önemli; ayrıca finansman olanakları diğer firmalardan çok farklı olan firmalar da aynı sektörde, aynı iş kolunda çalışıyorlar. En tepede olan işletme ile aşağıda olan işletmeler arasında büyük farklar olmasına karşın, aşağıdaki işletmelerde çalışanlar, tepedeki işletmeyi emsal olarak talep yoluna gidiyorlar. Bizde en iyi şartlarda olan işletmenin toplu sözleşmesi daima misal alınıyor aynı sektörde. Bunu önlemek mümkün. Bu çok önemli çünkü Türkiye'de. Bir sektöre bakıyorsunuz, bazı işletmelerin teknolojisi çok ileri, yani işçi başına produktivite çok yüksek, finansman olanakları çok iyi, pazarlama olanakları çok iyi; ama aynı sektörde çok kötü şartlarla, eski teknolojilerle çalışan ve işçi başına verimi çok düşük işletmeler de var. Şimdi Türkiye'de önemli sorun, bu bünyeden doğuyor. Başka memleketlerde işletmeler arasında bu kadar büyük farkların olmaması lâzım. Aslında tam rekâbet şartları, arz esnekliği olsa o tepedeki işletme büyüme olanaklarını elde etmiş olsa ötekilerini sılıp süpürür. Tabii döviz darboğazı olduğu için tepedeki işletmeler yeterince büyüme olanaklarını elde edemiyor ve böyle acayip bir bünye çıkıyor her sektörde. Şimdi burada acaba birşey yapabilir miyiz? Tepki sözleşmelerde en iyi durumda olan işletmenin sözleşmesini örnek almalarmı önleyebilir miyiz. Bence alınabilecek önlem bu olabilir.

AKGÜÇ — Sayın Gönensay sizin önümüzdeki altı ay için bekleyişlerinizi ve alınmasını gerekli gördüğünüz önlemleri, rica edebilir miyim?

GÖNENSAY — Biraz evvel konuştuğum dedim ki o kadar yalın bir şekilde

kötüye gidiyoruz ki ince konjonktür analizlerine lüzum yok. Onun için şimdi neler yapmak lâzım derken de, gene böyle bir ince konjonktür analizine girmek, para arzını şu kadar kısıtlım, talebi şöyle yapalım, emisyonu şöyle yapalım, kur politikası falan demek istemiyorum. Biraz daha temele inmek istiyorum. Çünkü hakikaten temele inme dönemindeyiz. Şunu burada belirteyim. Biraz evvel sayın Kazgan'ın söylediği bir hususa çok candan katılıyorum. Bu devletçilikle, devlet kesiminin bu kadar ağır olduğu devletçiliğin bu boyutta olduğu bir ülkede bu durum demokrasiyle bağdaşır mı? dedi. Buna katılıyorum. Şu açıdan katılıyorum. Devletin bu kadar ağır olduğu, bu kadar büyük olduğu yerde politik mücadele çok hırçın oluyor ve çok vurucu oluyor, çok kırıcı oluyor ve bir yerde demokrasiyi yozlaştırıyor. Çünkü iktidar olmanın verdiği ekonomik nemalar çok büyük. Bu bakımdan çok temel bir probleme dokundu sayın Kazgan, tamamen katılıyorum. Enflasyon ve diğer ekonomik sorunlar konusunda temele inerek ben de bu açıdan analize başlamak istiyorum. Çünkü ben ona inanıyorum ki, Türkiye'de devlet kesiminin büyümesine, kamu harcamalarının artmasına da bu sebep oluyor bugün. Bir politik nema verdiği için, iktidara gelen daha fazla dağıtabilmek için devamlı olarak kamu harcamalarını artırıyor, devleti büyütüyor. Fakat bunun karşısında bunu finanse edecek sağlıklı gelir bulamadığı için, Türk ekonomisi buna tahammül edemediği için para basma yoluna gidiyor, enflasyonun da baş kaynağı, politik oluyor. Onun için enflasyon sorununu çözebilmek için bence bu temel problemi halletmemiz lâzım. Diğer bir deyişle, devletin nisbi ağırlığını hafifletmek, yahut şimdiki düzeyinde tutmak gerek... Devlet kesimini nisbeten hafifletmenin asgari koşulu mutlak olarak artış teimosunu yavaşlatmak ve devleti sağlıklı bir şekilde finanse edilebilecek bir boyutta tutmak hiç olmazsa. Çünkü Türkiye'deki enflasyonun sebebi

bence tamamen politiktir. Siz buna yapısalsal diyebilirsiniz belki ama ben bunu politik görüyorum. Enflasyonun nedeni öfütün dünyada politik, Türkiye'deki ka-nımı kesiminden kaynaklanan politik bir enflasyon, Almanya, Japonya'ya bakarsanız, döviz kurunun yani, ihracat endüstrilerini dışarıyla rekabet edebilir bir şekilde tutmak için döviz kurunu düşük tutmağı çalışmanın yarattığı bir enflasyon... Çünkü bu ülkelerde ihracat endüstrileri kuvvetli bir siyasal baskı grubu olarak, döviz kurunun, D. Markın veya Yen'in fazla değerlenmesine mani olmağa çalışır ve mani olmak için de rezerv biriktirmeye zorlar. Merkez Bankalarının dolar satın alarak rezerv biriktirmesi ve emisyonu gitmeleri. Almanya ve Japonya'da enflasyon, bu nedenden kaynaklanıyor. Fransa'da, Belçika'da gördüğüm kadar, Merkez Bankalarının, bankaacılık sistemi kanalıyla özel kesimi finanse etmesi ve bunun yanı sıra faiz hadlerini düşük tutma çabaları bu ülkelerde enflasyona neden oluyor. Üç tane model var. Birincisi, merkez bankasının bankalar kesimi vasıtasıyla özel kesimi finanse etmesi ve onun baskı guruplarının etkisiyle emisyonu artırması, ikincisi, ihracat endüstrilerinin ağırlıkta olduğu ülkelerde döviz kurunun değerlenmesine mani olmak için para emisyonuna gıdılması ve bir de İngiltere, İtalya ve Türkiye'de olduğu gibi kamu kesiminin ağırlığı yüzünden devamlı genişleyen bir kamu kesimini finanse edebilmek için merkez bankalarının para arzını artırması... Bu temel probleme inmek lazım bence. Enflasyonun kaynağının buradan geldiğini anlamak ve bununla ilgili bir takım tedbirler almağa başlamak lazım. O tedbir de bence, devletin ağırlığının, nisbi ağırlığının azaltılması ve sağlıklı bir şekilde finanse edilebilir boyutta tutulmasına geliyor dayanıyor. Devletin büyüklüğünün nisbi olarak azaltılması etkilerini politik mücadele, partiler arasındaki ilişkiler üzerinde de gösterir. Devlet kesimi bu tempoda büyümeğe devam ederse, enflasyonun hızlanması bir yana

partiler arasındaki mücadelenin daha da kırıncı olmasına yol açar. Enflasyonun giderek hızlanacağı beklentileri çok yaygınlaşıyor. Belki bu beklentileri kıracak bazı şeyler yapılabilir; ama bu marjinal bir önlem, temel problem öbürü. Böyle olmakla beraber beklentileri de kırmak için devletin öncülüğünde bazı şeyler yapılabilir. «Biz enflasyonu şu boyutta tutacağız, şu boyutta tutmayı plânlıyoruz önümüzdeki sene» dediğiniz zaman, işveren ve işçi kesimi de bunda anlaşılarsa belki enflasyon devamlı olarak daha artacak beklentileri ortadan kalkar ve enflasyonu frenlemek biraz daha kolay olabilir. Yoksa enflasyon % 100'e yaklaşırken, kendi yarattığı beklentiler dolayısıyla de bütütün hızlanma eğilimine giriyor. Bir de orada bir tehlike görüyorum. Teşekkür ederim.

AKGÜÇ — Sayın Çiller sizin bu konudaki görüşünüz? Zannedirim, bu ana kadar tartışmalarımızda şöyle bir sonuçta vardık. Para arzı Türkiye'de artıyor. enflasyonun salt nedeni bu artış demek yeterli değil, para arzındaki artışın arkasında yapısal nedenler var. Bu yapısal neden kavramını biraz daha genişletiyoruz, Türkiye'nin politik düzenini de buraya dahil ediyoruz.

ÇİLLER — Çok teşekkür ederim. 1979 yılının ikinci altı ayının neler getireceğini ve ne gibi öneriler paketi düşünelebileceğine geçmeden, ben sayın Kazgan ve sayın Gönensay'ın devletçilikle ilgili değindikleri bir noktaya, başka bir açıdan bakmak istiyorum. Muhakkak ki dediklerinde, değerlendirmelerinde çok haklılar. Yalnız bir yerde Türkiye, henüz kalkınmakta olan bir ülke. Demokrasi içinde kalkınmakta olan bir ülke. Bu nedenle maalesef, politikayı ekonomiden soyutlamak imkânsız. Bir işletmeciler olarak, herhangi bir işletmenin başarılı olup olmaması, baş yöneticiye, yani o işletmenin başındaki olan yöneticiye bağlı olduğunu varsayarsak acaba şöyle bir öneri düşünebilir miyiz? Siyasal

liderlerimize, şimdiye kadar gelen, hükümet kuran iderlerimize baktığımızda, ekonomiye yakınlıklarının, batılı ülkelerdeki örneklerle karşılaştığımızda o ölçüde olmadığını görüyoruz. Bilhürsünüz hükümette ekonomiyi yönlendiren çeşitli organlar var. Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, onun yanında Devlet Plânlama Teşkilâtı... Acaba şöyle bir organ düşünülse bu Amerika Birleşik Devletlerinde uygulanıyor bağımsız, yani Devlet Plânlamanın, Maliye Bakanlığının, Ticaret Bakanlığının etkisinden soyutlanmış direkt Başbakan'a bağlı bir ekonomik kurul... Bu bağımsız kurul, Başbakan'a ekonomik konularda dana iyi bir danışmanlık hizmeti veremez mi? Bence bunu incelemek ve belki de bir çözüm olarak önermek düşünülebilir. 1979'un ikinci altı ayındaki gelişmeler, hepimizin kabul edeceği gibi, IMF'nin yeşil ışığı neticesinde Türk Hükümetinin ne gibi ekonomik önlemler alacağına bağlıdır. IMF'nin kredi olanaklarının gelmesinden sonra hükümet, ne gibi bir para politikası, ne gibi bir vergi politikası izliyecektir? Vergi politikası biraz yozlaşmış bir politika olarak sürdürülmektedir. Onun için para politikası kanımca daha büyük bir önem kazanacaktır. Muhakkak ki KİT'lerle ilgili fiyat kontrolleri kaldırılmalı ve böylece KİT finansman açıkları asgari düzeye indirilmelidir. Bunun yanısıra üzerinde durulabilecek bir konu ki bunun patlamasını önümüzdeki günlerde göreceğiz. Sayın Kazgan da değindiler. Ücret artışları... Bu büyük bir patlama içine girecek, bunun beraberinde diğer fiyat artışları da gelecektir. Bu durumda Amerika Birleşik Devletlerinde 1971 yılında uygulanan bir fiyat kontrol, ücret kontrol mekanizması getirilebilir mi? Dünyadaki uygulamalarda fiyat ve ücret kontrolleri pek etkili olamamışlardır. Ancak genelde psikolojik bir ortam oluşturduklarından geçici, kısa dönemde olumlu sonuçlar getirebilmişlerdir. Kredi olanaklarının gelmesiyle, sanayi, döviz darboğazını açacak gibi kısa görünüşlü

değerlendirmeler de yapılmaktadır. Fakat gerçekçi bir değerlendirme yaptığımızda, çeşitli ülkelerle yapılacak ikili görüşmeler, kanımca iki-üç ay gibi bir zaman süresi alacak ve bu olanaklar sağlandıktan sonra da açılacak akreditifler ve diğer itinalât işlemleriyle gelecek malların gümrüklere girişinin de birkaç ay alacağını varsayarsak, IMF'nin yeşil ışığı neticesinde gelecek kredi olanaklarının, üretimi artırıcı iticiliği ancak 1980'in ilk aylarından itibaren görülebilecektir. Bütün bunların yanısıra neler yapılmalıdır? Neler beklenir? Kuşkusuz, geçmişteki ilk altı ayda olan uygulamalar ikinci altı ayda da devam edecektir. İşçi dövizleriyle, ihracatla, turizmle ve dış mühendislik hizmetleriyle ilgili uygulamalarda büyük değişiklik beklemek gerek. Fakat bunun yanısıra, ekonomik politikamızın sanayi ürünleri ihracatını kârlı kılan önlemler getirmesi ümit edilmektedir. En büyük sorun, benim de vurgulamak istediğim enflasyon sorunu. Döviz darboğazını bir an aşacağımızı düşünürsek bu, enflasyon hızını azaltıcı önemli bir etken olacaktır. Bunun yanısıra üretimde işsizlik sorununun da döviz girdilerinin artması neticesinde bazı düzelmeler izlenebilecektir. Para politikası da sıhhatli bir şekilde yönetilebilirse, 1980 yılının başlarından itibaren enflasyonda hissedilir bir azalma gözlenebilecektir. Burada üretimi artırabilmek için döviz girdilerinin sağlanması yanısıra, tasarrufu artırıcı önlemlerin alınmasında da büyük yararlar vardır. Tasarrufu artırıcı önlemler paralelinde banka sisteminde gerekli değişikliklerin yapılması ve enflasyon hızı belirli bir düzeye indikten sonra sermaye piyasası uygulamasına da bir an evvel geçilmesi de büyük yararlar sağlayacaktır. Teşekkür ederim.

AKGÜÇ — Sayın Çiller, acaba faizle ilgili olarak son alınmış olan kararlar bankacılık sisteminde mevduatı artırıcı yönde, özellikle vadeli mevduata artırı-

cı yönde bir etki yaptı mı? Bu konudaki gözlemlerinizi nedir?

ÇİLLER — Mevduatta görülebilir bir artış sağladı, yeni faiz hadleri. Fakat banka endüstrisini bir yerde bu yeni faizler karamsar bir ortama sokmuştur. Çünkü bildiğiniz gibi bugün faiz hadleri, yani mevduata verdiğimiz faiz hadleriyle plasmanlardan aldığımız faizler arasında büyük bir fark vardır. Bankaların maliyeti yaptığı toplu sözleşmeler sonucu gün geçtikçe artmaktadır. Bunun yanı sıra faiz hadlerinin getirdiği büyük bir yük altındadır bankalar. Vadesiz mevduatta özellikle ticari mevduatta bir gerileme vardır; vadeli tasarruf mevduatındaki artış getirilen yüksek faiz hadleriyle direkt ilişkilidir. Ancak bunun ne kadar devam edeceği, bilhassa bu son önlemlerden sonra ve sayın Gönensay'ın da biraz evvel bahsettiği % 100'lük enflasyon karşısında banka endüstrisinin nerelere gelebileceği haklı olarak sorulabilir. Bunu önümüzdeki aylarda göreceğiz.

AKGÜÇ — Çok teşekkür ederim sayın Çiller. Sayın Alkin, sayın Gönensay, önümüzdeki aylarda enflasyonun daha da hızlanabileceğini; sayın Çiller de, bu yıl toplu sözleşme yılı olduğu için bir ücret - fiyat helezonunun Türk ekonomisinde görülebileceğini vurguladılar. Siz acaba önümüzdeki altı ay içerisinde fiyat artışlarını hangi oranlar içerisinde bekliyorsunuz? İkinci olarak sormak istediğim, bizim para arzı rakamları ne derece anlamlı bir ekonomik göstere; biraz teorik oluyor ama, bunu tartışmakta yarar var. Çünkü son alınan kararlarla vadesiz mevduattan vadeli mevduata önemli kayış oldu. Bunun sonucu belki para arzındaki artışta bundan sonra yavaşlamış gözükülecektir. Ama bu, ekonomik yönden ne anlam ifade edecektir? Daha anlamlı bir gösterge aslında, Türkiye'deki net kredi hacmidir. O itibarla Merkez Bankasının tanımladığı para arzını bir tarafa bırakıp, galiba bundan

sonraki tartışmaları net kredi hacmi üzerinde yoğunlaştırmamız lazımdır. Sadece vadesiz mevduatı içeren bir para arzı tanımı artık bence anlamlı bir gösterge olmaktan çıkmıştır.

ALKİN — İsterseniz, fiyatlardan önce üretimden başlayalım. Bizde yılın çeyritli dönemlerine ait katma değer tahminleri yok, yapılamıyor böyle dönemler itibariyle. Onun için % 6,7 olarak hedef alınan büyüme hızına, gayri safi milli hâsi'a artış hızına sene sonunda varılacak mı? Varılmıyacak mı?

AKGÜÇ — Sözüünüzü kesiyorum ama 1979 yılı programında büyüme hızı % 4 olarak revize edildi.

ALKİN — Oldukça gerçekçi bir şekilde revize edildi; ancak bu şekilde revize edilmesinde benim şöyle bir kuşku var. Bu, 1978 yılı Aralık ayı tahminleri yüzünden ortaya çıkan yeni genel denge tablosunun getirdiği zorunluk dolayısıyla yapılan bir revize midir? Yoksa gerçekçi davranmak yüzünden ortaya çıkan bir revize midir? Onu kestiremiyorum; fakat biz onu iyimser şekilde, gerçekçi bir değişiklik olarak yorumlayalım. Yalnız bu gidişte % 4'lük büyüme hızının kolay kolay tutturulamayacağını, büyüme hızının 1979 yılında % 3,5'lük düzeyde kalabileceğini gösteriyor. Büyüme hızının % 4 olması için, 1978 yılı üretim artışının üstünde bir üretim artışının olması lazım ki, ikinci altı ayda sağlanacak yeni döviz olanaklarına rağmen bu, gerçekleşeceğe pek benzemiyor. Fiyat artışları için ben belki ilk turda iyimser konuşmuştum. Ama ben biraz sizlerin yorumuna yaklaşıyorum. Herhalde ilk altı ayda % 40'lara varacaksa da fiyat artışının yıl sonuna kadar % 100'lere yaklaşması olası... Çünkü fiyat - ücret helezonu, maliyet artışı - fiyat helezonu bu ikinci altı ayda açık olarak çalışacak. Dış denge açısından biliyorsunuz programda gene bir değişiklik yapıldı ve ilk 5 milyon dolarlık itha-

lât 5,6 milyon dolara doğru itildi. Bu değişiklik, 1 milyar 800 milyon dolara yakın program kredisi niteliğinde yeni krediler sağlanacağı biçimindeki tahminlerden kaynaklandı. Fakat anlıyoruz ki bunun ancak 1,5 milyar doları bu yıl kullanılabilir. Şu halde 5,6 milyar dolar ithalât yapmak imkânını 5,3 milyar dolara doğru yine belki indirmek gerekecek. İhracat program tahmini 2 milyar 750 milyon dolar ama 2,5 milyar doları geçer mi bu kapasite altında çalışmaya nedeniyle? Tarımsal ürün stokları belli, ihraç edilir sınai mal stokları belli. Biz gene peki iyimser olalım 2 milyar 750 milyon dolar diyelim. Bu tahminlere göre dış ticaret açığı 3 milyar doların altında, 2,5 milyar dolar dolayında bir dış ticaret açığı gerçekleşecek demektir. Görünmeyen kalemlerden, işçi döviz, ilk aylardaki eğilimler gösteriyor ki 1 milyar doları ancak aşabilecek. Demek ki cari işlemler yaklaşık 1,5 milyar dolar açık verecek. Bu açığın yine program kredileriyle kapatılabileceği anlaşılıyor. Yalnız bütün mesele, 5,5 milyar dolarlık ithalât, kapasite kullanımını genişletebilecek mi? % 4'lük hatta % 3,5'lük üretim artışını da sağlayabilecek mi? Tabii tarıma da bakmak lâzım. Tarımın GSMH içinde ağırlığı % 25 dolayında olduğundan, her türlü akaryakıt sıkıntısına, gübre sıkıntısına rağmen, eğer tarımda yine % 5'lik bir üretim artışı sağlanabilirse % 3,5 - % 4'e yakın bir gayri safi milli hâsıla artışı yine de görebiliriz. Çünkü imalât sanayiinde, bu dar kapasite kullanımına, bu kadar döviz darlığına rağmen üretim artışı % 4'ün çok altında kalmıyabilir. Bir de tabii hizmet kesimi var onu hiç saymıyoruz. Ne olduğu, ne bittiği orada belli değil. O sadece kalıntı tahmini gibi birşey oluyor. Sayın Gömensay'ın da söylediği gibi, konjonktür analizine fazla ince rakamlara hiç inmeğe gerek yok. Gidiş ortada. Yalnız bir nokta var; o da devlet kesiminin boyutlarının genişlemesi, devletçilik. Ben bunu sadece Kamu İktisadi Teşebbüsleri biçiminde de görmüyorum. Ben bunu

meselâ kambiyo kontrolünde de görüyorum. Adeta her kamu kuruluşu Türkiye'yi kurtarma operasyonunu yüklenmiş gibi. Çabasını bu yolda yoğunlaştırmış gibi geliyor. Sorun, sadece KİT meselesi de değil; devletin her yerde ağırlığını hissettirmesi... Devlet, yalnız maddi açıdan sağlam gelir sağlayamadan, bu boyutta bir kamu kesimini finanse etme yükünün altına girmekten dolayı da ezilmiş ve yeterli randımanı sağlayamaz durumda değil. Ayrıca beceri açısından, personel açısından, sizin söylediğiniz gibi kamu yönetimindeki ustalık açısından da beceremeyeceği yahut altından kalkamayacağı bir takım manevranın içerisine girmiş durumda. Efendim, bu devlet, sadece KİT'leri değil, kambiyo piyasasını yönetecek, mal piyasalarını yönetecek, kendi üretmediği malların piyasalarına müdahale edecek, banka kesimine müdahale edecek fiyat kontrolleri yoluyla bir sürü rant yaratacak. Bu çok ağır bir yük. Müdahale, batı ekonomilerinde bizden çok daha liberal. Kamu kesimi çok daha dar olan batı ekonomilerinde devlet ekonomiye müdahale ediyor ama; bu müdahale adeta devletin fiilen ekonomi içinde yaşaması gibi oluyor. Son günlerde çok sık konuşuluyor, gazeteler yazıyor, Türk Parasını Koruma Kanunu ve ona bağlı 17 Sayılı Kararın adeta kaldırılması biçiminde bir takım özlümler dille getiriliyor. Tabii bunun gelir dağılımına yansımaları ne olur, istihdamda yansımaları ne olur? Bunların hepsini tartışmak lâzım. Ama ortada bir sakatlığın olduğu, ortaya çıkan meyvedan gördüğümüz kadarı ile bir verimsizliğin olduğu açık. Devlet bu kadro ile -kadrodan kastettiğim bütün şişkinliğe rağmen üst kademe idarecilerinin sayısının azlığından bahsediyorum- bu kadar girift karmaşık sorunların, çok çok ustalık isteyen manevraların altından kabilecek bir durumda değil. Bence gerçekten, adeta kendiliğinden, politik anlayışımızdan dolayı yapısal bir sorun haline geldi; kendisi yapısal sorun olmadığı halde. İşte bazı sosyoloğlara göre,

bu Osmanlı Devlet yapısından gelen bir alışkanlıktır. İşte bazılarının göre, devletçilik uygulamasının ilk başta getirdiği heyecanın devamından dolayı meydana gelen bir alışkanlıktır. Sizin az önce söylediğiniz gibi bir politik tarafı var bu için. Siz de içinde yaşadınız, bu politik taraf, devletin bu kadar geniş olması, oldukça büyük olanak sağlayan iktidardaki partiye. Haydi bunu KİT'lerde anlıyoruz, siyasal olanak sağlama yönünden politik veya ekonomik bir çıkar yönü vardır. Ama herşeye devletin müdahale etmesinin arkasında bir çıkar yok; bunda adeta bazı politikacıların, bürokratların kaprisi gözüküyor. Bunun da bu boyutlarının mutlaka daraltılması lâzım. Yoksa bu devlet, bu kadrolarıyla bu kadar güç manevranın altından kalkamaz. İkinci altı ayda böyle bir eğilim, devletin boyutlarını daraltma eğilimi olabilir mi? Tabii bu altı ayların işi değil. Bu ikinci altı ayda yapılacak şey, gene para arzı ne kadar denetlenebilirse denetlenecek, döviz kullanımı ne kadar rasyonel olabilirse rasyonel olabilecektir. Sayın Gönensay'ın dediği gibi petrol de galiba iş ten geçti. 1980 yılı için bile iş ten geçti gözüküyor. Çünkü pahalı petrol almak zorunda kalacağız. Bunun dağıtımında sanırım çok büyük güçlükler var. Petrol kullanımı içinde çok az bir yer tutan petrol dağıtımında bile halâ bir karara varılamamış bir ülkede, ülke çapında petrolün daha rasyonel kullanılması için dağıtımın nasıl yapılacağı son derece şüpheli. Ben de şahsen, sayın Kazgan'ın söylediği gibi, istihdamın ve kapasite kullanımının bu denli sorunlar yarattığı bir dönemde, tüketim kısılmasının daha büyük boyutta sorunlar yaratacağına inanıyorum. Eğer tüketimi üretime de yansıyacak biçimde fizik olarak kısımaya çalışırsak bunun istihdama yansımaları ne olacak? Kapasite kullanımına yansımaları ne olacak? Diyebilirsiniz ki, mademki bunun ithalatı yapılamıyor, şu halde tüketim kısılarak, üretim kısılabilir ve belki iş te bu çift ödemeler ve kambyo piyasasında yasal olmayan döviz

talebinde bir daralma meydana getirilebilir. Bunun bir istihdam yansımaları var ki son derece sakıncalı böyle bir dönemde.

AKGÜÇ — Yani sayın Alkin, acaba iç tüketimi kısımak suretiyle yaratılacak fazlalığın dışarıya satılması olanağını görmüyor musunuz?

ALKİN — İç tüketimi kısım. Şimdi bunu kesin olarak söyleyebilmek için bu üretim fazlasının yaratılabileceği dönemi ve o dönemde yasal olmayan piyasadaki döviz kurunu düşünmek lâzım. Eğer bu ihrac edilebilir üretim fazlaları, bizim ihracat mevsimimiz olan sonbaharda belirirse ve eğer sonbaharda da yasal olmayan serbest piyasada dolar 50 lira civarında ise böyle bir olanak var. Ama eğer bütün aksamalardan dolayı serbest piyasada dolar 55 - 60 lira hatta daha yükseğe tırmanırsa, üretim fazlası yaratsanız dahi nasıl ihrac edeceksiniz? Kim ihrac edecek bunu? Kamu kesiminde böyle bir üretim fazlalığı olabilir mi? Belli sektörlerde, örneğin bazı KİT'lerde böyle bir üretim fazlalığı olabilir ve KİT'ler de bu fedakârlığa katlanabilir. İç tüketimin kısılmasından dolayı yaratıldığı ihrac edilebilir ürün fazlasını yasal döviz kurunun düşüklüğüne katlanarak bir özveride bulunup dışarı satabilir. Ama özel dış satımcı için böyle fedakârlığı bekleyebilir miyiz?

AKGÜÇ — Şu var. Sanayici içerde satamaz ise o zaman mecbur olacaktır dış pazarlara yönelmeğe. Alternatif olarak dış pazarları düşüncektir. Dışsatımdan kâr sağlamaktan ziyade yaşamını devam ettirebilmek için, üretime devam edebilmek için bir alternatif olarak düşüncektir.

ALKİN — Şimdi yalnız onun manevrasını nasıl yapacağız? Eğer Maliye'ye ve para politikasıyla, parasal olarak iç tüketimi kısım, dış piyasaları daha cazip göstererek, sanayicileri o yöne kaydırabilirsek tamam. Ama öbür türlü fizik

olarak «sen üretimin şu miktarını iç pazarda, şu miktarını da dış pazarlarda sat-tacaksın» mı diyeceğiz?

AKGÜÇ — Ben Türkiye'de fiziki kontrollerin, fiziki sınırlamaların, iç pi-yasaya kota tanımının olumlu sonuç ve-receğini sanmıyorum. Tamamen piyasa kura'ları içinde iç talebi eğer dondura-bilirsek, sanayici alternatif olarak dış pazara yönelme gereksinimini duyacaktır tesislerini çalıştırabilmek için.

ALKİN — Gene para ve Maliye poli-tikalarına gelyorum. Onu üst düzeyde uygulamak lâzım gelecek. Yani tek tek müdahale olarak değil, yukarda uygula-mak gerek.

AKGÜÇ — Sayın Çiller daha iyi bi-rlirler. İhracata dönük yatırımlarda ve ihracat kredilerinde, özellikle yüksek fa-iz tadeleri dolayısıyla bir hayli maliyet-ler düşmüştür. Faiz açısından bu tür yatırımlar bir hayli cazip hale gelmiştir. Şimdi bütün sorun, hance transferlerin açılmasıyla bu döviz kurunu, dolar 47.— TL. kurunu sabit tutabilmektedir. Bunun da koşulu transfer'leri bir ölçüde hare-kete geçirebilmek, mal mukabili ithalâ-tı kısmak veya tamamen kaldırmaktır. Eğer bekleyen transferler gene yapılmaz-sa zannediyorum bu devalüasyonun da akibeti Mart - 1978'de yapılan devalüas-yonun aynı olacaktır.

ALKİN — Sonbahara kadar 50 lira civarında tutulabilirse bu kur böyle bir olanak var. Ama onun da birinci koşu-lu, sizin de söylediğiniz gibi, avans ola-rak alınacak kredilerin belli bir kısmı-nın olumlu bir hale yaratmak üzere transferleri kfmıldatmak için kullanıl-masıdır.

AKGÜÇ — Sayın Çiller de bu top-lantıda vurguladılar. Devalüasyonun et-kilerini çok kısa vade'li olarak düşünme-mek lâzım. Devalüasyonun en önemli ya-rarı belki kaynak dağılımını daha etkin hale getirmesinde görülecektir ama kı-sa dönemde eğer bu 47 liralık kur da anlamsız bir rakam haline gelirse, serbest piyasada paralel kur bunun üzerine yük-

selirse, devalüasyonun kaynak dağılımı üzerindeki etkisi de görülemez.

GÖNENSAY — Para arzı konusunda demin sormuş olduğunuz sualle ilgili ben birşey söylemek istiyorum. Gerçek-ten Türkiye'de Merkez Bankası tanımın-da ve diğer yayınlarda para arzı rakam vadeli mevduatı içermiyor; halbuki vade-li mevduat şimdi cazip olduğu için oraya bir kayma olabilir ve istatistikler-de para arzı azalıyor veya artış temposu azalıyor gibi gözükabilir. Bunun bir yo-lu, tabii en iyisi, vadeli mevduatı da da-hil eden geniş bir para arzı tarifinden hareket etmek; bu takdirde hiç yanıl-mayız. İkinci alternatif rezerv parasını, temel parayı almak. Yani tedavüldeki banknotlar artı Merkez Bankasında mev-duat karşılıkları. Eğer para çarpanını et-kiliyen diğer faktörler, rezerv oranları vb. değişmiyorsa, Türkiye'de her zaman o temel para da geniş para arzı ile aynı eğilimi gösterir. Burada asıl söylemek istediğim şeye geliyorum. Biliyorsunuz IMF, şimdiye kadar 1978 Stand-by'ında imzaladığı anlaşmada, Merkez Bankası-nın net iç varlıklarını sınırlamıştı. Da-ha açık deyişle temel paraya, rezerv pa-raya sınırlar koymuştu dolaylı olarak. Benim duyduğuma göre şimdiki yeni yapılan Stand-by anlaşmasında bankalar kesiminin konsolide iç varlıklarına, kre-dilerine bir takım sınırlamalar da geti-recek. Bu sefer, Merkez Bankasının rez-erv parasını sınırlamakla kalmıyacak; bankalar kesiminin konsolide net iç var-lıklarını da sınırlıyarak, Merkez Banka-sını mevduat karşılıklarını devamlı de-ğiştirmeğe, arttırmağa, reeskont hadlerini ve faizleri de değiştirmeğe zorlayarak da-ha geniş bir para arzını kontrol etmeğe itecek. Bu bakımdan ilginç görüyorum bu gelişmeyi. Merkez Bankası, yalnız emisyonunla rezerv parası yaratmada kendi iç varlıklarıyla sınırlı kalmıyacak; Bankalar kesiminin konsolide kredileri-ni de kontrol edebilmek için bir takım daha tedbirler almak zorunda kalacak. Bu bakımdan enteresan.

AKGÜÇ — O zaman anlamlı olan gösterge Türkiye'deki net kredi hacmi olacaktır.

GÖNENSAY — Teyiden söylüyorum bunları.

ALKİN — Sizinle ötedenberi tartışırız. Türkiye'de sadece açık finansman yapan kamu kesimi midir? Özel kesimde bilerek veya bilmiyerek açık finansman yapıyor mu? Aslında teorik olarak, bu bankalar sistemi içerisinde özel kesimin açık finansman yapmaması lazım. Teorik olarak buna imkân yok. Ama sanırım Uluslararası Para Fonunun uzmanlarında da böyle bir şüphe var. Bizim gibi ülkelerde banka sistemi içerisinde özel kesim de pekâlâ açık finansman kullanılabilir.

AKGÜÇ — Efendim çok teşekkür ederim. Bugünkü toplantıda yaptığımız sonuçları şöyle özetleyebiliriz. Yılın ilk altı ayındaki gelişmeler genellikle olumsuzdur. Üretimde bir duraklama ve bazı temel mallarda gerileme sözkonusudur. Program hedefi olan % 6.7'lik büyüme hızına ulaşmak olanağı kalmamıştır. Büyüklük bir olasılıkla GSMK'da artış hızı % 4 - % 3 arasında kalabilecektir. Fiyat artışları geçen yıla kıyasla hızanmıştır ve önümüzdeki altı ay içerisinde de daha da hızlanması beklenebilir. Enflasyon hızı iyimser bir tahminle % 70 dolaylarında olacaktır. Emisyon artışı kontrol altına alınmamıştır. Yılın ilk beş ayında emisyon artışının normalin çok üstünde % 20 olarak gerçekleşmesi, yıl sonuna kadar bu artışın daha büyük boyutlara ulaşacağı izlenimini vermektedir. Dış ödemelerde ilk dört ay içerisinde olumlu bir gelişme gözükmektedir. Ancak son aylarda ihracattaki görece gerileme bir ölçüde kaygı yaratmaktadır. Bundan sonraki önlemler etkin biçimde uygulanabilirse ihracatta ancak program hedefi olan 2 milyar 800 bin dolarlık bir düzeye ulaşabileceğiz. İthalât ise, eğer IMF kredileri ve diğer devlet kredileri kullanılabilirse ancak 5 milyar 300 milyon dolara ulaşabilecek. Ancak bu itha-

lât düzeyine ulaşırsak dahi 1979 yılında bazı temel malları bulmakta zorluklarla karşılaşacağız. Örneğin özellikle petrol, belki bir ölçüde demir çelik ve gübre. Sağlanacak kredilerin üretimi üzerindeki olumlu etkileri daha çok 1980 yılında duyulacaktır. İşçi dövizlerinde son alınmış tedbirlerle son dört ayda 340 milyon dolar civarında bir giriş olmuştur. İşçi dövizleri konusunda son rakamlar elde mevcut bulunmamaktadır. Bununla beraber 1 milyar doları aşkın bir işçi dövizini girişi beklenebilir. Bu rakamlar Türkiye'de cari işlemler dengesinin 1 milyar doların üzerinde bir açıklık kapatacağını göstermektedir. Basına yansıdığı kadarı ile Türkiye, 1979 yılında 1.5 milyar dolar dolaylarında taze para sağlayabilecektir. Bununla beraber temel mallardaki tıkanıklık içinde bulunduğumuz yılda tamamen ortadan kalkmayacaktır. Türkiye'de ekonomik sorunların nedeni yapısaldır. Ancak bu yapısal kavramını, Türkiye'nin kamu yönetimini ve Türkiye'nin politik düzenini de içerecek şekilde geniş yorumlanmak gerekir. Türkiye'de enflasyonun kaynağı büyük ölçüde politiktir; politik kaygılardır; devlet kesiminin politik amaçlar için kullanılmasıdır. İktidarı elde tutabilmek için veyahut iktidarı ele geçirmek için yapılmakta olan sert mücadele uğraş Türkiye'deki ekonomik istikrarı da bozmaktadır. Türkiye'nin bugünkü sosyo-ekonomik ortamında tüketimin kısılması olası görünmemektedir. Olsa olsa bazı malların az üretilmesi zorunlu olarak bu mallarda tüketimin azalmasına yol açmaktadır. Türkiye'de arz esnekliğinin olmayışı, bazı mallardaki tıkanıklık, gelir ve ikame etkileri doğurmaktadır. Gelir ve ikame etkileri enflasyonun hızlandığı bir ekonomide sosyal hoşnutsuzluğun artmasını bir ölçüde önleyen etmenler olmaktadır. Yılın ikinci altı ayı içerisinde enflasyonist gidişin kontrol altına alınabileceği imajının yaratılması marjinal olmakla beraber, beklentileri kırması açısından gene de olumlu etki doğurabilir.

Çağdaş baskı anlayışının ülkemizde yaygın bir biçimde yerleşmesine öncülük eden, konusunda uzmanlaşmış yetkili elemanları ve güçlü örgütü ile, yoğun basım işlerini gerçekleştiren Hürriyet/Ofset, şimdi de ülkemizin dört büyük kentinde İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'daki, kurulu baskı tesislerinden, geniş yararlanma olanağı yaratıyor. Ofset baskı konusundaki tüm gereksinmelere yanıt verebilecek boyutta ve nitelikteki Hürriyet/Ofset tesisleri, kapılarını tüm kuruluşlara, iş adamlarına ve yöneticilere açıyor. Çok renkli dergi baskısından yüksek tirajlı günlük yayın organına, ambalaj kağıdından takvim ve afişe kadar her türlü kağıda ofset baskı için sorumluluğunuzu ve sorunlarınızı güvenerек aktarabileceğiniz yetkili uzman kuruluş olarak Düzgünden pikaj, na, renk ayırımından montajına kadar ofset baskının içerdiği tüm hizmetleri, Hürriyet/Ofset güveni ile gerçekleştiriyor...

tüm teknik baskı olanakları ile emrinizde ...

HÜRRIYET/OFSET

başvurular için telefon; 28 50 20

Ayın Ekonomik Olayları

Doç. Dr. Yıldırım KILKIŞ

1979 Haziran ayı, Türkiye'nin ekonomik tarihinde şimdiye kadar yapılmış olan en yüksek oranlı devalüasyonun uygulamaya konmasıyla herhalde uzun bir süre hatırdaki kalacak bir dönem olacaktır.

Katlı kur şeklinde uygulamaya konan bu devalüasyonun, ihracatı teşvik etmesi beklenmekte ve ayrıca ihracatı özendirme, yönlendirme ve geliştirme ile ilgili bazı önlemler getirilmiş bulunmaktadır.

Tabii ki, kur değişikliklerinin getirmesi artık normal olan fiyat artışları da kendisini göstermeye başlamıştır. Diğer taraftan, ithalat girdilerinin pahalılaşmasını kısmen de olsa önleyeceği sanılan, yeni ithalat imkânlarının yaratılması için, bazı sosyalist ülkelerle ticaret ve ekonomik işbirliği anlaşmalarının, geçirdiğimiz dönemde yürürlüğe girdiği görülmektedir.

Aşağıda bu hususlardaki olayları, kısaca açıklamaya çalışacağım.

Uygulamaya Konan Katlı Kur Sistemi :

11 Haziran 1979 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 18 sayılı Karara ek Karar ile, bu tarihten itibaren 1 ABD doları 35 TL. olmuştur. Bu kur sadece Bakanlar Kurulu tarafından destekleme alımlarına tabi tutulan çekirdeksiz kuru üzüm, fındık, antep fıstığı, kuru incir, pamuk (linter dahil), tütün, lampant zeytinyağı, hububat, mercimek, tiftik, canlı hayvan, küspe ve melas ihracında geçerlidir.

Diğer maddelerin ihracında kur, TL. 12,10 prim ilâvesiyle TL. 47,10 olarak ilân edilmiştir.

İthalatta kur TL. 47,80'dir. Dış seyahat harcamaları dolayısıyla yapılacak döviz satışları için ise kur TL. 48,15 olarak tespit edilmiştir.

Yukarıdaki kur'lara göre, devalüasyon oranları, % 32 ile % 77 arasında değişmektedir.

Katlı kur sisteminin, ithal malları fiyatlarını arttırdığı ve özellikle kabul kredisine girmiş olan ithal malları dolayısıyla fiyatlara hemen yansıdığı görülmektedir. Bu yansıma nedeniyle, ihracat için cazip olması gereken döviz kur'unun, yükselen yeni maliyetlerle, ihracatı teşvik edici etkisini kısıtlayacağı anlaşılmaktadır.

İthalatı Yönlendirme :

Döviz darboğazı nedeniyle, ithalatta bazı yeni önlemler getirilmiş ve sanayicilere bazı yeni ithal imkânları açılmış bulunmaktadır. 11 Haziran 1979 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan Ticaret Bakanlığı Yönetmeliği ile, 19 Ocak 1979 tarihinde yürürlüğe giren İthalat Rejimi Kararına ilişkin İthalat Yönetmeliğine Ek Yönetmelik, adı geçen İthalat Yönetmeliğinin bazı maddelerini değiştirerek, akreditifli ödeme şekillerinde bazı yenilikler getirmektedir. Bu yenilikler esas olarak, ithalat için Merkez Bankasında, kuvertür istekleriyle ilgilidir.

1979 Haziran ayında, ülkemizin sanayileşme sorunlarına kısmen de olsa cevap vermesi beklenen, bazı ekonomik ve ticari anlaşmaların yürürlüğe girdiği görülmektedir. Türkiye ile Macaristan, Bulgaristan ve Sovyet Rusya arasında yapılan anlaşmalarla, bazı altyapı sorunlarının ve sanayicilerin bazı ithal maddeleri ihtiyaçlarının karşılanması imkânlarının sağlanmasına çalışılmaktadır.

İhracatı özendirme, yönlendirme ve geliştirme kararı :

9 Haziran 1979 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan 7/17541 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatın geliştirilmesine dair yeni bir takım önlemler getirilmiştir. Bir süredir önlemler paketinin sadece fiyat zamları şeklinde olması eleştiri konusu yapılmakta idi. Ancak son zamanlarda ihracat ve ithalatı yönlendirme hususunda alınan kararlar dikkati çekmektedir.

9 Haziran 1979'da yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı, 1963'te beri alınmakta olan ihracatla ilgili çeşitli kararları değiştirmekte ve özet olarak şu yenilikleri getirmektedir.

Vergi, Resim ve Harç İstisnası : Dışsattım ödünçlerinde ve dışsattım ödücü işlemlerinde banka ve sigorta muameleleri vergisi ve bankaların yaptıkları her tür hizmetler karşılığı sağlanan paralar istisna kapsamına alınmakta ve ihracatçının yararlanması imkânı sağlanmaktadır.

Transfer Önceliği ve Mahsup : Bu Karara göre, T.C. Merkez Bankasında «Dışsattımı Özendirme Döviz Fonu» kurulmuştur. Serbest döviz karşılığında gerçekleştirilen tüm dışsattımlardan sağlanan dövizlerin % 25'i bu fona alınmaktadır. Ve Kararda belirtilen şartlar içinde bu Fon'dan çeşitli transferler yapılması sağlanmaktadır. Fon ayrıca, çeşitli dış ticaret işlemlerinden doğan hesapların mahsubunda da kullanılabilir.

Dışsattım Tasarımı Belgesi : İmalâtçı-dışsattımcılara veya dışsattımcı sermaye ortaklıklarına Tasarıma Dayalı Dışsattım Yükleniminde bulunmaları kaydı ile ve ihracatı 12 ayda gerçekleştirmek şartı ile, hem döviz tahsisi hem de dışsattım hazırlık kredisinden birlikte yararlanabilme olanağı sağlanmaktadır.

Döviz Tahsisi : Yapılmış veya yapılacak dışsattım karşılığı mamullerini ihraç eden veya edecek sanayicilere ham ve yardımcı madde ve ambalaj maddeleri ve diğer işletme maddeleri ithali için döviz tahsisi sağlanmaktadır.

Faiz Farkı İadesi : Dışsattım tasarımı belgesi almış olanlar «Faiz Farkı Ödeme Fonu» veya «Selektif Kredi Fonu»ndan % 9 oranında faiz farkı iadesinden yararlanırlar.

Özel Dışsatım Fonu : İthalat Rejimi Kararı çerçevesinde alınan nakdi teminatların % 50'si ile T.C. Merkez Bankasında açılacak olan «Özel Dışsatım Fonu»ndan, «Tasarıma Dayalı Dışsatım Yüklenimi»nde bulunanların, bu yüklenimlerle ilgili imalat evresi ile kredili dışsatımlarının finansman ihtiyacı karşılanacaktır.

Bakanlar Kurulu Kararı ayrıca, «Dışsatımı Özendirme, Yönlendirme ve Geliştirme Kotası için ayrılan 20 milyon dolarlık sanayici kotasını 100 milyon dolara yükseltmiş bulunmaktadır.

Bu Fon'dan yapılacak ödemelere % 6 faiz uygulanacaktır.

İhracatı özendirme için alınan bu kararların yanında, 11 Haziran 1979 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan Ticaret Bakanlığı tebliği ile, ihracatta vergi iadesi oranları yeniden düzenlenmiş ve oranlar eski oranlara göre düşürülmüş bulunmaktadır.

Akaryakıt, demir ve çelik mamullerine, alkollü içkilere ve ekmeğe yapılan zamlar :

12 Haziran 1979 tarihli Resmî Gazete ile normal ve süper benzin fiyatlarının yeniden tespit edileceğini gösterir satışı durdurma ve beyanname verme bildirisi yayınlanmıştır.

Aynı Resmî Gazete'de, her nev'i demir çeliğinin de aynı işleme tabi tutulacağını bildiren Sanayi ve Teknoloji Bakanlığını bildirisini çıkmıştır.

Bu bildirimler üzerine, 12 Haziran 1979 akşamı Bakanlar Kurulu tarafından, akaryakıt ve demir-çeliğin yeni fiyatları şöyle duyurulmuştur.

	Eski	Yeni	Artış %
Normal benzin (İstanbul perakende fiyatı TL.)	16.70	21.70	29.9
Süper benzin (İstanbul perakende fiyatı TL.)	19.70	24.70	25.4

Demir ve çelik mamullerine yapılan zamlar % 37 ile % 50 arasında değişmektedir. P.k demir'in 6.200 TL. olan tonu 8.500 TL.'na yükseltilmiştir.

Alkollü içkilere yapılan zamlar ise bira'da % 150, rakı'da ise % 33 ile % 17 arasında değişmektedir.

Son olarak ekmeğin fiyatları da % 50 arttırılmış bulunmaktadır.

Bu zamların, her devalüasyondan sonra olduğu gibi, hemen her maddeye yansıtacağı anlaşılmaktadır. Nitekim elektrikli ev aletlerine % 43 oranında zam yapılacağı belirlenmiştir. Demir ve çelik maddelerine yapılan zamlar dolayısıyla motörlü araçların da % 30 ile % 60 arasında zam göreceği söylenmektedir. Nitekim, 28 Mayıs 1979 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan Fiyat Saptama Kontrol ve Koordinasyon Komitesi Başkanlığı'nın 6 No.lu tebliğindeki fiyatların artık geçerliliği kalmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin, elektrik makinaları ve cihazları sanayii grubunda yer alan televizyonların, bu tarihte TL. 13.750.— olan (61 ekran) fiyatı, hâlen TL. 19.750.— olarak duyurulmaktadır.

1979 Yılı Ürünleri İçin Yeni Taban Fiyatları :

Bakanlar Kurulunun 7 Haziran 1979 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan dört Kararnamesiyle, hububat, mercimek, yağlık gül çiçeği ve canlı hayvan için destekleme alım fiyatları tespit edilmiş bulunmaktadır.

A — Buğday için olan taban fiyatları özetle şöyledir: (Kırş./kg.)

	Orta, Doğu ve Diğer Güneydoğu Anadolu (Baş alım fiyatı)	Diğer bölgeler	Baş satış fiyatı
I. derece makarnalık durum buğday	500	500	580
II. derece makarnalık durum buğday	470	470	550
III. derece durum buğday	450	450	450
I. grup ekmeklik buğday	450	420	450
II. grup ekmeklik buğday	430	410	430
III. grup ekmeklik buğday	420	400	420

B — Diğer hububat :

Bütün bölgelerde (krş./kg.)

Çavdar	390	420
Beyaz arpa	400	430
Siyah arpa	380	410
Beyaz yulaf	380	410
Siyah yulaf	370	390

C — Mercimek destekleme alımları için tespit edilen taban fiyat her kilogram için 9.00 TL.'dir.

D — Yağlık gül çiçeği ürünü destekleme alımı fiyatı her kilogram için 13.50 TL.'dir.

E — Et ve Balık Kurumu tarafından satın alınacak birinci kalite yüzde elli randımanlı canlı hayvan fiyatları ise şöyledir:

	TL./Kg. canlı ağırlık
Koyun: En az	36
En çok	46
Siğir: En az	34
En çok	44

Yukarıda belirtilen maddelerin hangi şartlarla ve hangi kuruluşlar tarafından satın alınacağı Kararnemelerde açıklanmıştır.

34RZ830

Özür dileriz,
bu otomobilinizin Renault-Mais
Yetkili Servisleri'nde bulamayacağınız
tek parçasıdır.

Ama geri kalan 5310 parça sorun
olmayacak sizin için ...

Evet, eğer otomobiliniz RENAULT mar-
kasını taşıyorsa, hem -daha iyi otomobil- e
sahipsiniz, hem de RENAULT -MAIS YET-
KİLİ SERVİSLERİ'nde, orijinal, RENAULT
kontrolünden geçmiş, garantili, RENAULT
güvencesini taşıyan gereğini duyabile-
ceğiniz her yedek parçayı, hemen bulabi-
leceksiniz.

RENAULT markasının aynası olan
RENAULT -MAIS YETKİLİ SERVİSLERİ'nde
motordan boyaya otomobilinizle ilgilenen
her personel, MAIS topluluğunda teknik
öğretmenlerin eğitiminden geçmiş, konu-
sunda uzmanlaşmıştır.

Sayıları 120'yi aşan RENAULT-MAIS
YETKİLİ SERVİSLERİ'nde hem -daha iyi ot-
omobil- e daha iyi servis sunulur,

hem de orijinal, RENAULT garantisi taşıyan
parçalar kullanılır.

RENAULT-MAIS YETKİLİ SERVİSLERİN-
de, Bursa'daki ana depodan sürekli besle-
nen orijinal yedek parça stoklarının eksik-
siz olması, bakım alet ve ci-
hazlarının mükemmelliği
kadar üzerinde öneme
durulan bir konudur.

Renault, daha iyi otomobil
daha iyi servis!

• Bu anlamda yalnız Renault-Mais Yetkili Servisleri'nin sembolüdür.

TÜRKİYE ŞİMDİ MODERN BİR SİNER TEKNOLOJİSİNE
SAHİP

 **TOZ
METAL**

 **TOZ
METAL**

TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Büro: Büyükdere cad. Kuğu İşhanı No. 99, Kat 8
Mecidiyeköy, İSTANBUL
Tel: 66 70 43, 66 79 70, Teleks: 23 273 Birt. Tr.
Telg. Sintermetal, Mecidiyeköy - İST.

Fabrika: Gürpınar Köyü yolu, Büyükçekmece, İSTANBUL

Taşımacılıkta Akaryakıt Fiyatlaması

Doç. Dr. Orhan ŞENER
Bursa, İ.T.İ.A.
Öğretim Üyesi

Son günlerde kamu oyunda en çok tartışılan konulardan birisi de, taşımacılıkta akaryakıt tüketiminin kontrolü ve fiyatlandırılmasıyla ilgili bulunmaktadır. Bugünkü bozuk ekonomik düzenin oluşmasında, şimdiye kadar uygulanan yanlış akaryakıt fiyatlama politikasının rolü son derece önemli olmuştur. Gerçekten, yakın geçmişe kadar benzin, dış fiyatının yarısı kadar desteklendiğinden, bugünkü enflasyonun önemli nedenlerinden birisini oluşturmuştur. Ucuz benzin politikası sadece özel taşımacılığı teşvik etmekle kalmamış, fakat ayrıca ekonominin üretim yapısını da olumsuz yönde değiştirerek, topluma çok önemli sosyal maliyetler yüklemiştir. Öte yandan, dış satım gelirlerinin en az % 80'nini yutan akaryakıt tüketiminin % 40'ı taşımacılık sektörüne gitmektedir.

Taşıt sayısı 1971'de 392 bin iken, 1977'de 1 milyon 400 bini geçmiştir. Buna karşın, toplam vergi gelirleri içindeki taşıt alım vergisinin payı 1971'de % 1.1 iken 1977'de binde 9'a düşmüştür. Örneğin 1971 senesinde değeri 46.500 TL. olan bir yerli otonun 5.000.— TL. olan vergisi, aynı otonun 1978 senesinde değerinin 250.000.— TL. yükselmesi durumunda da aynıdır. Öte yandan, motorlu kara taşıtları vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı 1964'de % 0.56 iken, bu oran 1977'de % 0.18'e düşmüştür. Taşıma sektörü millî gelirden elde ettiği paya göre de vergilendirilmemiştir. Şehirler arası taşıma yapan otobüs, TIR kamyonları ve taksi işletenlerin götürü usulde vergiye tabi olmaları nedeniyle ödedikleri senelik ortalama vergi herbiri için 500 lirayı geçmemiştir. Bir otobüs, TIR kamyonu ve büyük kentlerde çalıştırılan taksinin günde 1.000.— TL.'nin altında gelir elde etmeyeceğini bugün herkes bilmektedir. Öte yandan, taşıt sayısının her sene giderek artması bu alanın ne kadar kârlı olduğunu göstermektedir.

Maliyetleri yükselterek ekonominin üretim yapısını bozan, topluma önemli sosyal maliyetler yükleyen taşımacılık sektöründeki akaryakıt fiyatlaması çok yönlü bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, sorunu özel ve kitle taşımacılığı ile diğer yönetsel önlemler yönünden incelemenin önemli yararları vardır.

Özel Taşımacılıkta Fiyatlama

Son senelerde taşıt sayısında ortaya çıkan anormal düzeydeki yükseliş, sadece akaryakıt tüketimini ve yedek parça nedeniyle dışarıya olan bağımlılık derecesini artırmakla kalmayıp, ayrıca topluma aşağıda sayılan olumsuz zararları da yaymaktadır.

1. Trafik kazalarında kaybedilen can kaybının sayısı senede 6 bin dolaylarındadır.

(1) Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Plân Komisyonu Raporu, 12.4.1978, s. 2.

2. Trafik kazalarındaki mal kaybı milyarlarla ölçülmektedir.

3. Kazalarda kaybedilenlerin yakınlarının duydukları elem ile yaralananların ızdırabı ise para ile ölçülememektedir.

4. Özel oto sayısındaki hızlı artış nedeniyle özellikle büyük şehirlerin trafiğinde tıkanıklıklar ortaya çıkarak, geniş bir kitlenin önemli ölçüde zaman yitirmesine yol açılmıştır.

5. Kamyon ve TIR sayısındaki artış, şehirlerarasındaki kaza sayısını son derece artırmıştır.

6. Bu araçlar yolları kısa zamanda yıpratık aşındırmaktadır. (TIR kamyonları ortalama 20 sene olan bir karayolunun ömrünü 5-6 seneye indirmektedir).

7. TIR taşımacılığı kaçakçılığı son derece artırmıştır (1976'da 1 milyar TL. olarak tahmin edilen kaçakçılığın % 50'si TIR'larla yapılmıştır).

8. Motorlu taşıtların gürültüsü yüzbinlerce insanı rahatsız ettiğinden, çeşitli ruhsal hastalıkların artması için uygun bir ortam yaratmıştır. Ayrıca, çevre kirliliği çok önemli boyutlara ulaşmıştır.

9. Yayaların yürümesi için yapılan yollar, otolar tarafından park yeri olarak kullanılmaktadır.

10. Özel taşımacılık alanı vergilendirilmediğinden, kişiler tasarruflarını ekonomik kalkınma yönünden son derece kısır olan bu alanlara yatırmaktadırlar.

Bütün bu olumsuz etkilerinden başka, özel taşımacılık; demir ve deniz yollarına kıyasla son derece pahalıya mal olduğundan dolayı, üretimin maliyetini yükselterek bir maliyet enflasyonu nedeni olmaktadır. Öte yandan, şimdiye kadar uygulanan akaryakıt fiyatlaması gösteriş saiki ile tüketimin (conspicuous consumption) yaygın olduğu ülkemizde, dar gelirli vatandaşları da özel oto alımı yönünde teşvik etmiştir. Akaryakıt sıkıntısının had safhada olduğu bu günlerde bazı kimseler, özel otoların toplam akaryakıtın ancak % 6'sını tüketmekte olduğunu ileri sürerek, endirekt olarak özel taşımacılığı savunmaktadırlar. Ancak, yukarıda 10 madde olarak saydığımız olumsuz faktörler hesaba katıldığında bu tüketim oranının önemi artmaktadır. Bu nedenle, özel taşımacılıkta kullanılan benzinin fiyatı; benzinin maliyeti artı toplumun yüklendiği zarara (yukarıdaki 10 maddenin parasal toplamı) eşit olmalıdır.

Yeni vergi tasarısında bir özel otonun hiç benzin tüketmediği varsayılsa bile, senede ortalama olarak topluma 30.000.— TL. tutarında bir sosyal maliyet yüklemekte olduğu vurgulanmaktadır. Ancak, sözkonusu bu ortalama maliyet; amortisman, yedek parça ve yol yıpranmasını yansıtmaktadır. Buna karşın, yukarıda 10 madde olarak saydığımız sosyal maliyetler hesaba katıldığında bu rakamın kolayca 100.000'lere erişebileceğini tahmin edebiliriz. Bazıları, otomotiv sanayinin özellikle yan branşlarının önemli ölçüde işsizliği önleyeceği görüşünü savunmaktadırlar. Bizce bu görüş de gerçekçi değildir. Şöyleki, bu sektöre yatırılan sermaye ve dolayısıyla lüks tüketime giden tasarruflar başka bir alana kanalize edilseydi, istihdam artışı otomotiv endüstrisinininkinden az olmayacaktır. Ayrıca, otomotiv sektörün dışında kalan bütün yatırım alanları döviz geliri sağlayabilmektedirler. Toplum verilen zararın bedeli başka ülkelerde uygulanan Akaryakıt Tüketim Vergisi ile karşılanmaktadır. Özel taşımacılıkta akaryakıt fiyatının yukarıdaki eşitliğe göre saptanması durumunda böylece, toplumun karışacağı olumsuz faktörler kontrol edilebilecektir.

Kitle Taşımacılığında Fiyatlama

Özel taşımacılığın aksine kitle taşımacılığı sosyal bir maldır (Kamusal bir

mal). Gerçekten, bir belediye otobüsü 70 yolcu taşıdığında; 70 tane özel otunun kapladığı alan kadar park yeri tasarrufu, 20 kat akaryakıt tasarrufu, çevre kirliliğinde azalış, gürültü düzeyinde düşme ve trafik tıkanıklığını önleyerek zaman tasarrufu sağlamaktadır. Taşımanın maliyeti de düştüğünden üretimin maliyeti azalmakta ve dolayısıyla enflasyonu önleyici etkileri sözkonusu olmaktadır. Böylece, kitle taşımacılığının yaygınlaştırılmasıyla bireyler önemli düzeyde sosyal fayda sağlamaktadırlar. Kitle taşımacılığının yaygınlaştırılması durumunda, bundan otosu olanlar da yararlanmaktadırlar. Gerçekten, tıkanıklık nedeniyle özel oto ile belediye otobüsü aynı hızla seyrederler. Dolayısıyla zaman kaybı her iki taşıma aracı için de aynıdır. Kitle taşımacılığının yaygınlaştırılması durumunda, otosu olan kimseler özel otoları yerine kitle araçlarını kullanmakla daha fazla yarar sağlayacaklardır. Bu konuda 1976'da İTÜ tarafından yapılan bir araştırma sonucuna göre; özel oto sahiplerinin % 75'inden fazlası kitle taşımacılığının yaygınlaştırılması durumunda, özel otolarını kullanmaktan vaz geçeceklerini söylemişlerdir.

Toplumsal fayda yayan kitle taşımacılığında uygulanacak akaryakıt fiyatlaması ise şu eşitlikle saptanmalıdır. Fiyat eşittir: akaryakıtın maliyet fiyatı eksi sosyal faydanın karşılığı. Buradaki sosyal faydanın karşılığı ise, uygulamada Negatif Gider Vergisi (veya Negatif Akaryakıt Tüketim Vergisi) olarak uygulanmaktadır. Negatif Gider Vergisi, devletin kitle taşımacılığına vermesi gereken sübvansiyonu göstermektedir. Bu açıklamalarımıza göre, kitle taşıma araçlarına verilecek benzinin fiyatı, maliyet fiyatından daha düşük olacaktır. Kitle taşıma araçlarına verilen akaryakıtın fiyatı ne kadar az olursa, bu araçlardan yararlananların sağlayacağı çıkar ve dolayısıyla toplumun sağlayacağı fayda o derece yüksek olacaktır.

Ancak, kitle taşımacılığında sadece kamuya ait araçlar kullanılmamaktadır. Belediye otobüslerinin yetersizliği nedeniyle özel otobüsler de bu amaçla kullanılmaktadır. Açıkladığımız fiyat politikası bu durumdaki özel otobüsler için de geçerli bulunmaktadır. Yani, sosyal fayda yadıklarından benzini bu araçlara da maliyet bedelinden daha düşük bir ücretle satılmalıdır.

Belediye otobüslerinin şehirlerarasındaki taşımacılık görevi, özel otobüslerce yerine getirilmektedir. Kuşkusuz ki, şehirlerarasında yolcu taşıyan otobüsler de kamusal bir mal niteliğindedirler. Bu nedenle, akaryakıtın bunlara da maliyet bedelinden daha düşük bir fiyatla verilmesi gerekir. Otobüse kıyasla minibüs ve dolmuşların kamusal mal olma nitelikleri giderek azalmaktadır. Bunların taşımakta oldukları yolcu sayısının otobüsün taşıdığı yolcu sayısına kıyaslanması ile bu sosyal mal niteliklerinin derecesi saptanabilir. Örneğin, 1 otobüs 70 yolcu taşıdığından % 100 kamusal mal sayılırsa, 14 yolcu taşıyan bir minibüs % 20 derecede kamusal mal sayılmaktadır. Bu nedenle, bir otobüs % 50 oranında negatif Akaryakıt Tüketim Vergisinden yararlanarak benzini 16 lira yerine 8 liraya alırsa, minibüs 14, 40 TL.'ya alacaktır (2). Dolmuş ise 5 kişi taşıdığından benzini normal fiyatından yaklaşık 50 kuruş noksanına yani 15.50 TL.'ya satın alacaktır. Buna karşılık, topluma sosyal zarar yayan TIR, kamyon ve özel otolara satılan benzinin fiyatı şöyle hesaplanmalıdır. Bu taşıtlar yukarıda nitelikleri anlatılan dışsal zararları kapsayacak biçimde benzinin normal fiyatından başka ayrıca Akaryakıt Tüketim Vergisi ödeme durumundadırlar. Akaryakıt Tü-

$$(2) 8 + [(8 - 14) 8 \div 70] = 14.40 \text{ TL.}$$

ketim Vergisinin oranı benzin fiyatı esas alınarak saptanabilir. Sosyal zarar hesaba katıldığında verginin bu biçimde saptanan oranının % 100 olduğunu varsayarsak; bu taşıtlar akaryakıtın litresi için 32 TL. ödeyeceklerdir (3). Ancak bu vergi oranı, taşıtların neden oldukları sosyal zarardaki payları da hesaba katılarak daha gerçekçi biçimde saptanabilir. Örneğin, TIR kamyonlarının daha çok kazalara yol açması, yolları daha çabuk yıpratması ve kaçakçılıktaki artan payı nedeniyle daha yüksek oranda Akaryakıt Tüketim Vergisi ödemeleri sağlanabilir. Öte yandan, minibüs ve dolmuşların da çevre kirliliği, tıkanıklık ve lüks tüketimi körüklemesi nedeniyle ayrıca Akaryakıt Tüketim Vergisine tabi tutulması gerekmektedir. Böylece, bu araçların satın alacakları benzinin fiyatı, Negatif Akaryakıt Tüketim Vergisi ile Akaryakıt Tüketim Vergisinin arasındaki farka bağlı olarak, akaryakıtın satış fiyatından düşük veya yüksek olacaktır.

Yönetmel Önemler

Özel ve kitle taşımacılığına ilişkin olarak yukarıda önerilen fiyatlandırma politikası tek başına yeterli değildir. Kitle taşımacılığında etkinliği artırmak için yabancı ülkelerde yaygın bir biçimde uygulanmakta olan aşağıda kısaca açıklanan yönetmel önlemlerden de yararlanılması gerekmektedir.

1) **Tercihli Yollar** : Taşıt sayısındaki hızlı artışın yollarda önemli zaman kaybına yol açması nedeniyle, bu yönleme son zamanlarda Ankara ve İstanbul'da sınırlı da olsa başvurulmaktadır. Uygulama sonuçları son derece başarılı olmaktadır. Taksim - Şişli arasının tercihli yoldan önce tıkanıklığı olduğu saatlerde 45 dakika; şimdi ise sadece 4-5 dakika belediye otobüsleri tarafından alındığı düşünülürse toplumun zaman tasarrufu son derece önemli bir düzeye erişmektedir. Ancak, bu yöntemden daha fazla yararlanabilmek için, tıkanıklığın olduğu diğer hatların da sisteme sokulması gerekir. Örneğin, Ankara'da Dışkapı - Kavaklıdere ve İstanbul'da Bostancı - Kadıköy arası gibi.

2) **Resmî Dairelerdeki Servis Arabalarının Kitle Taşımacılığına Kaydırılması** : Son zamanlarda Ankara'da uygulanmasına başlanılan bu yöntemin İstanbul, İzmir, Bursa ve Adana gibi diğer kentlerde de yaygınlaştırılması gerekmektedir. Gerçekten, bu servis arabaları günde sadece 2-3 sefer yapmakta olup, genellikle atıl kalmaktadırlar. Bu taşıtlardan yararlananlara işyeri ile evleri arasında günde 2 otobüs biletini parasız olarak vermekle sağlanacak kamu yararı daha fazla olacaktır.

3) **Özel Firmaların Servis Arabalarının Kitle Taşımacılığına Yöneltilmesi** : Gelir Vergisi yasasına göre özel firmaların personelini taşımak amacıyla yaptıkları taşıma giderleri vergi matrahından indirilmektedir. Özel firmaların otobüs olarak kullandıkları servis arabalarının sayısında son zamanlarda çok önemli artışlar olmaktadır. Bunlar kitle taşımacılığını olumsuz yönde etkilemektedirler. Şöyleki, trafiğin en yoğun olduğu zamanda sefere çıkmaktadırlar ve günde bir kaç sefer yaptıkları sonra atıl kalmaktadırlar. Ayrıca, sayıları giderek arttığından kitle taşıma araçlarının hızını kesmektedirler. Bu tür servis arabalarına, ancak «Halk otobüsleri» statüsünde yolcu taşımaları durumunda izin verilmelidir. Bugünkü trafik koşullarında, günde 2 seferde sadece 80 personel taşıyan bir

$$(3) \quad 16 + 16 \frac{(100)}{100} = 32 \text{ TL.}$$

otobüs tamamen bir lüksdür ve trafikte neden olduğu zaman kaybının sosyal maliyeti son derece yüksektir.

4) **Önemli Alış Veriş Yerlerinin Trafığe Kapatılması** : Batıdaki yaygın bir uygulama biçimi de, önemli alış-veriş yerlerinin trafiğe kapatılması biçiminde gelişmektedir. Özellikle, büyük şehirlerdeki merkezi yerler trafiğe kapatılmakla bundan önemli sosyal faydalar elde edilmektedir. Gerçekten, bir-iki kilometre uzunluğundaki ana caddelere motorlu taşıtların girmeleri önlendiğinde, bireylerin taşıma sorunları pek önemli olmamaktadır. Ancak; gürültü ve pisliğin önlenmesi ve yürümede emniyetin sağlanması alışveriş yapanların arzu ettikleri bir ortamdır. Öte yandan, trafiğe kapatılan bu caddelerin ortası uzun bir çiçek bahçesine de dönüştürülebilmektedir. Galatasaray - Taksim arasının trafiğe kapatıldığı günü hiç unutamam. Çünkü, halk o gün gerçek bir bayram yapmıştı.

5) **Minibüs ve Dolmuşların Kullanımı** : Kitle taşımacılığında etkinliğin sağlandığı bir ortamda minibüs ve dolmuşlar, kendiliğinden en uygun kullanım bölgelerine kayacaklardır. Ancak, bunların şimdiden gerekli olduğu yerlerde çalıştırılmalarında önemli yararlar vardır' Minibüs ve dolmuşlar kitle taşıma araçlarının sefer yaptıkları ana yolların dışında kalan yerlerde yolcu taşıdıklarında yararlı olabilmektedirler. Özellikle, belediye otobüslerinin ekonomik nedenlerle şehir dışında ve yolcu sayısının çok az olduğu semtlerde çalışması pek düşünülemez. Öte yandan, şehir ile civarındaki köyler arasında yolcu taşıma yönünden genellikle minibüsler daha uygun bir taşıma aracıdır. Bu nedenle, kitle taşımacılığının yapıldığı hatlarla minibüs ve dolmuşların yer alması tamamen ekonomik bir savurganlık örneği olmaktadır.

6) **Şehirlerarası Taşımada Tekelcilik** : Her ne kadar, tekelci ekonomik faaliyetler toplum yönünden zararlı olsa da, bazı durumlarda bir dereceye kadar toplum yararı sağlanabilir. A.B.D. de uygulanan şehirler arası taşımacılık, tamamen «Greyhound» otobüsleriyle yapılmaktadır. Böylece, tek bir firma taşımacılıkta tekel kurmuştur. Ancak, bu sistemin başarısız olduğu savunulamaz. Çünkü, bu alandaki israf minimum düzeye indirilmiştir. Böyle bir uygulama ile, bazı otobüslerin ağızına kadar dolu ve bazılarının ise boşa yakın bir biçimde sefere çıkması durumu önenebilmektedir. Belediyenin de kontrolü altında çalışan tekelci firma, gerek yolcu taşıma bakımından ve gerekse kaynakların kullanımı yönünden etkin olarak çalışmaktadır. Taşımacılıkta azalan maliyet koşulları geçerli olduğundan, ekonomik anlamda özel taşımacılığın yeri yoktur. Türkiye'nin ekonomik koşulları altında da özel taşımacılık ekonomik olmamıştır. Sadece çarpık bir istihdam politikası yaratmıştır. Etkin bir taşıma düzeni sağlanıncaya kadar, Türkiye'de de şehirler arası taşıma yapan otobüs şirketlerinin devletin düzenleyici kontrolü altında tekelleşmeleri yararlı olabilir. Böylece, sorumsuz otobüs sürücülerine yurttaşlar teslim edilmekten kurtarılacaklardır.

7) **Kitle Halinde Yolcu Taşıması** : En ekonomik taşıma yöntemi, tek bir araçla maksimum sayıda yolcu taşımaya olanak veren sistemle sağlanabilir. Bu nedenle; tren tramvay, metro ve körüklü otobüsler uygun araçlardır. Ancak, bugünkü ekonomik koşullara bağlı olarak tramvay ve özellikle metro sisteminin yapım maliyeti oldukça yüksek olduğundan, daha-pratik çözümler düşünülebilir. Düz hatlarda körüklü otobüs kullanımı ile bir seferde 200 kadar yolcu kolayca taşınabilmektedir. Öte yandan, Beyazıt meydanı ile Eminönü arasında kurulacak bir teleferik sistemi, çok önemli tasarruflar sağlayabilecektir. Düz hatlarda, körüklü otobüslerin kullanımı ile belediyelerin otobüs gereksinimleri de çözümlenebilecektir. Örneğin, Eminönü - Emirgân arasında işleyecek olan körüklü bir otobüs; sadece Emirgân otobüslerini değil fakat ayrıca Beşiktaş, Ortaköy ve Be-

bek otobüslerini de devreden çıkararak önemli sayıda belediye otobüsü tasarrufu sağlayacaktır.

8) **Diğer Yönetmelik Önlemler** : Bunların başında mesai saatlerinin ayarlanması gelmektedir. İşçilerin 8.30 da, memurların 9.30 da ve okulların 10.30 da işbaşı yapmaları durumunda otobüslerin bazı saatlerde boş gitmeleri önlenebileceği gibi, belli saatlerdeki aşırı talep kolayca düzenlenebilir. Öte yandan, kamu kuruluşlarının belli yörelerde yoğunlaşması gereksiz yere bir çok yolcunun başka yerlere taşınmasına yol açmaktadır. Örneğin, İstanbul'daki üniversite ve yüksek okulların tamamına yakın bir kısmı Avrupa yöresinde toplanmıştır. Bu nedenle, Anadolu yakasının Kartal, Pendik Bostancı ve Kadıköy yöresinde oturan öğrencilerin üniversite ve yüksek okullara devam edebilmek için en az 2 otobüs ve bir vapur değiştirmeleri gerekmektedir. Böylece, kitle taşıma araçlarında taşınacak olan yolcu sayısı gereksiz yere arttırılmaktadır.

SONUÇ :

Döviz kıtlığı nedeniyle akaryakıt tüketiminin kontrol altına alınması gerekliliği, son günlerde kamu oyu tarafında da benimsenmektedir. Gerçekten, akaryakıt yetersizliği nedeniyle bir çok kentte yöneticiler önce otobüs ve dolmuş gibi kitle taşıma araçlarına öncelik vererek dağıtımda bulunmuşlardır. Bu nedenle, Akaryakıt Tüketim vergisi ile Negatif Tüketim Vergisine ilişkin yukarıdaki açıklamalarımız hem sağduyu ile ve hem de uygulamaya sonuçlarıyla tutarlı bulunmaktadır. Akaryakıt fiyatlamasının bu vergileri de içerecek biçimde saptanmasının ayrıca olumlu ekonomik etkileri de olacaktır. Gerçekten, bir yandan kitle taşımacılığı daha etkin bir düzene kavuşturulacak ve öte yandan ise, kıt ekonomik kaynakların en yararlı bir biçimde kullanılması sağlanacaktır.

ULUSAL BANKACILIKTA
15
YIL

TÜRK
DIŞ TİCARET BANKASI

"bankacılıkta uzmanlık"

İstanbul Şubesi
Cumhuriyet Cad. 192-201 Harbiye, İst.
Telefon: 465150/54

Beyoğlu Şubesi
Lütfi Paşa Cad. 151-156 Beyoğlu, İst.
Telefon: 432045

Sisli Şubesi
Sisli Meydanı 592 Sisli, İst.
Telefon: 464092

Ankara Şubesi
İzmir Cad. 13 Yenisehir, Ankara
Telefon: 179193

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı 68 İzmir
Telefon: 139660

Kurulmakta Olan Yatırım Fonlarından Bekleyişler Ne Olmalıdır?

Dr. Şeref TÜREN

I. Ü. İşletme Fakültesi

Finans Kürsüsü

Yatırım fonları Batı ülkelerinin sermaye pazarlarında uzun yıllardır faaliyet gösteren finansal aracı kuruluşlardır. Türkiye'de de bankerlik kuruluşları, ellerinde geniş hacimli bir portföy (cüzdan) oluşturup bunu tasarruf sahiplerine açmakla yatırım fonlarına benzer bir uygulama içersine girmektedirler.

1 — Yatırım Fonları Nedir?

Yatırım fonları, tasarruf sahiplerine sattıkları iştirak belgeleri karşılığı elde ettikleri parayı, çeşitlendirme ilkesini gözönünde bulundurarak değişik menkul değerlere yatırmak suretiyle bir portföy oluşturan kuruluşlardır. Bireysel yatırımcılar tasarrufları ile birkaç menkul değere yatırım yapacakları yerde iştirak belgesi satın almak suretiyle, yatırım fonunun oluşturduğu portföye ortak olmaktadır. Birkaç menkul değere yapılan yatırımdan zarar etme olasılığı, bir portföye yatırımın zarar etme olasılığından daha büyük olacağı için, bireysel yatırımcı yatırım fonuna iştirak etmekle zarara uğrama riskini azaltmış olmaktadır. Çünkü yatırım fonu «bütün yumurtaları aynı sepete» koymayacak, yani portföyünde çeşitli menkul değer bulundurmak suretiyle riski azaltırken kârlılığı arttırmaya çalışacaktır. Belirsizliğin hakim olduğu bir dünyada, bireysel yatırımcının birkaç menkul değer yerine bir portföye sahip olmasından daha fazla tatmini duyacağı tartışılmaz.

2 — Yatırım Fonlarının Yüksek Kâr Sağlamadaki Başarıları:

Yatırım fonlarının, tasarruf sahipleri için yatırımlarının riskini azaltan özelliklerine karşın kârlılıklarının durumu o kadar açık değildir. Özellikle A.B.D.'de yapılan çok geniş kapsamlı birçok araştırmanın istatistiksel bulgularına göre, yatırım fonlarının sağladıkları ortalama kârlılık, tecrübesiz bir çeşitlendirme (1) yapmış bireysel yatırımcının sağladığı ortalama kârlılıktan pek fazla değildir.

Bu sözler, bir yatırım fonunun iştirak belgesini satın alan bireysel yatırımcı-

(1) Tecrübesiz çeşitlendirme, bireysel yatırımcının sermaye pazarındaki pay senetlerinden birkaçını tesadüfi olarak satın alıp bunları bir süre elinde tutması demektir.

ciya oranla, kişinin kendisinin sermaye pazarında tesadüfi olarak 10-15 değişik pay senedine yatırım yapmasıyla, daha yüksek kârlılık ve daha düşük risk seviyelerine ulaşabileceğini gösterir. Fakat bu demek değildir ki bütün yatırım ortaklıkları düşük bir kârlılık gösterirler. Aşağıda açıklanacak hususlara dikkat etmek suretiyle yatırım fonu, portföyünün kârlılığını artırabilir. Ayrıca yatırım fonları yatırımcılar için bazı önemli hizmetler de sağlar: Tasarruf sahiplerinin genellikle zamanı ve teknik bilgileri, menkul değer yatırımları için gerekli olan ekonomik ve finansal analizleri yapmaya pek elverişli değildir. Halbuki yatırım fonu portföyünü, bu tür analizlerin ışığında yönetecektir. O halde yatırım fonuna ortak olacak bireysel yatırımcılar, genellikle ortalamada, daha yüksek bir kârlılık sağlayamazken, yatırımlarının riski, pazar oynamalarının doğurduğu risk seviyesine kadar düşer. Böylece yatırım fonu ortaklarının şansı, birkaç pay senedinin talihine bağlanmamış olur.

Yatırım fonlarının oluşturduğu portföyün kârlılığının şu iki boyutu vardır:

1 — Portföy yöneticisi, pay senetlerinin gelecekteki değerlerini başarılı olarak tahmin etmek suretiyle portföyün kârlılarını arttırmalıdır.

2 — Portföy yöneticisi, etki bir çeşitlendirme ile portföyün riskini en düşük seviyeye indirmelidir.

Yatırım fonlarının amacı genellikle riski en düşük seviyede tutmak olduğu için agresif bir yatırım politikası izlemeyecek ve dolayısıyla fonun gelirleri de düşük kalacaktır. Batıdaki yatırım fonlarının gayet açıklıkla belirlenmiş ve ortaklarına ilân edilmiş yatırım politikaları vardır. Fonun yöneticileri, bu önceden belirlenmiş risk sınıfında kalabilmek için yapacakları yatırımlarda risk-getiri özelliklerini iyice tartarlar.

3 — Yatırım Fonlarının Yönetimindeki Aksaklıklar:

Yatırım fonlarının kârlılıklarını düşüre, belli başlı aksaklıklar şunlardır:

a) Yatırım fonları genellikle sermaye pazarında, gerçek değerinden düşük değerlenmiş pay senedi bulma amacındadırlar. Kuruluşu bütün analistleri ve yöneticileri hemen hemen bütün çalışmalarını bu tür pay senetlerini «keşfetmeye» yöneltirler. Analizler, projeksiyonlar ve bilgi edinebilmek için iş adamlarına verilen ziyafetler böyle iyi bir «keşif» içindir. Ama bu tür çaba ve masraflar genellikle karşılıksız kalmaktadır. Çünkü sermaye kazancı sağlayacak böyle düşük değerlenmiş bir pay senedi bulunamamakta, fakat yapılmış olan giderler yatırım fonunun net gelirini düşürmektedir. Bu nedenle yatırım fonuna iştirak etmiş olanların kârlılığı, bireysel yatırımcının tesadüfi çeşitlendirme ile elde edebileceği kârlılığın altına düşmektedir.

b) Yatırım fonlarının düşük kârlılığının bir diğer nedeni de aşırı çeşitlendirmedir. Portföyde çok sayıda pay senedinin bulundurulması halinde her pay senedi için bilgi toplamak ve yeni portföy analistleri çalıştırmak gerekliliği fonun giderlerini arttıracak, karar verme sürecini yavaşlatacak ve ortakların net gelirlerini azaltacaktır.

Portföyde 10-15 adet farklı ve tesadüfi seçilmiş pay senedi bulundurmak suretiyle, portföyün toplam riski içinde sistematik olmayan riski (işletmelerin kendi özelliklerinin doğurduğu risk) sifıra indirilir, ama sistematik risk (bütün sermaye pazarını aynı anda etkileyen etmenlerin oluşturduğu gelir oynamaları) mevcut kalır. Portföyde bulunan pay senetlerinin miktarı bu optimum sayıya aşınca, aralarında pozitif korelasyon bulunan pay senetlerinin miktarı da artacağından, portföyün sistematik riskinde ilâve azalışlar olmayacaktır. Bilindiği gibi, bir portföyün sistematik riskini azaltmak, ancak aralarında negatif ilişki bulunan pay senetlerini portföye almakla olasıdır. Bu nedenle 10-15'den çok fazla pay senedi portföyün, riskinde ilâve düşümlere olanak sağlamazken, doğurduğu giderler nedeniyle kârlılığı düşürmektedir.

c) Yatırım fonlarının düşük kârlılığının son bir önemli nedeni de, fon yöneticilerinin makro ekonomik tahmin yöntemlerinden yararlanmamalarıdır. Portföy yöneticileri bazı makro ekonomik değişkenler hususunda tahminler yapmak suretiyle birçok yararlar sağlayabilir. Bu makro ekonomik değişkenler şunlardır: GSMH, harcanabilir özel gelir, işsizlik oranı, enflasyon oranı, faiz oranları, sektörlerin faaliyet trendi, Merkez Bankası politikası ve işletmelerin kârlarının genel seyri. Bu değişkenler pazardaki pay senetlerinin fiyatlarını belirleyen belli başlı etmenlerdir. Güvenilir tahminleri elde bulunması halinde portföy yöneticisi yatırım politikasını zamanlamasını iyi yapabilecektir. Portföy yöneticisinin sermaye pazarındaki durgunluk veya canlılığı uzun zaman önceden tahmin ederek ona uygun bir menkul değer alış-verişi gerçekleştirmesi, portföyün kârlılığı açısından çok önemlidir.

4 — Sonuç:

Yatırım fonları özellikle riskin çeşitlendirilmesinde etkindirler ve bu nedenle sosyal yönden arzu edilir bir hizmet görürler. Batı ülkelerinde yapılan istatistiksel araştırmaların bulgularına göre, yatırım fonlarının pay senedi fiyatlarını tahmindeki başarıları, tecrübesiz çeşitlendirme yatırım politikasının kârlılığını aşacak seviyede olmamıştır. Bu nedenle fonlar, kendi faaliyetlerinin doğurduğu giderleri ve pay senedi alış-veriş hacmini daha ölçülü bir seviyede tutarak, yükledikleri risk seviyesi için en yüksek kârlılığı sağlamaya gayret göstermelidirler.

Bu olguya ek olarak, portföy yöneticisi düzinelerle farklı pay senedi yerine optimum sayıda pay senedinden oluşan bir portföy kurarak her pay senedini dikkatle izlemelidir.

Türkiye'de bugün «boş vaatlerde» bulunmak sosyal bir hastalık haline gelmektedir. Yüzlerce ve belki de binlerce tasarruf sahibinin iştirakçi olacağı yatırım fonları da «aşırı kârlılık» vaatlerini gerçekleştirememeleri halinde sermaye pazarının gelişmesi açısından talihsiz bir deneyimin de sorumlusu olabilirler. Bu nedenle, geniş bir yatırımcı kitlesinin bekleyişlerini boşa çıkarmamak ve vaadettikleri kârlılığı sağlayabilmek için yatırım politikalarında yukarıda değinilen noktalara önem vermeli ve bilimsel portföy yönetimi kurallarını uygulamalıdır.

SIZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SIZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

sermaye piyasasında bilirkşi

mentaş

tasarruflarınızı en kârlı gelir kaynağınız yapar

Satın alınmak istenen tahvil ve hisse senetlerinin en kârlı seçimi, önce tecrübeyle, sonra da piyasa hareketlerini anında izlemeyi ve doğru yorumlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

Kuruluşların, tahvil ve hisse senetlerinin ihraç başarısı ise, sermaye piyasasında uzmanlığı, geniş bir tanıtımı ve önemle, iyi bir pazarlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

KURULUŞLAR:

- * Çıkaracağınız tahvil ve hisse senetlerinin organizasyonunu yapar, gerekirse tamamını satın alırız.
- * İhraç edeceğimiz tahvillerin plasmanı ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirir ve yürütürüz.

TASARRUF SAHİPLERİ:

- * Tasarruflarınızı yöneltmek istediğiniz menkul değerlere ilişkin en ayrıntılı bilgiyi verir, öneriler sunar, en kârlı alımı yapmanızı sağlarız.
- * Tahvil faizlerinizi ve hisse senedi temettü kuponlarınızı vadesine 15 gün kala aynen öderiz. Tahvil faizlerinizi vadesine enaz bir ay kala cüz'i bir indirimle satın alırız.
- * İsterseniz, portföyünüzü yönetir ve ücretsiz saklarız.
- * Satacağınız ya da satın alacağınız her kıymetin gerçek borsa rayicini, şirketimiz merkezindeki elektronik cihazlardan izleyebilirsiniz.

- * Satacağınız ve satın alacağınız her kıymeti yerinizde teslim alır, yerinizde teslim ederiz.
- * Haftada iki gün alış ve satış fiyat bülteni yayınlamaktayız. Adresinizi bildirirseniz hemen göndeririz.
- * Tecrübeli kadromuzla, ücretsiz, yatırım danışmanlığı için her an emrinizdeyiz.

"Sermaye piyasasında bilirkşi,,

mentaş

menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü caddesi No.70 Kat 2 Taksim - İSTANBUL
Telefon: 45 55 29 - 49 99 27 - 45 66 14 - 44 85 57 - 49 34 38

Ülkemizin tek
"TAM HİZMET" sunan
Sermaye Piyasası Kuruluşu

MEBAN

Meban, tasarruflarını verimli, güvenilir kaynaklara yatırmak isteyenlere, finansman ve sermaye ihtiyaçları bulunan sınıai, ticari kuruluşlara çağdaş yöntemlerle yardımcı olan yurdumuzda, kendi alanında "Tam Hizmet" sunan tek kuruluştur.

Meban'ın tasarruf sahiplerine sunduğu hizmetler:

- Tasarruflarını bir menkul değere yatırmayı düşünenlere en yüksek kârı sağlayan çeşitli öneriler sunmak.
- Elinizdeki Hisse senetlerini ve tahvilleri satmak, satın almak, değiştirmek.
- Hisse senedi ve tahvil piyasası hakkında tam ve geçeçkt bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sisteminizle, sahip olduğunuz nakit ve menkul değerlere en yüksek veriml sağlamak.

Meban'ın kuruluşlara sunduğu hizmetler:

- Sınıai ve ticari kuruluşlara, hisse senedi ve tahvil ihraçlarında yardımcı olmak, bunları pazarlamak, gerektiğinde satışlarını garanti etmek.
- Finansman danışmanlığı yapmak.
- Portföy analizi yaparak, menkul değerlerin verimlilik, güven ve likidite açısından bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Şirketlerin hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerlerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER BANKERLİK VE FİNANSMAN A.Ş.

İstiklal Cad. Odakule İş Merkezi, Kat: 17

BeYOĞLU - İstanbul

Tel.: 44 28 36 - 45 17 65

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. Mehmet Şükrü TEKBAŞ

Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum Haziran ayında da sermaye piyasasının görünümünü belirlemiş, başka bir deyişle hisse senedi piyasasında durgunluğun devam etmesini ve tahvil piyasasında canlılığın tekrar gözlemlenmesini sağlamıştır.

Haziran ayında indeks 121.36 değerine ulaşmıştır. Yedi hisse değer kaybederken 0_n hisse küçük de olsa değer artışı göstermiştir. Geride kalan yirmisekiz hissede ise bir değer değişikliği olmamıştır. Makine Takım 300 TL, Hektaş 200 TL, Siemens 150 TL. ve Bursa Çimento, Olmuk, Plastikay 100 TL. değer kaybetmiştir.

Piyasa hareketlerinden bağımsız olarak fiyat değişimleri gösteren Yapı ve Kredi Bankası hisse senetleri ise son aylardaki fiyat tırmanışını sürdürerek 1000 TL.'lik bir artışla 6.000 TL.'ya ulaşmıştır. Bu hissedeki artış, tartı olarak alınan sermayesinin büyüklüğü ile indeksteki yükselmeye neden olmuştur. Ağustos 1978'de 3200 TL.'ya kadar gerileyen bu hissenin göstermiş olduğu değer kazanç trendi bir hayli ilginç olup ülkede bankacılık sektörünün içinde bulunduğu durumu, başka bir deyişle banka büyük sanayi ve ticari kuruluşları ilişkisini göstermeye yardımcı olmaktadır. Bu arada Polyten Sentetik İplik Sanayi A.Ş. sermayesini 115 milyon TL.'dan 150 milyon TL.'ya yükseltmiştir. Karadeniz Bakır da 1 milyar TL.'lik sermayesini 3 milyar TL.'ya çıkarma çalışmaları içinde bulunmaktadır.

Faiz oranlarında yapılan düzenleme tahvil piyasasına yeni bir canlılık getirmiştir. Yeni faiz oranları, tahvilleri, tasarruf sahiplerine tasarruflarını değerlendirme bakımından çekici kılmıştır. Diğer taraftan ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumda işletmelerin nakit ihtiyaçlarını çözümüyle yönünden önde gelen seçenekler arasında yer alırken bazı işletmeler için tek seçenek olarak görülmektedir. Haziran ayı içinde dokuz işletme toplam 248 milyon TL. tutarında tahvil çıkarmıştır. Temmuz ayında piyasaya çıkarılacak tahvil tutarının bu miktarı aşması beklenmektedir.

Haziran ayında çıkarılan tahviller :

Demaş Deri Mamülleri San. A.Ş.	10 Milyon TL.
Evma Ev İhtiyaç Maddeleri	18 »
Transtürk Holding	50 »
Akın Tekstil	30 »
Sermest Halıcılık	10 »
Santip Tekstil	25 »
Çukurova Gıda	50 »
Ege Bira	45 »
Gıрма	10 »

Çıkarılan tahvillerin çok büyük bir bölümü, tasarruf sahiplerine, aracı kuruluşlar tarafından bir veya iki yıl paraya çevrilmemek üzere satılmaktadır. Bu durumda bir yıl içinde paraya çevrilmeyecek tahvillerin getirisi % 30 - 31 ve iki yıllık olanların getirisi ise % 32 - 33 olmaktadır. Enflasyonun % 70 dolaylarında gerçekleştiği bir ekonomide % 33'lük faiz oranları (getiriler) in fazla bir anlam taşımadığı açıktır. Ancak tasarrufunu başka şekilde değerlendirme seçeneği çok kısıtlı olan tasarruf sahipleri için sözkonusu oranlardaki tahvil getirileri diğer menkul değerlerin getirilerinde, yüksek olması bakımından tek yol olarak görülmektedir.

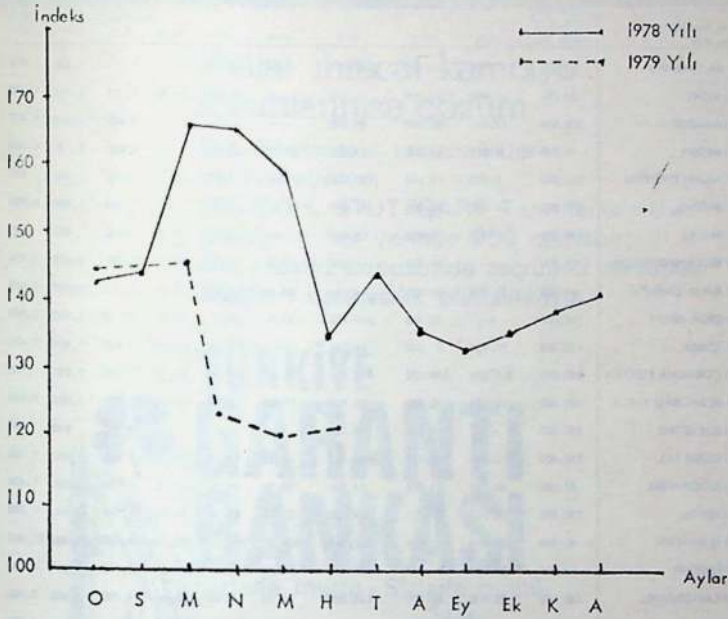
Bu arada, bir banker kuruluşu tarafından kurulan yatırım fonunun ilk aylık faaliyet sonuçları gazete ilânıyla halka duyurulmuştur. Buna göre, tasarruf sahipleri yatırım fonuna 100 milyon TL. ile iştirak etmiş ve yatırım fonu tarafından öngörülen 100 milyon TL.'lik tavana ulaşmıştır. Sözkonusu tutar, gayrimenkul ve menkul değerlere yatırılmış, bunlar birinci ayda % 4.22'lik (yıllık % 50.64) bir değer artışı sağlamıştır. Bu yatırım fonunun, çekiciliğini devam ettirebilmesi, sağlayacağı değer artışı, başka bir deyişle getirisinin, ikincil tahvil piyasasındaki % 30 dolaylarında bulunan getirinin altına düşmemesine bağlı bulunmaktadır. Aksi halde yatırım fonundaki tasarruflar bu alana kayabilecektir.

Ayrıca, yaşadığımız enflasyon, bireyleri, tasarruflarını değerlendirme bakımından yatırım fonuna katılmaya iterken, makro açıdan, kıt kaynakların ülke için en verimli şekilde kullanılması bakımından, 100 milyon TL.'nin başka alanlara kaydırılması sözkonusu olabirdi. Özellikle ihracata dönük yatırımlara çeşitli kolaylık ve çekiciliğin sağlanması, bekleyen vergi yasasının açıklığa kavuşturulması ve sermaye piyasasını yasal olarak düzenlenmesi bu konuda olumlu gelişmeler sağlayabilecektir. Bu düzenlemelerden sonra, tasarrufların ülke açısından daha verimli kabul edilebilecek alanlara kayması beklenebilir.

EV
sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız
aorlık tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

Banka ve Ekonomik Yorumlar İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25
Mar:	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	

Sıra Kuruşlan No. Adı	ÖDENMİŞ SERMAYE (1000) TL.	TAKVİM YILI KAPİ %00 TL.					DAĞITILAN KAR PAYI %					FİYASA (MİLYAR) TL.		
		1976	1977	1978	1976	1977	1978	HAZİRAN 1978	SEPTENBİR 1978	MAYIS 1979	HAZİRAN 1979	1979	1979	1979
1 AK ÇİMENTO	135.000	47.000	50.000	57.400	20,00	20,00	30,00	1.000	2.400	2.400	2.400			
2 ALTAŞ	30.000	13.400	21.900	12.500	15,00	20,00	20,00	1.750	1.100	1.100	1.100			
3 ANADOLU CAM	350.000	17.000	(80.000)	89.000	---	---	z.m.	2.000	1.500	1.400	1.400			
4 AROMA	45.000	617	45.000	14.700	20,00	30,00	---	1.850	1.100	1.000	1.000			
5 ASLAN ESKİHİSAR	207.000	2.500	10.100	(100.000)	---	4.87	z	825	750	750	750			
6 BAĞFAŞ	200.000	63.000	50.000	43.000	40,00	30,00	25,00	2.700	1.400	1.200	1.200			
7 BAŞTAŞ	105.000	1.800	3.300	13.400	---	---	8.00	650	600	550	550			
8 BATI ANADOLU ÇİM.	75.000	---	49.600	68.400	10,00	35,00	50,00	2.100	2.400	2.300	2.300			
9 BURSA ÇİMENTO	63.000	21.309	56.000	84.800	20,00	43.75	56.25	2.300	3.600	3.700	3.400			
10 ÇELİK HALAT	108.000	---	72.500	146.900	30,00	35,00	40,00	5.750	2.950	2.350	2.400			
11 ÇİMSA	180.000	11.959	71.000	44.000	---	12,00	12,00	1.400	1.500	1.400	1.450			
12 ÇUKUROVA ELEKTRİK	400.000	210.000	237.100	375.600	25,00	50,00	60,00	2.200	2.200	1.900	2.000			
13 ECZACIBAŞI YAT.M.	182.000	21.182	33.000	48.900	19,00	20,00	25,00	1.050	1.000	1.000	1.000			
14 EGE GÜBRE	250.000	---	1.500	(49.000)	---	---	z	1.400	900	900	900			
15 GÜBRE FAB.	250.000	110.000	25.700	63.600	28.58	16.25	23.75	1.500	1.000	1.000	1.000			
16 GOOD-HEAR	81.000	40.000	21.000	64.300	30,00	30,00	40,00	1.500	1.400	1.400	1.400			
17 HEKTAŞ	100.000	26.169	31.200	64.400	25,00	25,00	30,00	1.900	1.500	1.500	1.500			
18 İŞ BANKASI	40.000	523.815	630.700	707.552	201.50	231.50	253,00	1.600	25.000	25.000	25.000			
19 İZOCAM	16.900	26.200	34.000	39.100	70,00	140,00	100,00	8.500	7.000	6.000	6.000			
20 KARTONSAN	140.000	35.600	83.400	148.200	35,00	40,00	50,00	4.700	3.800	3.400	3.400			
21 KAV	30.000	17.452	30.400	65.400	25,00	50,00	80,00	4.350	4.500	4.400	4.400			
22 KOÇ HOLDİNG	250.000	247.000	412.600	566.900	20,00	25,00	28,00	1.850	1.900	1.600	1.600			
23 KOC YATIRIM	400.000	116.000	125.300	150.800	19,00	20,00	22.50	1.200	1.000	1.000	1.000			
24 KORDSA	256.250	83.000	79.600	145.100	15,00	30,00	35,00	3.500	2.250	2.000	2.100			
25 KORUMA TAPIM	105.000	21.600	39.000	105.600	35,00	35,00	40,00	3.000	2.750	2.700	2.800			
26 LASSA	1.050.000	---	(24.000)	(30.000)	z	z	z	1.300	900	900	900			
27 MAKİNA TAHİM	50.000	30.048	33.200	32.100	35,00	35,00	100,00	7.000	2.900	2.400	3.100			
28 MENSUCAT SANTRAL	81.000	26.800	200.000	165.200	10,00	25,00	35,00	2.400	1.700	1.700	1.700			
29 NİASA	195.000	106.000	124.300	186.100	20,00	25,00	30,00	2.300	2.400	2.400	2.400			
30 NUH ÇİMENTO	71.500	16.800	119.600	176.500	25,00	62.50	96.25	5.000	5.000	4.000	4.200			
31 OLMUK	150.000	46.800	69.700	59.800	25,00	30,00	30,00	3.200	2.900	2.700	2.600			
32 OTOSAN	135.000	---	212.000	145.600	77.20	130,00	96.25	7.000	5.500	5.500	5.250			
33 PİMSA	100.000	12.800	40.000	48.100	15,00	20,00	30,00	1.800	1.450	1.400	1.400			
34 PLASTİFAY	18.000	21.779	25.000	7.700	30,00	30,00	30,00	1.750	2.100	2.100	2.000			
35 POLYLEN	115.000	26.500	65.700	70.400	20,00	35,00	43.75	3.100	2.700	2.700	2.700			
36 PABAK	260.000	98.500	132.300	167.000	35,00	35,00	35,00	2.900	1.950	1.650	1.750			
37 SARKILYSAN	150.000	---	135.900	103.400	20,00	50,00	50,00	4.300	3.000	3.000	3.000			
38 SIEMENS	70.00	45.900	(9.700)	117.400	30,00	z	25,00	2.650	2.400	2.400	2.250			
39 SİFAŞ	104.000	43.928	88.500	127.500	25,00	30,00	40,00	3.600	3.150	3.150	3.200			
40 SUNTA	80.000	45.100	80.300	104.400	40,00	40,00	78,00	5.000	2.800	2.800	2.800			
41 ŞİŞE CAM	200.000	64.800	178.800	248.000	22,00	30,00	35,00	3.500	3.050	2.950	2.900			
42 TRANSTÜRK HOL.	300.000	33.317	46.000	85.500	19,00	20,00	24,00	1.300	1.300	1.300	1.300			
43 T. DEMİR DÖKÜM	153.000	27.900	61.600	132.700	30,00	15,00	70,00	2.600	3.000	2.500	2.500			
44 UNİROYAL	150.000	36.558	34.900	94.700	18.75	15,00	40,00	1.700	2.500	2.500	2.500			
45 YAPI ve KREDİ BANK.	600.000	257.600	310.500	127.800	25,00	20,00	15,00	4.000	5.000	5.000	6.000			

NOT : 1) Ödenmiş sermaye rakamları 31.12.1978 tarihi itibarıyla düzenlenmiştir.
2) Parantez içindeki rakamlar zararı göstermektedir.
3) (z) Kupon teslidikten sonraki fiyatı göstermektedir.
KAYNAK: MENTAŞ ve MEBAN SERMAYE PİYASASI BÜLTENLERİ

ithalat ihracat kambiyo
sorularınıza çözüm

Dış ülkelerdeki temsilcilikler
ve muhabirleri,

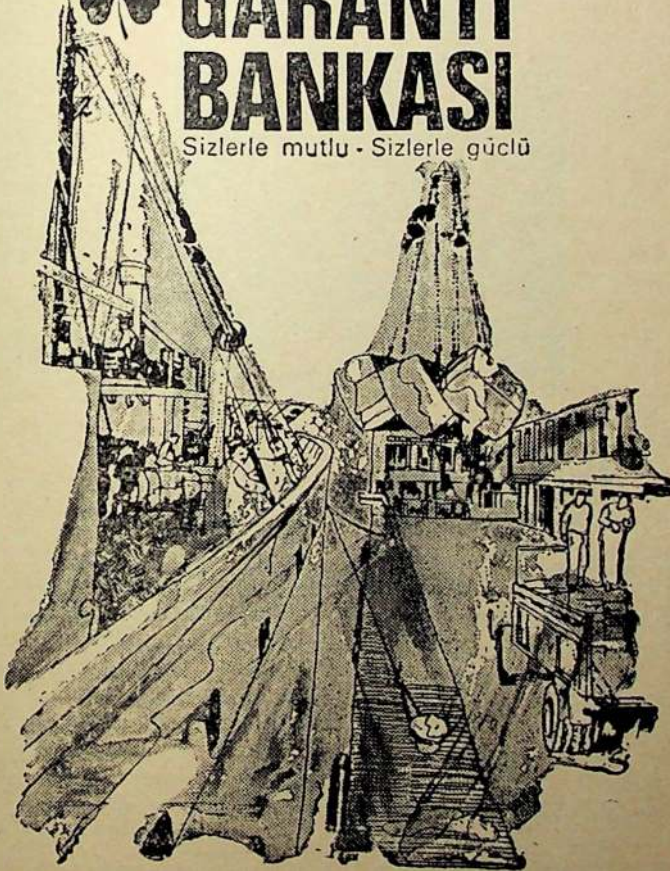
(ZÜRICH, STUTTGART Temsilcilikleri ve
dünyanın her yerinde 250 muhabir)

Dış Ticaret konusunda tecrübeli personeli
Modern bankacılık olanaklarıyla

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

kâğıdın ipeği, temizliğin gereği...

Sağlıklı temizliği arıyorsanız,
evde, işte, yolda,
emici, yumuşak SELPAK
sizin içindir.

Titiz olmakta haklısınız.
Sağlıklı, pratik,
ekonomik temizlik için
üretiyor SILEN mamûlleri.

**SEL
PAK**

her yerde her zaman

silen

temizliğin simgesi...

Türk Ekonomisinde Yönetim Sorunları

Söyleşi : BESİM BAYKAL

SAKIP SABANCI
HACI ÖMER SABANCI HOLDİNG A.Ş.
YÖNETİM KURULU BAŞKANI

Ülkemizin, en büyük kuruluşlarından birisi olan, 60 büyük şirketi bünyesinde bulunduran ve 30.000 elemana iş sağlayan Hacı Ömer Sabancı Holding Şirketlerinin Yönetim Kurulu Başkanı Sakip Sabancı, henüz çocuk yaşında iken milyonluk çeklere imza atmıştı. Bugün birçok kuruluşteki tepe yöneticiliği yanında, Sanayi Odaları Birliği Başkanlığı, Adana Sanayii Odası Başkanlığı, Kocaeli Sanayi ve Ticaret Odası Meclis Başkanlığı görevlerini de yürütmektedir.

BAYKAL — Sayın Sabancı, işyerlerinin yönetimi konusundaki ünlü otoritelerden birisi «İşyerleri sosyal bir sistemdir.» der. Bu kimse bu sözlerle, işyerlerinin başarısında, insan unsuruna verdiği önemi belirtmektedir. Pek tabii iş yerlerinin üretken çalışması, başarısı, o ülkenin gelişmesinde, refah düzeyinin yükselmesinde rol oynamaktadır. Yani, konuya makro açıdan bakıldığında, bir ülkenin kalkınmasında, sanayileşmesinde, gerek özel, gerekse kamu sektöründe iyi yetişmiş, vasıflı insanların mevcudiyetinin ve bu insanların mesai ve gayretlerine istikamet veren yöneticilerin varlığının önemi ortaya çıkmaktadır. İşte ben, genel olarak bu konuda ve özellikle ülke sorunlarımızın çözümlenmesinde yöneticilere düşen görevlerin ne olması gerektiği hususundaki görüşlerinizi rica edeceğim.

SABANCI — Bir iş yerinin başarısında en önemli unsur insandır. İnsan idaresidir, «Management»dir. İnsan faktörü 1 numaradır. O olmazsa kaynak var diye övünemezsin. İşte Suudi Arabistan, işte İran. Harp sonrası trenle Almanya'yı boydan boya geçtim. O günkü durumdan, bu kadar kısa sürede nasıl bölgesine şahlandı, yüceldi ve bugünkü güçlü Almanya meydana geldi denildiğin-

de bir tek kriteri yüreğinize basabilirsiniz. İyi yetiştirilmiş, iyi geliştirilmiş di- mağların disiplini edilmiş bir şekilde ta- kim halinde çalışmasıydı.

Birkaç defa söylemişimdir. Ziraî Do- natım Kurumu ile Sabancı Holding be- raberce Traktör Fabrikası kurmak için bir girişimimiz olmuştu. Traktör Fabri- kasının Adapazarında Ford lisansı ile Ziraî Donatım eliyle götürülüşü, üretim ve pazarlama yönünden başarılı olarak gelişmiyordu. Bürokratik engeller, zor- luklar vardı. Ford, Ziraî Donatım Kuru- mu, Sabancı Holding beraberce bir şir- ket kuralım ve şirketin adı «DONATSA» olsun dedik. Üretim kapasitesi ekonomik boyutlarda gümrük duvarının arkasına saklı ve iç pazarı hedef güden değil, bizi kademeli olarak dış pazarlara çıkartabi- lecek boyutlarda 30.000 adet. Özel sek- tör, Devlet ve yabancı sermayenin başa- rılı işbirliği yapabileceği bir konu. He- men bana, birçok işte olduğu gibi bun- da da «acaba özel sektörün bundaki art fikri nedir? cebini patlatmaya doldur- mak için ne oyun planlıyor?» dendi.

Yani, biz o kadar basiretsiz, bilgisiz, he- sap dışı yanlış kişileriz ki, cumartesi, pazar, bayram randevu vereceğim, gün- de 15 saat yemeğe giirmeden çalışacağım, dar hesapların adamı olarak cebimi pa- latasıya dolduracağım ve de sanki kefen- de cep var, ona koyup öbür dünyaya gö- türeceğim... Yahu biz bu kadar yanlış düşünen, bu kadar dar hesabın adamı değiliz. Bizde aklın, fikrin eğer «A» har- fi varsa böyle yapamayız. Nihayet hepimiz, Allahın yazdığı kadar yaşayacağız. Takmetre işliyor. Geçmişteki günle- rin daha güzelleşmesi için değil, hobile- rim ne istikamette ise, onları dikkate alıp gezmeli, tozmalı, gerekli ölçüde ma- nagemente katkıda bulunmalı, gerisinde de hayatımı yaşamalıyım. Ben Japonya' ya gittim. Bir gece Osaka'da, bir gece de Tokyo'da yattım ve Türkiye'ye döndüm. Aysel Öymen Hanım orada heyet baş- kanı olarak bana rastladı, «akşama gö- rüşelim» dedi. «Ben dönüyorum» dedi- ğim zaman şaşırdı. «Ne zaman geldin?» «Nasıl yapıyorsun bunu?» «Bütün bu yo- lu iki gece için mi yaptın?» dedi. Özel

sektörüm yaparım ben bunu. Beni ite-
liyen var. Yüreğim, kalbim, hobim beni
itteliyor. Makinalı tüfeğin hiçbiri bunu
bana yaptıramaz. Yaşım, lisanım, cebim-
deki kaynaklarımla ben de Japonya'ya
gelince bu yaptığım işi on günde veya
200 günde bitirmesini bilirim. Ama, 20
gün turist olmam ben. Gene başka ara-
rış içinde rölasyonlar kurar birşeyler
yaparım. Ama, iş için geldiğimde benim
işim bu kadardır, iki günde dönerim.
Şimdi konuyu bağliyaçağım. Zirai Dona-
tım ile işbirliğindeki gayemin ne oldu-
ğunu sordular bana. Benim gayem da-
ha sağlıklı, düşük maliyetli, vasıflı Trak-
tör imal etmek. Turgut Özal Bey bana:
«Yahu Sabancı, sen nereye ortak olu-
yorsun? Biliyorsunki burada kâr yok?
Nâçin yapıyorsun?» dedi. Ben birşey için
yapıyorum. Bir örnek vermek istiyorum.
Özel sektör, yabancı sermaye ve kamu-
nun vtrinlere traktörü yığıp satıcının
«aman bizden traktör al» haline bürün-
mesiyle herşeyin güzelleşeceğine inanı-
yorum.

Üretim tüketim dengesi; Bunu plân-
lamadan böyle angajmanlara girdiğim
için kaydı hayat şartıyla tümünün da-
ğıtımını, ithalâtı vs. «Donatımın» olsun
dediğim için büyük rötarla çıkardılar.
Diğriyi aldık. Üstüne bomba attılar. 100
bin tank, 100 bin traktör, 100 bin mo-
tor yapacağız. «Devlet yapacak. Özel sek-
tör yapamadı» dediler. İş öldü. Ford Şir-
keti öylesine bir kritik dönemde Türki-
ye'ye gelip, Sayın Baykal, temel atsa idi,
bunu gitseydik dünya basınında 50-100
bin dolar harcayıp, Kıbrıs sorununun
vs.'nin var olduğu bu kritik dönemde
«Ford Türkiye'de temel atıyor, iş yapı-
yor» deseydik, lobisini yapsa idik, bun-
dan Türkiye'nin başka faydaları da ola-
cakti. Kaybolan iş 30 bin tane traktör
üretmekteki 1-2 milyar bulacak yatırım-
daki güç değildir. Kaybolan iş güzel bir
örneğin başkalarına davetiye çıkarması-
nı önlemedir. Konuyu «insan» faktörü-
ne bağliyaçağım. Müzakerelerimiz de-
vam ederken Amerikalı temsilci, Zirai

Donatımın Umum Müdürünün odasında-
ki fotoğrafları işaret ederek «Bunlar
kim?» diye sordu. «Umum Müdürlerin
resimleri» dedim. Şirket yaşı Umum Mü-
dür sayısına bölününce, 11 ayda bir
umum müdür değişmiş olduğu ortaya
çıktı. Sabancı sana da yazık, ona da ya-
zık boşuna uğraşılıyor. Tarlada bize ot
yoldurma, elimizi kanattırma. Bu şirket-
ten iş olmaz kardeşim. Bir şirketki böy-
lesine önemli bir fonksiyonu ifa edece-
ği iddiasında olacak ve 11 ayda bir bu-
ranın umum müdürü, geminin kaptanı
değişecek. Bu olmaz. Onun için birkaç
beyanatımda söylemeye çalıştım.

Petrolü çıkaran da, yabancı pa-
rayı yaratan da adamdır. Adam
müreffeh olmak için gerekli her-
şeyi doğuran, işin temeli olan var-
lıktır. Birçok konuda olduğu gibi
bunda da biz fıkarayız. Adam ye-
tiştirmede rötaramız var geç kal-
mışız. Ayrıca benim partimdedir,
benim yandaşındır, benim siyasal
görüşümdedir, deyip adamları ta-
yin ederken ilk ve ön kriter ola-
rak bunları koyma yanlışlığını da
çoşkunlukla yapıyoruz. Halbuki işe
adam almada kriter ülke ekonomi-
sini ve ülkenin refahını ilgilendi-
receğinden, «işin icaplarına göre
adam seçmek» olmalıdır.

Merkez Bankası Başkanını mademki
başka vekil veya başka Başbakan koy-
muştur, bu adamın iyi olup olmadığını
incelemeğe gerek yoktur. Ben geldim ata-
cağım. Benden sonra gelen de aynı nok-
ta nazarla benim adamımı atacaktır.
Atarken çirkin iftiralarda bulunacağım.
İşte son başkanı atmada olduğu gibi.
Dış temsilciliklerimizin başarılı olduğu
söylenilemez. Dış temsilciliklerimizin ba-
şarılı olmamasındaki sebep de adam seç-
me kriterindeki yanlışlıklardır. Ancak,
sadece insan seçmede hataya düşmekle
kalmıyoruz, bundan daha önemli bir
nokta var, adamların sık sık değiştiril-
mesi. Fikir, tecrübe birikimini istemiyö-

ruz demekki. Halbuki tecrübe birikimi ki bence petrolden, yabancı paradan daha kıymetlidir. Halbuki biz, mademki başkası kurdu diyerek, alıyor birisini atıyoruz bir köşeye ve orada unutuyoruz. Bu attığımız bey, oturduğu koltukta, 3-5 sene çalışırken belleme sürecinde kırıldı döktü, ama birşeyler öğrendi. Bu insan doğuştan, tahsili vs. bu hale gelinceye kadar kendisine ülkenin büyük bir kaynağı tahsis edilerek, yetiştirildi. Bunu al bir yere müşavir yap, nargile içen adam yerine koy, gazete okusun, günde bir iki saat uğrarsa oturabileceği sandalye yok. Adamın moralini boz, şevkini kır!... Bu çok yanlış. Bir iki defa söyledim. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin bir yağ politikası vardır. Kim idare eder, kimdir sahibi? Bakınız Ziraî Donatım Kurumunun Umum Müdür değişme hızına, yağ masası da Ticaret Bakanlığında aynı hızla değişmiştir. Geri zekâlı bir adam seçmiş olsaydık, bu kimse 20 seneden beri Türkiye'de Ticaret Bakanlığında yağ masasını idare ediyor olsaydı, hiç olmazsa «Tur Yağı» geldiğinde 20 sene esnasında söyledikleri, taahhütleri, angajmanları düşünceleri falan hakkında bir bilgisi olurdu.

O geri zekâlı adam bugünkünden daha iyi olurdu. 20 sene 10 sene gibi uzun seneler o işte kalmasının getireceği faydadır bu. Müşterek Pazar bu denli önemli bir müesseseye. Geleceğimizi ne kadar ehemmiyetli bir şekilde alâkadar eder malumunuz. Kimdir Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinde müşterek pazarı konularının sorumlu uzmanı? Geriye doğru sayalım. Bir sene, iki sene, üç sene, beş sene. Muhataplara devamlılık arzeden uygun seçilmiş beş senedenberi bir müşterek pazar hesabı çıkarsaydınız bugünkü müşterek pazarla alâkalı bütün meselelerimizin % 75'i yoktu. İyi seçilmiş ve devamlılığı olan bir adam olsaydı.

Geminin kaptanı yok. Artı geminin pusulası bozuk. Bu geminin limanına, hedefine zamanında ve

sağlıklı varacağını beklemek sihrbazdan bir şey ummaktır. Türkiye aklını başına devşirip bir şeyi çok iyi bilecek, çok iyi. Bilmemiz gereken şey vasıflı adama olan ihtiyacımız ve böyle adamların değeridir. Adam, adam, adam, herşeyli adam yapar.

Dünyada da adam bulma zorluğu var. Yetmiş adam, işe uygun adam bulabilmek zordur. Türkiye'de de öyledir. Kaldı ki, Türkiye'de böyle kimseleri iyi kullanmıyor, «eline sağlık» demiyor, teşvik etmiyor, başarılı iş yapanların omuzunu okşamıyoruz. Parasal yönden de tatmin edemiyoruz, böyle vasıflı elemanları.

Türkiye bu fikre bu bilince varmalıdır. Petrolü de, dövişi de adam sağlar. Turizmi adam geliştirir. Madenleri adam işletir. Bu adamların objektif esaslara dayanarak seçilmesi, insiyatiflerle donatılması gerekir. Dikkatle seçilmiş insanların görev almasının bizleri refaha kavuşturacağına inanmış adam hazinesinin çoğalması için eğitime dünden başka bir gözle bakmamız gerek...

BAYKAL — Yani her müessesede, her iş yerinde, kendi bünyesinde, uygun özel bir eğitim departmanının bulunmasını ve ihtiyaca cevap verebilecek eğitim faaliyetlerinin tertiplenmesini öneriyorsunuz.

Ben o arada biraz da yöneticilik konusunun beseri ilişkiler bahsine değinmek ve bu konuda da fikirlerinizi almak istiyorum. O da motivasyon konusu. Yani, elemanları motive edebilmede, men-sup olduğu müesseseye, âmirine, işine bağliyabilmeye, birlikte çalıştığı kişilerle severek, şevkle isbirliği yapabilmeye, amir ya da yönetici durumunda bulunan kimselere düşen işler nelerdir? Acaba bu ruh, bu hava bir müessesede içinde nasıl yaratılabilir?

SABANCI — Güzel bir sual, teşekkür ederim. Demin dikkatimize sunarken iyi seçimin öneminden bahsetmiştim. Sonra

iyi seçilmiş, tecrübe sahibi insanları alıp, onların tecrübe ve fikirlerinden tam olarak yararlanmak gerektiğini arzettim. Bir şey daha söyledim. İyi seçilmiş bir insan iyi yere oturtulacak, inisiyatif vereceğiz, donatacağız. Kastettiğim buydu. «One man show» yapmaktan, yılların bizim üstümüze koyduğu hastalıktan, ister özel kesimden, ister devlet kesiminden, ister en sade vatandaşlarımızdan Başbakanımıza kadar vazgeçmeliyiz. İnsiyatif verip, yetki verip donatacaksınız, kastettiğim bu idi. Eğer «her şeyi ben bilirim», «herşeyi ben yaparım» der, adamları da lâf ola diye seçer, lâf ola diye bulundurur isem, bu tutum bizi hedefe wardırmaz. Birisi bakıyorsunuz, faraza, SSanayi Bakanı oluyor. Daha evvelki gö-

revi doktordur, veya avukattır. Anadolu'nun bir şehriden, kasabasından gelmiştir. Ertesi sabah Sanayi Bakanlığının tüm ziyaretçilerini karşılayan, dinleyen ve bütün fetvaları veren kimse kendisi oluyor. Bu fevkalâde yanlıştır. Ziyaretçi faraza, motor konusunda bir sorunu var ise, Bakanlığın o konudaki uzmanı ile görüşmesi gerekir. Bu kimse orada kendinden önce de bir bakanın bulunduğunu, kendinin bir siyasal trafikçi olduğunu kabul etmelidir. Ben Bakanım, herşeyi bilirim, her konuda ben fetva veririm, tutum ve inancından kurtulmak lâzımdır. Mehmet Turgut bey Sanayi Bakanı idi. Belirli bir projeyi Mehmet Turgut bey ile yanlış konuşmuştum. Yanında ilgili elemanlar yoktu. Sonra Selâhatin Eriş bey, ondan sonra Mesut Erez

bey, daha sonra Mehmet Gökhan bey Sanayi Bakanı oldular. Biz hiçbir zaman Bakanlarla konuşmağa gelmiyoruz. Bu Bakanlıkta Türkiye motor işinde geç kalmıştır. Türkiye motora kavuşmak istemektedir. Bakanlıkta iyi seçilmiş motor işini idariye eden bir tek eleman olur ki, o bakanın da bakanıdır. Hep onunla konuşurum. O yardımcıları ile beraber bütün konuşmaların memolarını dosyalara kor, ülke yararına istekleri bir bildiri ile akıllı ellere vererek, karşıyı da tatmin ederek yapar ve bir gün Türkiye motora kavuşur. Ama, kendini ön plânda gösterme (one man show) hastalığı var. Özel kesimde de vardır, bu. Tümümüzde yerleşmiş, büyük, derin bir yarıdır. Hepimiz vazgeçmeliyiz bundan. İnsanlar birlikte, takım halinde çalışmalıdır. Dünyanın icaplarına ayak uydurabilmek kaçınılmaz zorunluluktur bu. Bir zamanlar ben de davayı kendi açan, kasanın anahtarını cebinde taşıyan, bir müteşebbistim. Ama ben bu boyutlarda o zaman adım adım gelişirken, Sümerbank'ın yetiştirdiği adamı davet edip alacaktım. Şeker Şirketinden beğendiğimi alacaktım. O yanlış bir stratejiydi ama, bunu görünceye kadar böyle gidecek. Şimdi bir yere geldik, ama ikide birde gidip Sümerbank'dan, Şeker Şirketinden. Maliye Bakanlığından eleman almıyorum. Çünkü, onu yerinden ayırdığımda yerine uygun eleman gelmediği zaman gene benim işim bozuluyor. Binaenaleyh ben dün yanlış etmiştim. Hep ondan almağa boyum, cüssem organizasyonum belki beni zorluyordu, artık kendi müessesemin elemanını ben eğitmeliyim, ben yetiştirmeliyim. Hatta gerekliyorsa, ben onlara vermeliyim.

İnsan yetiştirmenin önemi son derece büyüktür. Dünkü aybımızı kısmen böyle yapmakla örteliriz. Büyüme hızımızda, adam yetiştirmemizde geç kalmış olduğumuzu kabul ediyorum. Bu rotanın bilinçle adam, adam, adam diyerek vasıflı elemanın herşey olduğunu

kabul ederek, adam yetiştirmede gerek özel, gerekse kamu kesiminin de dünden farklı düşünüp, burslar ve imkânlar sağlamamız gerekir.

BAYKAL — Efendim, bugün batılı ülkelerde, özellikle Batı Almanya'da yönetim alanında uygulanmağa başlanmış olan bir yöntemden yani, çalışanların yönetime katılması, konusuna değinmek istiyorum. Acaba bugünkü koşullar altında bu yönteme ülkemizde yer verilmesi ve uygulanması sizin kanaatinizce, uygun olur mu? Bu konudaki görüşlerinizi rica edeceğim.

SABANCI — Yine güzel bir sual. Teşekkür ederim sayın Baykal. Dünya dışındaki akıllı işliyen araçların, müesseselerin hepsini rotarımıza rotar katmadan, zamanlamasını iyi yaparak, gerçekleri gözleyerek, genel kültür seviyemizi, siyasal kargaşamızı unutmadan kullanmaya mecburuz. Eğer Türk tipi bir motor yapacağım diye motor yapma işini daha geliştireceksen yap. Ama motor yapmada rotarım var ise, dünyanın en başarılı 10 motorunu masanın üstüne serer, heyeti kor bunun içinden yol şartları, bilmem ne, falan filân kriterlerini dikkate alır, birini eler, rotarımın bilinci ile motor işine girerim. Ama Türk tipi motor geliştireceğim diyerek, rotarıma on yıl daha rotar katacağım ve sıfır olacağım, mehter takımı gibi, bir adım ileri, bir adım geri gideceğim dersin yanlış edersin. Sualinize geliyorum. İşçi-işveren ilişkilerinin sadece Türkiye'ye mahsus bir müessese olmadığının bilincinde olmalıyız. Anayasamız işçilerin ledikleri sendikaya girebileceklerini, en hür biçimde, en kudretli bir tarzda organize olabileceklerini, haklarını arayabileceklerini söyler. Nitekim öyledirler. Eksikleri varsa zaman zaman düzenleyecektir. İşverenler onun yanında yine örgütlerini akılcı bir şekilde kurmalıdırlar.

İşçi - işveren örgütleri yalnız bir tarafın, bir kesimin menfaatini korumayı, biri cebi, öbürü daha fazla

ücret alma hesabını bir tarafa bırakma zorundadır. Zaten daha fazla ücret istemek iş değildir. Her iki tarafın da amacı işçiyi daha iyi bir yaşam düzeyine getirebilmek olmalıdır. Fazla ücret bugün işçiler arasında ücret dengesini alabora etmiştir.

Yalnız bu konuda sizinle üç saat konuşabilecek kadar yüreğim doludur. İşçi-işveren ilişkisi tümüyle iyi gitmemektedir. Bir kadem tazminatı müessesesi, dünya yüzünde örneği olmayan bir haldedir. İşçi-işveren ilişkilerini kıt ve kısır üretim araçlarımızın, üretim yetersizliğinin kamçılacağı da bir vakıdır. Soda grevi ülkeye neye mal olmuştur. Hangi sebeplere dayalıdır? Bu böyle olmadan düzeltilemez miydi? Ülke Anadolu'daki avucu nasırlı, yüzü kavruk adamın kuruş kuruş biriktirdiklerini çuval çuval denize dökemez. İşçi-işveren ilişkilerinde de başarılı memleketler ne yapmışsa, selâmete hangi metodlarla gelmişse, daha sağlıklı ve bol üretim için biz de onu yapmalıyız. Bugün olduğu gibi alanla verenin pazarlık kabiliyetine terk edilmiş, umursanmaz bir şekilde olmalıdır. Onun içindir ki, diyorum bu müessesede yangın var. Alevler göklere çıktı. Hepimizin elini, yüzünü, gözünü, bağırnı yakıyor. Umursamazlık bir yandan gidiyor. Sendikal rekâbetler iki uç organizasyon, konfederasyon, Disk, Türk-İş tarafından mantıksız gidişat yayılıyor, bir de buradaki başarısızlığımızın yücelen alevlerin, yangının, umursamazlığın devam etmesi anında «işçiler yönetime katılmalıdır», yangınını çıkarmanın zamanı mıdır? İlke, başarılı memleketlerde olduğu gibi, yararlarını gözönüne alarak işçilerimizin yönetime katılmasıdır. Beraberiz. Hangi ölçüde? Hangi biçimde? Hangi zamanda? İşte tartışmağa açık noktalar bunlar olmalıdır. Ama bunun önünde işçi-işveren ilişkisinde yangın böylesine yüceliyor ve başarısızlık ülkeye bu zararları açıyor, umursamazlık devam ediyor, yeni bir alanda,

Yeni bir yangın, yeni bir hava, işte bunu tenkit ediyoruz. İşveren o patlatıya doldurup, kefene koyup götüreceği cep için, işçiyi sömüren. hakkını vermeyen kimse, sendika işverenin dişini sökerek, işçiyi daha iyi ücrete kavuşturmak isteyen bir kuruluş, bu arada işçi yönetime katılacak!.. İşveren bu kadar dar hesabın adamı değildir. Sendikacı işçiye daha fazla ücret sağlayabilme çabasını tekeline alamaz.

Hayır, işçinin daha müreffeh, işтира gücü daha üstün olmasını isteyen kimse, sendikacıdan evvel işverendir. İşтира daha yüksek olan kimse, benim ekumaşımı, buzdolabımı, çamaşır makinemmi, radyomu alabilir. Üretimimi arttırabilir. İşte ben bunu istiyorum. Bu, sendikanın tekelinde değildir. Bu, ikimizin beraber müştereken istediği amaç olmalıdır. Yine konuya geliyorum.

İşçilerin yönetime katılmalarını sendikacı istiyor, işveren istemiyor. Hayır hayır. İşveren çalışanların yönetime katılmasının getirebileceği faydaların bilinci içindedir. İşveren kendi kendini hayat sigortası yaptırırken, fantazi bir uygulama için mi para ödüyor? Aynı işveren, kendisinin hayat sigortasını işçinin yönetime katılmasında arıyor, görüyor. O da benimle beraber damdan düşsün, o da benimle beraber yağrulsun, o da benimle beraber yaşantıları görsün, akılcı kararlara katılsın. Binaenaleyh ben istiyorum işçilerimin yönetime katılmalarını, ancak söylediğim gibi, zamanını iyi seçmek gerekir. Kültür seviyemiz, ülkemizin içinde bulunduğu şartlar uygun değilse, bu yöntem yarar yerine zarar verir.

İşte öbür müessesedeki alavere, toplu pazarlık içindeki zararın disipline edilmediği zamanlarda bu sloganı ortaya atmayınız. Evvela yangını söndürünüz. Sonra getiriniz bunu akıllı ve zamanı

plânlanmış yararlı noktaları zararı geçer şekilde bağrımıza basalım ve beraber yapalım. Benim sigortam ortadadır, diyorum. Bunun zamanının iyi seçilmemesi realiteleri unutup fantazi ve denenmemiş metodları ülkeye getirme anlamını taşır ki, o bize yarar vermez.

BAYKAL — Dünya tüm olarak değişiyor. Sosyal, teknolojik, ekonomik yünden, iş hayatının koşulları yönünden devamlı bir değişme süreci içerisinde bulunuyoruz. Bu değişmeler elbetteki özellikle büyük kuruluşların başındaki yöneticilerin haiz olması gereken vasıflar topluluğunda da bazı değişmeleri gerektiriyor.

Benim ricam şu: Gerek bugün, gerekse diyelim ki, bundan 10 yıl sonraki iş koşullarını gözönüne alarak, özellikle o zamanın sorumlu mevkilerini işgal edecek olan bugünün genç yöneticilerine ne gibi önerilerde bulunursunuz? Ne gibi niteliklere sahip olup, kendilerini bugünden nasıl hazırlamalıdır? Şirketlere bu yönden düşen görevler nelerdir?

SABANCI — Bir defa geleceğimiz, istikbalimiz, herşeyimiz, benim, sizin, yeğenim, torunum, oğlum, kızımdır. Gençlerimizdir. Demindenberi beraberce tesbit ettiğimiz insan faktöründe ana nokta bu gençlerdir. Bu gençlere bizim kıt kısır imkânlarımızı ne denli bir savurganlık içerisinde, ne kötü harcadığımızı bakalım, karamsar olmağa bizi iterler. Son yıllarda gençlerimizin iyi tahsil yaptıklarını söylemek mümkün müdür? Eğer biz bu fotoğrafa baktığımızda Milli Eğitimin, kıt kısım imkânlarla meydana getirilen ve ciddi boyutlardaki kaynaklarını 40 milyar 50 milyar yitirdik, vah vah yazık oldu dersek çok yanlış ve dar hesaba bakmış insan oluruz. Asıl yitirdiğimiz milyarları ifade eden ve bize çok önemli olmasına rağmen, onun üstünde bir şeydir. Bizler yılları yitiriyoruz. «Çocuklar bu sene gereği gibi tahsil yapamadılar, bu yıl kayboldu» dedi-

ğiniz an, bence zararımız Milli Eğitim bütçesinden kat kat büyüktür.

Geleceğin umum müdürleri, müsteşarları, siyasetçileri, öğretim üyeleri, müteşebbisleri olacak bu gençlere, maalesef yıllardanberi gereken tahsili yaptırıyor, umursamazlık içinde devam edip gidiyoruz. Beni üzen Milli Eğitimin parasal olarak kaybettiği meblağlar değil, gençlerimizin eğitimde kaybettiği yıllardır. Aklimızı başımıza almamız icap eder. Politikacıların asgari müştereklerde birleşip, bu konuyu oy avcılığının dışına çıkarmanın gerekliliğini görmelerini bekliyoruz.

Dış temaslarımızda çok geriyiz. Hariciye temsilcilerimiz başarılı olmadığı gibi hiçbir müteşebbisimiz dünyanın başka memleketlerinde iş kolu kurmamış, öğretim üyelerimiz oralarda temsil edememiş bizi. Bir Rum, İsrail, lobisine, bir de bizim bir halimize bakınız.

Evimizin içinde hudutlarımızın arkasında kendi kendimize kalmamızın bize ne büyük zarar açacağıнын bilincine varıp artık dış ilişkilerde, teknolojiyi, gelişmeyi yeni fikri bir saat önce getirme hesabı içinde olma zorundayız. Yıllar yılı akreditifi bilmedik, kambiyoyu bilmedik, dış münasebeti bilmedik. Salamon akreditifi açtı, İsak bilmem neyi getirdi, biz evimizin içinde kaldık. Dışarı giden gelen ile ilişkilerimiz olmadı. Bundan çok büyük zarar gördük. Bu zarar iki kere iki dört gibi açıktır.

BAYKAL — Sabancı Holding bugün Türk İş hayatında çok büyük yeri olan bir kuruluş. Halk nazarında, gerçekten olumlu bir imaja sahip. Bu güzel ve olumlu imajı nasıl yaratmış olduğunuzu açıklayabilir misiniz? Nelere hamledersiniz bunu?

SABANCI — Teşekkür ederim lütfen sözlerinize. Bizim de yanlısımız, ha-

talarımız, rotarlı olduğumuz yerler var. Biz de düzenleme sürecindeyiz. Ben de sanayiciliği öğreniyorum. Çünkü, ben, dedem, onun babası kademelerde gelseydi ben farklı olurdu. Öğrenim işinde, bürokratlar da, politikacılar da, bize yön verenler de dahil, hepimiz öğrenme süreci içinde bulunuyoruz. Demin arzettim, 30 sene evvel toplu işne ithal ediyorduk. Öğrenme süreci pahalı bir faktör aynı zamanda. Biz işlerimizde genellikle entegrasyonun ehemmiyetini kabul ediyoruz. Artı dağıtım şirketi, ticari şirket değil, üretim, üretim, üretim. Mesela 1955'lerde 13 bin iğlik iplik yok iken. İplik fabrikası kurduk. Bu, bugün kutuların eklenmesiyle 150 bin iğ'e gelmiştir. Ölülere kefen yoktu. Bunu biz yapalım dedik. 360 tezgâh, bugün 3000'i aşan bir duruma geldik. Kâfi derecede bez var pazarda. Basma, boyama, terbiye etme finishing yapma Nazilli'den başka yer yok. İtalya'ya gönderiyoruz, bastırıyor, boyatıyor, getiriyoruz. Almanya'ya götürüyoruz. Niçin biz bunu ileri entegrasyona götürmeyelim. Basma, üretimini terbiyenin en son teknolojisine uygun ve diğer kapasitelere muvazi olarak kurduk. 1965'ler geldiği zaman gördük ki bu tekstil sanayiinin hammaddesi, ana girdisi, dünya değişmesine muvazi olarak insan yapısı elyaflara doğru da gidiyor, yalnız bizim köylümüzün yetiştirdiği pamuğa bağlı kalmıyoruz. Bu insan yapısı elyafların ithalatını gümrükleri teşhis etmeden ve organizasyonu iyi yapmadan laboratuvarlarla donatmadan ithalat cenneti Türkiye'de ithalatçıyı disipline edemeden, tuttukça devlet büyük zararlar uğruyor. Büyük kârlarla ithalâtlar oluyor.

Bu girdinin Türkiye'de yapılması bir müddet sonra gerekir dedik. Geriye entegrasyon yaptık. Chips'i biz yapalım dedik. Daha sonra filament yağını yapalım dedik. «know-how» nedir? Teknoloji nedir? Engineering nedir? bilmiyorduk. Anadolu adamı idik. Cesaretle, korkmadan, 500 bin doları, 1 milyon doları yal-

mız bir kitap almağa verdik. «Know how»a. Bugün Du Pont'un, B.F. Goodrich'in, ICI'in «know-how»ları bendedir. EBu gibi işlerde günün icaplarına uymak lâzım olduğunu benimsedik. Dün dışarıda bezi bastırırken öyle kapasiteler yarattık ki, bugün memleketimizde her türlü boyalı, basılmış, terbiye edilmiş perdeliklerden, giyim eşyalarına kadar var ve de ihraç ediyoruz. Bunların ana hammaddesi olan «insan yapısı elyaf- lar»ın hepsi memleket ihtiyaçlarını karşıladıktan başka ihraç ediliyor. Allaha bin şükürler olsun, geldik bir yere. D.M.T. ithal ediyorduk, bu ünitelerin yürütmesi için. Bir D.M.T. fabrikası kurmak istedik. Devlet çıktı hayır sen kuramazsın, Petkim kuracak dedi. Beş sene rotar verdi bana. Beş sene sonunda ben kurdum yine. D.M.T.'yi vaktiyle ithal ederken bir sene evvel Romanya'ya ben ihraç ettim. Uzun vadeli «Long-term» anlaşmalarla yaptım bu işi. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti lâstiği üç yaban-

çok dikkatli alıcıdır. Evvelâ hükümet organizasyonlarında lâstiğin kalitesini sor- du. Dün kaput bezini Almanya'da bastıran Sabancı Holding, Türkiye'yi tekstil aktivitelerinde insan yapısı elyaflar dahil tekstilin her kısmını satan Paris'e mal satar oldu!.. Çok iddialyım!.. Pa- ris'e modanın merkezine satıyorum. D.M.T. yapacağımız zaman arkadaşla- rım: «Bunu niçin ayrı bir hükmi şahsi- yet, ayrı bir şirket yapmıyorsun?» de- mişlerdi. Ayrı bir şahsiyet ayrı bir ciro, ayrı bir kâr, ayrı bir hesaptır. Hayır ekonominen beni uzaklaştırıyor. Bu beni sadece geçici kazanca vardırır.

Bu ayrı kazanır öbürü ayrı kazanır geçicidir. Uzun vadede yanlış yaptığım şey gelir 45 milyon insanda benim öl- çümde, beni etkiler. Biz büyüme hızımı- za, artı kazandığımız tecrübeye ve ha- len içinde bulunduğumuz belleme süre- cine uygun olarak (ki belliyoruz daha bellemedik) üretim gereğine inanmış bir kuruluşuz. Dağıttım şirketleri hiçbir yer- de kurmamışımdır. LASSA hariç. Bu stratejimizin genellikle beğenilen yönle- rimizden birisi olduğunu söyleyebilirim.

ci lâstik fabrikası altında yaparken, ken- «dini amorti etmiş, dünyada hükümetler büyüklüğünde organizasyonlara sırtını dayamış «Good-year internasyonel» ile turn over'i ile bir hükümet büyüklüğün- de olan bu şirketle anlaştım. Cür'etkâr bir yatırım, % 100 Türk sermayesiyle teknoloji satın alarak, halk ortaklığını değerlendirip «LASSA» projesini kurduk. Cür'etkârdır, altını çizerek tekrarlıyo- rum. Allaha şükür başarmışız, yapmışız, işletmişiz. Çıkartmış satıyoruz. Geçen hafta İsveç lâstik ihraç ettik. İsveç ki

BAYKAL — Bugün Türkiyemizde ye- ni bir takım hareketler başlamıştır. Der- nekler kurulmuştur. İş yerlerinin sosyal sorumlulukları ve de sosyal sorumluluk- larla ilgili uygulamalar esasındaki denetimi konusunu kastediyorum. Bu, kuş- kusuz üst kademe yöneticilere düşen çok önemli sorunlardan birisidir. Okullara yardımdan tutun, fabrika artıklarının doğayı kirletmesi, Halic'in şu yüz kızar- tıcı hali, ormanların imhası, ormanlar- daki hayvanların türünün yok edilmesi, trafiğin durumu, bacalardan çıkan zehir- li gazlar v.s. gibi halkın sağlığını olum- suz yönden etkileyen, rahatını kaçıran, huzurunu bozan durumları ve durumlar karşısında tepe yöneticilere düşen so- rumluluklar konusundaki görüşlerinizi rica ediyorum.

SABANCI — Sayın Baykal, Hacı Ömer Holding'in temel ilkelerinden biri-

si içinde bulunduğu topluma elinden geldiği kadar yararlı olabilmektir. Bizler bunu müessesemize düşen en önemli görevlerden birisi, hatta işimizin icaplarından addederiz. Bu vesile ile, topluma yararlı olabilmek için sosyal ve kültürel alanlarda kurduğumuz tesislerden kısaca söz edeyim: Hacı Ömer Sabancı Vakfı bu amaçla kurulmuştur. Vakıf, Kayseri, Adana ve İstanbul'da öğrenci yurtları, okullar, sağlık, kültür ve eğitim tesisleri kurmuştur. Bir taraftan modern sanayi tesislerini kurarken, özellikle bugün içinde bulunduğumuz zor koşullarda yurdumuza döviz sağlarken, diğer taraftan da gerek topluma gerekse şirketlerimiz mensuplarına sosyal, kültürel, sağlık ve eğitim alanlarındaki hizmetlerini şevkle ve iftiharla sürdürmekte ve ülke halkına ve gençliğe sunmaktadır.

Hacı Ömer Holding kültür sitesi, tiyatro salonu, galeri ve kütüphaneleri ile büyük bir ihtiyacı karşılamaktadır. Sabancı Teknik Talebe Yurdu, 600 öğrenciye hizmet etmektedir. Sabancı İlkoku-

lu, Hacı Ömer Sabancı'nın doğup büyüdüğü Akçakaya köyündedir. Sadıka Sabancı Okulununun 1400 öğrencisi vardır. Sakıp Sabancı Temel Eğitim Okulu, 1500 öğrenciye öğrenim olanağı sağlamaktadır. Hacı Sabancı Kız Öğrenci Yurdu, güney Anadolu'dan, Adana'ya gelen kız öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla kurulmuştur. Erol Sabancı spastik çocuklar Eğitim ve Tedavi Merkezi, Hacı Mehmet Sabancı Kitaplığı, İNSA Lisesi, cumhuriyetin 50. yılı dolayısıyla Avcılar'da yapılmıştır, 900 öğrencisi vardır. Bu kuruluşlara Allah nasip ederse, ileride daha başkaları da eklenecektir. Şimdi tekrar sizin söylediğimize geliyorum. Fabrikalar kurmak, kaliteli üretim yapmak, ihraç etmek, işi geliştirebilmek, bunlar hep vasıflı insan ve vasıflı ve yetenekli, yeniliklere açık yöneticilerle olabilecek şeylerdir. İşte biz bu inançla okula ve eğitime bu derece değer veriyor, bağrımıza basıyoruz.

BAYKAL — Teşekkür ederim. Sayın Sabancı.

Okuyucu Mektupları

Ekonomik Kararlarda Parasal Önlemler ve Vergi

Muzaffer GÜMÜŞ

Son yıllarda enflasyonist baskı ve hayat pahalılığı ile mücadele için sık sık ekonomik kararlar alındığı bilinmektedir. Gerçekten, son iki yılda en az üç defa ekonomik kararlar alınmış, KİT ürünleri için bir o kadar paket açılmış, ondan da çok Kur ayarlamalarına gidilmiştir. Ne yazık ki, bütün bunlara rağmen hayat pahalılığı ve enflasyon bu iki yılda durmamış, daha da artmıştır. Bundan önceki yıllarda alınan ekonomik kararlar başarılı olmasalar bile bu kadar kısa ömürlü de olmuyordu denebilir.

Bu neden böyle oluyor, paranın değeri niçin bir istikrara kavuşturulamıyor? Bunun üzerinde biraz durmak gerekir. Sık sık kararlar alınmasına rağmen sonuca ulaşılabilmesi, kararların isabeti hakkında kuşku yaratmaktadır.

Bu gün ülkemizde hayat pahalılığı ve enflasyonun nereden kaynaklandığı herkes tarafından bilinmektedir. Bunlar a) Dıştan ithal yoluyla, b) Kamu kesiminin fazla personel istihdam etmesi ve gereğinden fazla üretken olmayan cari harcamalar yapması, c) Mali tedbirlerde ve bilhassa vergi kontrollerinde etkinliğin yitirilmesi, d) Parasal önlemlere yaklaşım biçiminin iyi saptanamaması şeklinde özetlenebilir.

Parasal önlemler söz konusu edildiğinde mali tedbirlere de ister istemez girilmek gerekmektedir. Zira, bir bütünün bir kısmındaki noksanlıklar diğerlerinin etkinliğini azaltmakta veya yok etmektedir.

Ekonomiyi yönlendirmede vergiyi bir araç olarak kullanmak zorunluğu vardır. Bu, ülkemizde yeterince kullanılmamakta ve sadece fiskal düşüncelerle ele alınmaktadır.

Kararların alınmasındaki amaç, piyasadaki başıboş dolaşan paraları bankalarda toplamak ve oradan kontrollü olarak ekonominin emrine tahsis etmektir. Böylece elde edilen fonların enflasyona katkıda bulunmadan üretime gitmesi istenmektedir.

Bu amaca ulaşmak için halkın «Tasarruf» edebilir olması ve «Tasarruf eğilimi»nin yaratılması gerekir. Bunun için de, önce paranın istikrara kavuşturulması, sonra da, herkesin gelirine göre anayasaların saptadığı doğrultuda vergi ödemesi zorunluğu vardır.

1950'lerdeki paranın değerine göre gelir vergisi yasasına konan istisnalar bu gün hemen hemen anlamını yitirdiği halde yürürlüktedir. Oysaki gelir vergi yasası, istisnalar ve bilhassa 103. maddedeki artan oranlar (müterakkiyet), bu günkü para değerine göre yürürlüğe girdiği tarihteki ölçülere çıkarılır ise, oldukça modern bir yapıya kavuşacaktır. Vergi istisnaları ve vergi tarifesi iyileştirilse, Anayasanın öngördüğü «Geliri oranında» vergi ödeme ilkesi ve sosyal adalet ilkesi büyük çapta yerine gelmiş olacaktır. Yasa bu halini, istisnalar ve vergi tarifesi yönünden, muhafaza ettikçe sonuç almak mümkün değildir.

Tasarrufların bankalarda toplanması istenmekte ve bunun için büyük fedakârlıklar yapılmaktadır. Nitekim, 1.5.1979'dan itibaren % 24,5 ve % 39,5 gibi olağan üstü faizler teklif ve tatbik edilmektedir. 7/14687 sayılı kararla 1.4.1978'den itibaren de yine yüksek oranlarda faiz teklifi uygulandığı halde istenilen sonuçlar alınamamıştır. Yeni kararlardan da bir evvelkinde olduğu gibi fazla bir şey beklememek gerekir. Kısa vâdeli ve yöntemi iyi seçilmeyen kararlar bunun nedenidir. O halde bu engelleri açıklığa çıkarmak ve o engelleri ortadan kaldırmak yolu aranmalıdır.

Bu gün, «Tasarruf etme» olanağından tutun da, mevcut tasarrufları bankalardan kaçırın mevzuatımızda pekçok engelleyici hükümler vardır.

Bunların bazıları, dar ve geniş açıdan ele alınırsa şöyle sıralanabilir. Gelir vergisi yasasının ilk yürürlüğe girdiği yıllarda, asgari ücret seviyesindeki ücretlilerden ya hiç vergi alınmaz veya % 5'lerde vergi alınırken bu gün bu oran çok yükselmiştir. Diğer yüksek ücretliler ise, yine o tarihlerde % 15'lerde vergi öderken bu gün % 63'e kadar vergi ödemektedirler ve bunların tasarruf etme olanağı yoktur. Adetleri dört milyonu aşan ücretlilerin vergilerinin bu boyutlara ulaşması, uygulamada da bazı sorunlara, aksaklıklara ve taviz vermelere neden olmaktadır. Katsayının sık artırılması, toplu iş sözleşmelerinde yan ödeme istekleri, bazı ek ödenek ve tazminatlar ve bunların vergilendirilmesi bu arada sayılabilir. Emekli, dul ve yetimlerle diğer sabit gelirliilerin mevcut gelirleri zaman içinde eriyip gitmektedir. Tasarruf etme şöyle dursun geçim sıkıntısı içindedirler. Bu iki kesim bir ülkenin «Orta tabaka»sını oluşturacak geniş bir topluluktur.

Bunların tasarruf edebilme olanaklarını bir tarafa bırakarak menkul sermaye iratlarına gelince, orada da vergideki istisnalar karşımıza çıkıyor. Gerçekten, bu gün, bankaların muhtelif şubelerinden toplam yılda 5.000.— lira faiz alan tasarruf sahibi ile 5.000.— liranın üstünde kira alan bir emekli, beyannameli mükellef olmaktadır. Avrupa'daki işçi 1.000 D.M. bozduarak % 39,5 faizli bir hesap açsa o da beyannameli vergi mükellefi olmaktadır 500.— liralık vergi istisnası ise hiçbir işe yaramamaktadır. Bunun gibi, başka hiçbir geliri olmayan ve kocasının sağlığında aldığı hisse senedinin 6.000.— liralık kâr payı için bir ev hanımı da beyannameli vergi mükellefleri arasına girmektedir. Dikkat edilirse bunların sosyal adalet ve Anayasa ilkesine göre vergi mükellefi olmaları gerekir. Bu kadar çok vergi mükellefleri ile idarenin kontrolde etkinliği sağlaması elbette düşünülemez. Doğal olarak, bu durumu bilenler bankalara gelmemekte veya gelenler kontrolsüz kalmaktadır. Sorun, belirli haddin altında geliri olanlardan vergi aranmasından kaynaklanmaktadır. Döviz sıkıntısı dolayısıyla % 39,5 gibi bir fedakârlık göze alındığına göre, yılda 8 - 10.000.— liralık bir faizden vergi aranmamalı ve o işçi beyanname vermedi diye küstürülmeme-

lidir. Bu durum ortada iken ve bu konudaki bilgisizliği nedeniyle beyanname vermeyen o işçiden aldığı faizin de üstünde kaçakçılık cezası ve özveri nasıl istenebilir. Bunun gibi, bir hesap uzmanı veya Bankalar Murakıby bankalara bir mektup yazıyor «..... şubeniz müşterilerinden 5.000.— liradan yukarı faiz alanların isim ve adreslerinin tarihine kadar bildirilmesi.» Bir taraftan mevduatın artırılması çabaları, diğer taraftan böyle bir mektup. Bu olay ufak bir kasabada geçer ise hemen duyuluyor ve mevduat çekiliyor. Hesap uzmanı da haklı, Bankalar Murakıby da. Çünkü günün koşullarına uymasa da, ortada yasa hükümleri var. Memnunlukla kaydederiz ki sakıncaları nedeniyle Bakanlık son yıllarda bu tür uygulamalarını durdurmuş vaziyettedir. Gelir vergisi hiçbir kesime nasip olmayan şekilde 1971'den bu yana % 45'lerde, son yılda da % 62,5 arttığı halde kamu harcamalarını karşılayamaması dikkat çekicidir. Toplanan gelir vergisi kadar vergi kaçırıldığı da dikkate alınırsa, kamu harcamalarının iyi bir yaklaşımla buradan karşılanabileceği ortadadır. Bu suretle istisnaların ve vergi oranlarının değiştirilmesinden kaybedilecek vergi, telâfi edilmiş olur.

Vergi kaçakçılığı, yasalara konan ağır cezai müeyyidelerle önlenemez. Devlet, kazancın bir kısmına ortak olduğu fikrini mükelleflere aşılmalı, onun rekâmını yapmalı ve mükellefleri iyi izlemelidir.

Gelir vergisi yasasının ilk on yılda uygulaması iyi işlemiş, mükelleflerin denetimine uygar ölçüler içinde yapılmış, bu suretle de, kazanç vergisinden gelir vergisine rahatça geçilmiştir. O dönemde hesap uzmanları yükümlülerin karşısında değil yanında yer almışlardır. Bu yaklaşımlar ne yazık ki son yıllarda ihmâl edilmiş, yasa günün koşullarına uydurulmamış, geçimi kadar geliri olanlarla vergi kaçırınlar tefrik edilememiştir.

Diğer bir görüş de, menkûl sermaye iratlarında, oranları arttırmadan vergi miktarını arttırmak mümkün değildir. Oranları arttırmak, bu sahaya tasarrufların gelmesini önleyeceği gibi, sosyal adalet ilkesini de zedeler. Bilindiği gibi, stopaj vergisi, nihai bir vergi değildir. Oran düşükte olsa mahsup işlemi dolaşısıyla neticede vergi alınır. Bu konuda yapılacak iş, istisnaları genişletmek, kuponlar hamiline de olsa hüviyet tespiti ile ödemelerin yapılmasını sağlanma olmalıdır. O zaman faiz ve kâr paylarını sağlayan şirketleri denetlemek hem kolay olacak ve hem de bu sahadaki vergi gelirini arttıracaktır.

Görüldüğü gibi konu açık tartışmayı gerektirmekte, sadece faiz oranlarının artırılması tasarrufları bankalarda toplamaya yetmemektedir.

Kredi faizlerine gelince, ülkemizde bankacılık sisteminin gelir ve giderleri yönünden alınan ve verilen faizler arasındaki ekar, sistemin gittikçe aleyhine gerçekleştiği bir gerçektir. Nitekim, son yıllarda «Öz Kaynak» «Yabancı Kaynak» rasyosu sistemin olumsuz durumunu açıkca ortaya koymaktadır. Bankalar aldıkları ve verdikleri faiz ve komisyonları ödünç para verme kanununu içinde uygulamaktadır. Kısaca, gelirleri saptanan oranları aşamaz. Sanayi kuruluşu gibi ürettikleri mal olmadığından, toplu iş sözleşmeleri ve diğer masraf artışlarının maliyet yoluyla halka intikâl ettiremezler. Sistemin bu durumuna kısaca değindikten sonra, kredi faizlerinin oluşumundan söz etmek istiyoruz. Yeni karara göre genel olarak, kısa vâdeli kredilerden bankalar % 13 faiz almakta, buraya % 6 fon ile % 25 gider vergisi eklenmektedir. Ayrıca kredinin teminatını teş-

kil eden kıymetler için de senevi % 2'yi geçmeyen hizmet komisyonunu buna eklemek gerekir. Orta ve uzun vâdeli kredilerde bu oran % 18 faiz + % 2 fon + % 25 gider vergisinden oluşmaktadır. Kredilerin bazı türlerinin, öncelikli ve yıllık programlara uygunluğuna göre, fondan ideler suretiyle maliyeti ucuzlatma olasılığı vardır. Alınan faizler, fon ve gider vergilerinin eklenmesi suretiyle oldukça yüksek oranlara varmaktadır. Kredi faizlerini kullananlar bu faizleri ve masrafları ürettikleri malın maliyetine koymaktadırlar. Dolayısıyla üretilen mal artan oranlar kadar fiyat artışı ile tüketiciye ulaşmaktadır. Ayrıca, buna üretici firmanın ve pazarlamacıların kâr marjı da eklenmektedir. Yukarıda, faiz hadlerini arttırmanın mevduat üremesi için yeterli olmadığını görmüştük. Kredi faiz oranlarının kısa bir süre için arttırılması, parasal önlem olarak düşünülebilirse de, sabit ve dar gelirli tüketiciler üzerindeki olumsuz etkisi dolayısıyla uzun süre uygulamada bırakılmaması gerekir. Görüldüğü gibi, yüksek oranlardaki faiz ve diğer yan ödemeler, dönüp dolaşıp tüketicinin üzerine binmekte ve yine oluşması özlenen orta tabakanın tasarruf edebilme olanağı bu yoldan da yitirilmektedir.

Sonuç olarak, bu güne kadar ihmâl edilen bankacılığın sorunları ülke ekonomisinin sorunları ile beraber ele alınmalı ve bilimsel bir yaklaşımla çözüme kavuşturulmalıdır.

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle

Dahili ve harici bütün bankaçılık işlerinizde

1979'da Dış Borç Piyasaları Ne Durumda

Halûk F. GÜRSEL

Geçen iki yıl «Euro» piyasalarından borçlanana ülkeler için oldukça rahat geçmişti. Ama acaba gelişen dönem ne anlamda? Trendlere bir göz atarsak, öyle görünür ki 1979 ve 1980 yılları geçen iki yılda hem kredi hacminin artmasına, hem de faizlerin düşmesine neden olan likidite bolluğunu sona ermesini simgeleyecektir. Bunun sonucu da herhalde, bankalar toplulukları (banka sendikaları) aracılığıyla verilen kredilerin faiz farklarının (spread) artışı olacaktır.

Uluslararası likiditede görülen bu son artış başlıca iki nedenden kaynaklanmaktadır. Birinci olarak, Amerika Birleşik Devletleri ödemeler dengesi açığının sürürüp gitmesi ve diğer merkez bankalarının piyasalara büyük ölçülerde müdahaleleri uluslararası likiditeyi artırmıştı. Bu durum, altın fiyatındaki artış dikkate alınmamak şartıyla, iki yılda uluslararası döviz rezervlerinde aşağı yukarı yüzde 40 artış şeklinde ortaya çıkmıştı. İkinci olarak, Amerikan bankaları dışındaki bankaların özellikle Alman ve Japon bankalarının neredeyse zorla nitelendirilecek şekilde ödünç verme çabaları, yeni bir ödünç verilebilir kaynak yaratmış ve bunun Avrupa para piyasalarının büyümesindeki hızlanmaya önemli katkısı olmuştur.

Uluslararası Likiditede Azalış

1979/80 döneminde bu etkileri, başlıca şu beş nedenle likiditede daralmalar meydana getirecek biçimde tersine dönmeye başladı:

(1) Avrupa'da ticari faaliyetin genişlemesiyle birlikte ortaya çıkan, enflasyon oranındaki artışlar ve hammadde fiyatlarındaki yükselişler, kredi talebini

yükseltmekte ve aşırı likidite bu nedenle emilmektedir.

(2) Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankaları Topluluğunun kısıtlayıcı para politikasını sürdürmesi beklenmektedir. Bunun sonuçlarından birisi Avrupa Para Piyasalarındaki aşırı fonların ABD'ye çekilmesi olacaktır. Benzer biçimde Alman ve İsviçre Merkez Bankaları da ülkelerinde para bazının artış hızını düşürmekte ve toplam likiditeyi kıstamaktadırlar.

(3) Petrolü olmayan az gelişmiş ülkelerin ödemeler dengesinde cari işlemler açıkları artmaktadır. Eğer ABD ekonomisinde ciddi bir duraklama meydana gelirse, bu açıklar 1978'deki 34 milyar dolardan, 1979'da 47 ve 1980'de 56 milyar dolara çıkabilir. Sonuçta, Avrupa Para Piyasasında ödünç alma talebi yavaşlayacaktır.

(4) Uluslararası bankalar, 1979/80 döneminde geçen iki yıldaki kadar borç vermeye istekli görünmemektedirler. Birinci neden, artan enflasyonla birlikte bu bankaların maliyetlerinin de yükselmiş olmasıdır. Bu durumda gayrisafi ödünç verme oranları giderek yetersiz hale gelmekte ve piyasa koşulları bu marjları yukarıya doğru itmektedir. İkinci olarak, özellikle İran'daki olaylar nedeniyle, Avrupa Para Piyasasında bazı riskler gerçekleşme eğilimine girmiştir. Üçüncü konu, dolar esasına göre kurulmamış bankaların, halen dolardan daha güçlü görünen paralar yerine yeni dolar ödünçleri vermeye zorlanmaları sonucu, bu kuruluşların bilançolarını, dolar değerlendirme olasılığına karşı hassas hale gelmesidir. Zira böyle bir olasılığın gerçekleşmesi, bu bankaların kârlarında

varlıklarında bir azalış anlamına gelecektir.

(5) Yakın gelecekte, ABD dışındaki ülkelerin Merkez Bankalarının, piyasalara girişlerini, müdahale gereğinin azalmasına paralel olarak, kısımları beklenmektedir. Dolar değerlenecek olursa, bu tür müdahalelerin tersi yönde yapılması bile beklenebilir. Dahası, bu merkez bankalarının daha fazla rezerv toplama arzuları, parasal büyümeyi yavaşlatma gereğine ters düşmekle beraber, gidecek azalacaktır.

Para ve Kredi Piyasaları Üzerindeki Etkiler

Bu saydığımız nedenler sonucunda, uluslararası para ve kredi piyasalarında beş esaslı değişimin meydana gelmesi beklenir:

(1) Azalan ABD ödemeler dengesi açığına ve bankaların ABD dolarına aracılık etme isteklerindeki azalmaya paralel olarak ABD dolarının piyasalardaki durumunun düzeltilmesi olasılığı vardır. Bu halde, her iki nedene bağlı olarak, ABD dışındaki dolar arzında bir azalma meydana gelecektir.

(2) Piyasadaki toplam likiditenin azalması, bankalar arası ödünç verme işlemlerinin de azalmasına yol açacaktır. Bu ikinci para piyasasındaki baskı, artan risk ve bankaların bilançolarının ödünç verme kalemlerinin büyümemesi endişeleriyle daha da ağırlaşabilecektir.

(3) ABD Merkez Bankaları Topluluğunun politikaları aşırı parasal büyümeyi durdurmakta başarılı oldukça, ve ABD ekonomisi yavaşladıkça, dolar faizlerinin tırmanması sürecektir. Enflasyon rakamlarının hâlâ yüzde onlarla (veya buna yakın rakamlarla) ifade edilebildiğine göre faiz oranlarındaki düşmenin, pek fazla olması beklenmemelidir.

(4) Dolar dışındaki paraların, özellikle Alman Markı ile İsviçre Frangı'nın faiz oranlarının, parasal kısıtlama devam ettikçe ve enflasyon oranı yukarılara çıktıkça artmayı sürdürmesi beklenmelidir.

(5) Ödünç verme oranlarındaki üste faiz farklarının (spread) artması ve

ödünç alanların risk kategorileri arasındaki faiz oranı farklarının büyümesi de önümüzdeki dönemin beklentileri arasındadır.

Uluslararası sermaye piyasalarının karmaşık çarklarını, ardındaki güçlerin genel bir tablosunu işte bunlar oluşturmaktadır. Her bir faktörün zamanlaması son derece önemlidir ve bu değişmeler hükümetlerin politikalarının (örneğin merkez bankalarının müdahaleleri ile diğer parasal politikalar) ve sistemdeki şoklarda (örneğin İran'daki gelişmeler) doğrudan doğruya etkilenmektedirler. Bu koşullarda, 1978 sonu ve 1979 başında likiditenin azalması beklenebilirdi. Bunun ortaya çıkması, doğrudan doğruya bekleşimlerin ötesinde gerçekleşen ve ABD dolarını desteklemek üzere yapılan ABD dışı merkez bankalarının kapsamlı müdahaleleridir. Öte yandan, İran olayları şoku, bankaları kamu oyunun düşündüğünden çok daha az etkilediyse de, bankaların risk konularına artan ağırlık vermelerine neden olmuştur.

ABD Para Politikalarında Kısıtlama ve Uluslararası Likidite

Geçmişteki olaylara ve sonuçlarına bakılarak, ABD para politikasındaki kısıtlamaların, sermaye akımlarının yönünü ABD'ye doğru çevirerek, uluslararası likiditede bir azalışa neden olmasının beklenmesi normaldir. 1965/66, 1969/70 ve 1974/75 yıllarında ABD'deki parasal kısıtlamalar, sonuçları itibariyle bu hipotezi doğrulamaktadır. 1978 yılına doğru devresel hareketin bu gelişmesini inceleyecek olursak, önce 1974 yılında, ABD para arzındaki 1972/73 döneminin yıllık yüzde 9'luk artışı ve petrol krizinin hemen ardından uluslararası rezervlerin yüzde 25 gibi büyük bir hızla yükselişini görüyoruz. 1974'te enflasyon hızlanınca, ABD para arzı hızla kısıp, yıl ortasından itibaren ABD faiz oranları yüzde 12'ye çıkmıştı.

1975'te bu kısıtlamalar nedeniyle uluslararası rezervlerde yüzde 9 oranında (öncekine oranla daha düşük) bir artışa tanık olunmuştu. ABD para politi-

kaası yeniden gevşetilip faiz hadleri (hazırda yüzde 7 oranına) düşünce, rezervlerde hızlı bir gelişmenin tonumları eklemiştir. Parasal büyüklükler, ABD'de 1977 yılında yüzde 9.5, 1978 yılında yüzde 7.5 artmıştı. 1977 yılında uluslararası likidite yüzde 25 oranında yükselmişti. 1978 yılında ise bu büyüme oranı yüzde 100'un altına düşerek, yeniden yavaşlamaya başlamıştı.

Aslında, likidite artışının tek nedeni olarak ABD parasal büyümesini görmek doğru olmaz. 1978 yılında hem Alman ve hem de İsviçre'nin parasal büyüklükleri, sırasıyla yüzde 14 ve 18 oranlarında artmıştı. Alman iskonto haddindeki ve mevduat karşılık oranlarındaki artışlar, bu ülkede parasal bir kısıtlama ortamı yaratmış ve uluslararası likiditenin genişlemesini etkilemişti. ABD para politikasındaki kısıtlamalar beklenildiği kadar etkili olmayacak olursa, Almanya'daki bu kısıtlama daha da önemli hale gelecektir.

Ödünç Verme Oranları Yukarıya Doğru Giderken

Uluslararası ödünç alma talebi arttıkça, risk değerlendirmelerinin artan önemine bağlı olarak farklı ödünç alanlara farklı faiz oranları uygulandıkça ve enflasyon, ödünç verilebilir fonların maliyetlerini yükselttikçe, uluslararası likiditedeki bu daralma bekleşişinin, uluslararası piyasalarda ödünç verme marjlarının artmasına varması kaçınılmazdır.

Avrupa Para Piyasalarındaki geçmiş deneyler, düşen faiz hadleri yanında, ödünç vermedeki «faiz farklarının» artışı yönündeki bekleşişleri desteklemektedir. Ödünç verme oranlarındaki faiz farkları genellikle (a) ödünç verenin piyasaya duyduğu güvne, (b) ödünç verenin bilançosuna göre belirlenen ödünç verme kapasitesine ve (c) bankaların gerçekleştirmeyi düşündükleri kârlılık görüşişlerine göre değişmektedir.

Piyasadaki güven ve dolayısıyla bankaların ödünç verme istekleri, dışal şoklardan etkilenmekle birlikte devresel hareketlerle beraber azalıp artmaktadır.

Ekonomi düzeltmeye başladıkça (ve faiz hadleri artına egilimine girince) piyasaya güven artmaktadır. Ekonomi, duraklama dönemine girerken (faiz hadleri düşerken), piyasa da bozılmaya başlamaktadır. 1972/73 yıllarında kıtasal büyüme hızları artmış, piyasada faiz hadleri yükselmişti. 1974 yılında, dünya ekonomisi derin bir duraklama dönemine girerken devresel hareket tersine dönmüş, borç verme marjları hızla artmış ve borç vadeleri yarından fazla kısalmıştı.

1977 ve 1978 yıllarında faiz hadlerinin hızla arttığı dönemde, faiz farkları hızla düşmüş, vadeler de 5 yıldan, 10 yılın üzerine çıkmıştı.

1979 ve 1980 Yılları Bekleşişleri

1979 ve 1980 yılı ile ilgili bekleşişler 1977/78 döneminde tam tersi bekleşişlerdir ve 1974/75 dönemi bekleşişlerine benzemektedir. ABD ekonomisi duraklamaya girmektedir, faiz farkları artmaktadır, özellikle İra'n olayları ile Avrupa Para Piyasasının «kontrol altına alınması» önerilerinin yaygınlaşması nedeniyle piyasadaki güven ortamı bozulmaktadır. Bu koşulların daha ne kadar ağırlaşacağı ve ne kadar süreceğini ise kestirmek olanağı yoktur. Ama sonuçta, bozulan koşulların tüm faturasını ödünç alanların ödeyeceği de açıktır.

TABLO : 1

Avrupa Para Piyasalarında Kredi Değerliliği En İyi Olan Müşterilerden Bankalararası Faiz Oranı (LIBOR) Üzerine Alınan Fark Faizler (1972-1979 dönemi, yüzde olarak)

Yıllar	Yılın 1. yarısı	Yılın 2. yarısı
1972	3/4	3/4
1973	5/8	1/2
1974	7/8	1 1/4
1975	1 1/2	1 1/4
1976	1 1/4	1
1977	3/4	3/4
1978	5/8	1/2
1979	3/8	—

Kaynak : American Express Bank, New York, April 1979.

"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.

EUROMONEY

Türkiye Kurtarılmayı Reddediyor

Çev.: Hülya KABAALIOĞLU
İ.Ü. İşletme Fakültesi
Denetim Kürsüsü

Euromoney dergisinin Haziran sayısında Türkiye hakkında bir yazı yer almakta ve derginin kapağında minareleri devrilen camiler ile miğferi parçalanmış bir savaşı gösterilerek, 'Türkiye yine parçalanmakta mıdır?' diye sorulmaktadır. Yazıda çeşitli sorunlar ele alınarak bazı yetkililerle görüşmeler yapılmış ve Türkiye'nin içinde bulunduğu zor koşullar ortaya konmuştur.

Büyük borç erteleme operasyonu sona ermişti. IMF ile anlaşmaya varılmak üzereydi. Türkiye'nin ekonomik sorunlarının etkisi altına alan uluslararası finansal alandaki korkunç bunalım yavaş yavaş hafiflemekteydi. Guadeloupe'daki Océak zirve toplantısı sırasında Amerika, Fransa, İngiltere ve Almanya'nın liderlerinin gizli görüşmelerinde önde gelen ve Şah'a karşı girişilen Müslüman Devriminden sonra daha da tehlikeli boyutlar kazanan Türkiye konusu, çok fazla ciddi görünmüyordu.

Ancak daha sonra, geçen ay endişeler yine başladı. Bir kere, Türkiye matematikte imkânsız olan birşeyi başarmaya çalışıyor gibi görünüyor. Bütün ertelemelerden sonra, Türkiye'nin sadece borçların ödenmesi için 1986 yılına kadar her yıl 1.5 milyar dolar ile 2 milyar dolar arasında ödeme yapması gerekecektir. Ancak, Türkiye'nin ihracatı 1978'de sadece 2.2. milyar dolar olmuştur ve bu yıl da 2.5 milyar dolardan fazla olacağı sanılmamaktadır. Böylece, borçların

ödenmesi bu ihracat hasılatının çoğunu alıp götürcek ve ithalatın ödenmesi için hemen hemen hiçbir şey kalmayacaktır. Türkiye Merkez Bankası Başkanı geçen ay Ankara'da Euromoney'e yıllık döviz açığının 1.9 milyar \$ olarak tahmin edildiğini açıklamıştır.

Resmi olmayan kaynaklar bunu çok daha yüksek tutmaktadır. Mevcut kısıtlamalarla dahi ithalat 4.5 milyar dolar kadardır ve normal olarak 7 milyar dolar gerekmektedir. IMF'nin neden tereddüt ettiği ortadadır. Bununla beraber, tereddüt ettiği sadece döviz açığı değildir. Türkiye bütçesindeki devlet memurları reel ücretlerinin % 40'lık kesintisini Fon tamamen gerçek dışı bulmaktadır. çünkü bugün Türkiye'deki diğer işçiler % 100 ücret zammı almaktadır. IMF, para arzındaki % 40'lık büyümeden de endişe duymaktadır.

Geçen ay, yine başka bir engel ortaya çıkmıştır: Ecevit hükümetinin yavaşama olasılığı azalarak, batı iş çevrele-

rinde Continental Grain ile yapılan anlaşmayı tanımayan ve bankacılık çevresinde dövize çevrilebilir mevduat gibi feci bir sistemi getiren kişi olarak tanınan Süleyman Demirel'in geri dönme olasılığı belirmektedir.

Türkiye'nin imdadına yetişebilecek olanlar yok değildi. Mayıs başına doğru, Türk yetkilileri IMF ile en önemli zorlukların bittiğine inanıyordu. Aylardır bir engel teşkil eden devalüasyon yapılacaktı, ancak adına devalüasyon denilmecekti.

1977'de Türkiye'yi borçlarını ödeyemez hale getiren dövize çevrilebilir mevduatlar, üç yılı ödemesiz, yedi yıl vadeyle, ve Libor'a ilâveten % 1 ¾ faiz farkı (üste) ile başarıyla ertelenmişti. 429 milyon dolarlık banka borcu, Libor'un % 1 ½ üstünde ertelenmişti ve çeşitli koşullar ve çeşitli paralarla 14 OECD ülkesi ile de erteleme işlemi tamamlanmıştı.

Wells Fargo, IMF'yi beklemeksizin, Türkiye'nin tarım ürünleri ihraç mallarını teminat alarak, üç yıllık 125 milyon dolarlık ortaklaşa kredinin 1979 Ocak'da yöneticiliğini yaptı. Üste (Libor'a ilâve faiz farkı) % 1 5/8'di. Ancak, İngiliz gözlemcilerce Türk politikasının Tony Wedgwood Benn'i olarak tanınan Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler son dakikada itiraz etti. Bakanlar Kurulu'nun bütün kararlarının oybirliği ile alınması gerektiği için, engellemesi anlaşmayı sona erdirdi.

Dünya Bankası projesinin bir bölümü olarak, Nisan'da Suudi Arabistan ile enerji projeleri ve demiryollarının modernleştirilmesi için 250 milyon dolarlık kredi anlaşması gerçekleşti. Yine Dünya Bankası ile bağlantılı olarak Kuveyt bir elektrik projesi için 20 milyon \$ kredi verdi.

Diğerleri daha ihtiyatlıydı. Yedi banka tarafından düzenlenen bir ithalât kolaylığı tamamıyla IMF anlaşmasına

bağlanmıştı. Yine de bu yedi banka -Deutsche Bank, Dresdner Bank, Union Bank of Switzerland, Barclays Bank International, Morgan Guaranty, Chase ve Citibank- ilk düşünülen 500 milyon doları toplamadı. Birkaç gün 379 milyon dolarda sallantıda kalan ortaklaşa kredi, bir Deutsche Bank görevlisinin «çok daha cazip bir rakam» olarak tanımladığı 400 milyon dolara çıkartıldı. Türkiye gereksinimlerine göre küçük kalsa bile, yetkililer bunu, IMF anlaşması ile Türkiye'ye Euro-piyasaların kapısının açılacağına işareti olarak memnuniyetle karşıladılar.

OECD'nin, yine IMF anlaşması koşuluyla, en azından 500 milyon \$ ve muhtemelen 650 milyon \$ taahhüt etmesi bekleniyordu. Ancak bu da borç rakamlarıyla uyumu sağlamıyordu.

Tehlike işaretlerini ise rakamlardan daha çok, Başbakan Bülent Ecevit'in uzlaşma yeteneği ile birarada tutulabilen, ancak sürekli olarak sol görüşlü eylemciler, sağ görüşlü bombacılar ve Kürt aşiretlerinin tehdit ettiği koalisyon hükümetinin istikrarlı olmayışı veriyordu. Ecevit'in düştüğünü ve yerine Demirel'in geçtiğini farzedin. Bir İngiliz bankacısı «Eğer bu gerçekleşirse, biz yine birinci kareye döneriz» demiştir. Türkiye'nin bugünkü güçlükleri -yabancı gözlemcilerce göre haklı olarak- Demirel'e yüklenmektedir. Euromoney'e belirttiğine göre Demirel, dövize çevrilebilir mevduatta bile pişmanlık duymamaktadır.

IMF ile anlaşma imzalandıktan sonra Demirel'in geri geldiğini farzedelim. Anlaşmayı reddetmesi onun için güç olur, ancak imkânsız değildir; daha önce 1975 başında iktidardeyken, Türkiye'nin ABD şirketi Continental Grain'e olan hukuki taahhüdünü reddetmiştir. Continental Grain dava açmıştır ve 1979 Ocak'ta İngiliz Temyiz Mahkemesi Türkiye'nin 80 milyon dolar ödemesi gerektiği kararına varmıştır.

Bu karardan önce, Türkiye'yi kurtarılması beklenenler bir uzlaşma sağlayabilmiştir: Continental Grain 22 milyon doları kabul etmiştir. Bakanlar Kurulu'ndaki muhalefet bunu tekrar engellemiştir.

IMF görevlisi Alan Whittome, 17 Mayıs'ta Ankara'dan ayrıldığında durum daha da kötüleşmiş görünüyordu. Türklerin onun yeniden döneceğini iddia etmektedir. Diğer kaynaklar cesaretinin azamiyle kırıldığını kabul etmektedir.

22 Mayıs'ta ABD Senatosu, Continental Grain'in etkin kulis faaliyetleri olmasına rağmen, Türkiye'ye 450 milyon dolarlık yardım paketini onaylamıştır. Paket, IMF anlaşması koşuluna bağlıdır. Bu gerçekten başarılabilir mi?

Türkler 1975'e kadarki parlak gelişmeleri örnek göstermektedir: yüksek ve tutarlı büyüme oranları ve daha önce düzensiz olan borç ödemeleri. İstanbul'da yaşanan bir İngiliz iş adamı «Bazı kişiler çok iyimser olduğumu düşünüyor. Ancak, eminde sonunda ödeyeceklerine inandığımı söylüyorum. Her zaman onları kurtaran birşey olmuştur. Bu sefer de bu İran oldu.» demiştir. İran'daki karışıklıklar yüzünden, Sovyet sınırındaki son güçlü dostu, Batının kurtarmaya geleceğini düşünmektedir.

İran'a benzetilmeye şiddetle içerleştiren Türkler, resmi çevreler dışında, şüpheli olmak eğilimindeydiler. Tüsiad, Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, Genel Sekreteri Güngör Uras. «IMF ile anlaşma mı?» demiştir. «Bunu sanmıyorum. Godot Türkiye'ye hiç bir zaman gelmez.» Türkiye Godot'yu beklerken, Euromoney muhabiri Alison Macled oradaydı. Haberi aşağıda yer almaktadır:

Ankara havaalanının zifiri karanlık yolunda aniden beliren ışıklar yolda bir engel olduğu anlamına gelmişti. Sıkıyönetim vardı. 1 Mayıs'tan önceki akşam Ankara askerlerle çevrilmişti.

Dolmuş, veya halka ait taksi, durdu. Askerler silâh aramak için herkesin inmesini istedi. Her taraf aranmadı; terbiyeli genç neferlerin bir hanımı rahatsız etmeyi düşünmedikleri belli oluyordu. Ama taksideki erkeklerin canı sıkılmıştı. Aralarından Almanya'dan dönmüş bir işçi şöyle dedi: «Bu böyle devam edemez. Bu hükümet dayanmaz. İki ayda -olsa olsa üç ayda- Demirel gelmiş olacak.»

Daha sonra Alison Macleod bu görüşü Türkiye'nin eski başbakanı ve 1978 Ocak'tan beri muhalefet lideri Süleyman Demirel'e aktarmıştır. Demirel keyifli bir kahkaha atmıştır.

Bu memnuniyetin, Türkiye'nin borçlarının ertelenmesiyle uğraşan yabancı bankalarca veya borç yükünü tamamen Demirel'in iktidardaki hareketlerine bağlayan Türkler tarafından paylaşılacağı sanılmamaktadır.

Bütün Türkiye'ye yardım projeleri IMF ile anlaşma koşuluna bağlıdır. Libya Devlet Başkanı Albay Kaddafi'nin Türkiye'nin bütün gereksinimini ABD ile bağlarını koparırsa sağlamayı önerdiği Ankara'da söylenmektedir. Söylentilere göre şimdiki Başbakan Bülent Ecevit Kaddafi'ye «Bize bu parayı ne zaman yollamaya başlayacaksınız?» diye sormuş ve Kaddafi de «Siz IMF ile anlaşmaya varır varmaz» diye cevap vermiştir.

Mayıs'ın ilk haftasında Ankara'daki yetkililer IMF ile anlaşmanın tamamlanmak üzere olduğundan emindiler. Ancak birçok çevrede de görüşmelerin kesileceği önceden tahmin edilmekteydi ve görüşmeler 17 Mayıs'ta kesildi.

Devalüasyona, devalüasyon adının verilmemesini kabul ederek Türkiye'nin ulusal gururunu koruyan IMF yetkilileri, gerçekçi bulmadıkları bir bütçe teklifi ile karşılaşmışlardı. (Örneğin, devlet memurlarının maaşlarını reel olarak %40 keserek kamu harcamalarının azaltılacağı öne sürülmekteydi.)

7 Mayıs'ta İstanbul'da Euromoney ile konuşan TÜSİAD Genel Sekreteri Gön-gör Uras «IMF ile anlaşmak üzereyken mi? Ben zannetmiyorum. Godot Türki-ye'ye hiçbir zaman gelmez.» demiştir.

Birkaç gün sonra TÜSİAD, özel giri-şimi yok etmeye çalışmakla suçladı; Ecevit hükümetine karşı geniş bir ilân kampanyasına başladı. Uras şöyle demiş-tir: «Sorun, hükümetin çok fazla müda-hale etmesi değildir. Yeteri kadar mü-dahale etmiyor, ama müdahalesi de yan-lış şekilde oluyor.»

Ancak, Ecevit'in tek alternatifi De-mirel'dir ve alışılmış iş yöntemleri ta-raftarlarının onu iktidara getirmek iste-mesi akılcı gibi görünmemektedir. Ger-çekten de, Uras TÜSİAD'ın bunu istedi-ğini reddetmiştir. Dolmuştaki adamın da Demirel'in geri dönmesini istemekte ma-kul bir nedeni yoktur, çünkü Demirel sı-kıyönetimi tamamiyle desteklemektedir. Sokaktaki şiddeti durdurmaya söz ver-miş olması kendisinin en çekici olduğu noktalardandır.

Şiddet olayları ve bağımsızlık yan-lısı Kürtlerin eylemleri, Türkiye ve İran'a uzak olanların. Türkiye'nin İran'ın yo-lunda gideceği sonucuna varmalarına yol açmıştır.

Türkiye ile İran'ın ortak sınırları ol-masına karşılık, İstanbul Roma'ya Tah-ran'dan daha yakındır. Bir Türkle İran-lı, her ikisi de İngilizce öğrenmedikçe, en temel kavramların ötesinde bir anlaş-ma sağlayamazlar. Tahrana Doğudur; kal-dırımlarında Allahın iradesine teslim ol-dukları anlamına gelebilecek şekilde, an-cak muhtemelen yorgunluktan kıvrılmış insanlara rastlanır. Ankara'da yorgun in-sanların oturması için banklar vardır. Şah, Tahrana'a bir park yapmayı büyük bir iş saymıştır; Ankara'da sayısız park ve oyun bahçesi vardır. Bütün bunlar-dan çok, Türklere demokrasileriyle ve her-kesin patlama noktasına gelmeden önce

şikâyetlerini beyan edebilme rahatlığı-y-la övünmektedir.

1 Mayıs Ankara'da bu sene hoş bir şekilde karşılandı. Kirli hava çiçek aç-makta olan at kestanesi ağaçlarındaki güvercinlerin ötüşünü önleyemedi. Bay-ram günüydü ve gösteri yapımaları ya-saklanan halkın, çiçeklerin arasında do-laşmaları ya da çocuklarını salıncaklar-da sallamaları yasaklanmamıştı. Açık hava kahvesini dünyaya Türklere tanı-tmıştı ve Ankara bu geleneği sürdürüy-or-du. Hürriyet Alanındaki ağaçların altun-da oturan aileler bardağı beş liraya (11 Amerikan centi kadar) limonalarını içiyordu. Biraz daha çok ödeyebilecek olanlar, etrafında kahve ve restoranların zevkli şekilde sıralandığı ve sandallarla dolaşılan bir gölün de bulunduğu Genç-lik Parkı'na 15 cente girebilmek için kuyruğa girmektedir. Kamu yapılarını koruyan, canları sıkılmış askerlere kim-se aldırıyordu.

Aynı gün İstanbul'daki görüntüler çok daha farklıydı. Ankara'nın başkent olmasına karşılık, İstanbul 4.6 milyon olduğu tahmin edilen nüfusu ile Türki-ye'nin sanayi ve ticaret merkezidir. Bü-lent Ecevit hükümetinin şiddetten en tedirgin olduğu yer burasıdır. Hemen her gün sağcı ve solcular birbirlerini öl-dürmektedir.

Şiddetin önlenmesi için hükümet, 1 Mayıs'ta bir günlük sokağa çıkma ya-sağı koyduğundan İstanbullular güneşli günde evlerinde kalmak zorundaydılar. Bunu yapmayı reddedenlerden -gelenek-sel gösterilerini yapmak isteyen solcular ve onların bu gösterilerine karşı koya-cak olan sağcılar- bin kişi kadarı tutuk-landı. Yetkililer sağcılarla solcuları ce-zaevinin zıt köşelerine yerleştirdi. Her iki tarafın da en tahrik edici ilânlarını basan matbaacı, aynı taktiği kullanarak, sağcılar ve solcularla her zaman (sıkı-yönetim yasaklayınca kadar) farklı yollarla temas kurmaktaydı.

Döviz çok az olduğu için Türkiye halen sadece yakıt, gübre, tıbbi malzeme ve fabrikaların çalışmasını sürdürecektir. Sermaye malları ithal etmektedir; ve bunların hiçbirini de yeteri kadar ithal edilmemektedir.

Tıbbi malzemenin bulunmayışı feci olmuştur. Bir ara aspirin bulunmuyordu; başka bir zaman antibiyotik yoktu. Önemsiz ameliyat olacaklar eczaneleri dolayarak hastahanelerin temin etmediği ilaçları ve pansumanlarını aldılar.

Sermaye malı yokluğundan Türk sanayi şimdi % 50 kapasitede çalışmaktadır. İşsizlik oranının ne olduğunu kimse bilmemektedir, çünkü işsizlik sigortası yoktur. Tahminler % 14 ile % 20 arasında değişir. Düşük tahmin hasattan sonra boş kalan köylülerin işsiz kaldığını kabul etmektedir. Aslında yapacakları hiçbir işleri olmayan binlerce işçi hâlâ bir bordrodadır, çünkü işten ayrılma tazminatını kanunlar, işverenin kimseyi işten atamayacağı kadar pahalı yapmıştır. Ücretli olarak işten çıkarmak ve işlerin düzeleceğini ümit etmek daha ucuz olabilir. İstatistikler yeterli olmadığından, ayakbaşı boyamak isteyenler sayılabilir veya hesabı şaşırırsa, sadece müşteri bulmaktan ümidi iyice kesip, kendi ayak-kabıklarını boyayanlar sayılabilir.

«Alma Türkiye'de kimse aşıktan ölmez» herkesin övüldüğü noktadır. Köylülerin çalışmaları o kadar yeterlidir ki, İstanbul'un pazarları ev kadını için cazibesini sürdürür. Herşey yalnız bol olmakla kalmayıp aynı zamanda mükemmel kalitededir. Kocaman marullar, mükemmel domatesler, enginarlar ve çilek Nisan'dan itibaren, taze balık ve et bütün sene bol bol bulunur. Çay Karadeniz'in nemli sıcak kıyısından gelir. Yalnız kahvenin ithal edilmesi gerekmektedir ve kit bulunur. (Hiç bulunmaz değil: sahiller tam kaçakçılara göredir.)

Bununla beraber, bu bolluk ithal edilen gübreye büyük ölçüde bağlıdır. Türkiye'deki kimya alanında en büyük şir-

ketlerden Ege Kimya Sanayi ve Ticaret Müdürü ve sahibi Ali Mansur, gübre darlığının Türkiye için tıbbi malzeme darlığından daha ciddi olabileceğini öne sürmüştür.

Göze bol görünen yiyecekler, şimdiden, cüzdanlara göre o kadar bol değildir. Enflasyon için resmi rakam senede % 50'dir. Ancak küçük bir şirketin müdürü işçilere % 100'lük bir zam yaptığını söylemiş ve «Bugünlerde artık normaldir» demiştir.

«Daha az veremezsiniz» diyen Mansur da aynı fikirdedir. Eğer enflasyon sadece % 50 ise, orada kalmayacağı açıktır.

Ecevit bütün bunları, 1977 sonunda düşen Demirel'in son hükümetinin sonuçları olarak belirtmektedir. Türkiye Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoglu Euromoney'e şöyle demiştir:

«1975'de Türkiye birinci sınıf kredi değeri olan ender ülkelerden biriydi. Dış borçlarımız 3.5 milyar dolardı, hepsi uzun vadeli, 25 sene civarında. Ortalama % 3.5 oranında faiz ödüyorduk. 1977 sonunda 8.5 milyar doları çok -kısa vadeli 12.5 milyar dolar borcumuz vardı, vadesi her yönüyle kötü.

Hazine Genel Müdürü Bayan Aysel Öymen bu rakamları tekrar etti ve şöyle devam etti: «1973'te Türkiye'nin cari işlemler dengesi artı 500 milyon dolar-ken, 1977'de eksi 4 milyar dolardı. Bu, bu dönemde izlenen yanlış politikaları açıkça gösterir. 1974'de Türkiye'nin 2 milyar dolarlık rezervleri vardı. Şimdi bu rezervlerin hepsi tükendi. 1977 sonunda bir kuruş rezerv kalmamıştı ve ödenecek ticari borçlar 6 milyar doları buluyordu. Türkiye'nin garantisiz borçları -vani arkasında ECGD ve benzeri örgütler olmayan- 1.2 milyar \$ tutar.»

Necat Erder, şimdiki Başbakan Bülent Ecevit'in ekonomi danışmanı, «Borç ertelemesinden sonra, Türkiye'nin yine

1986'ya kadar her yıl 1.5 milyar dolar ile 2 milyar dolar arasında ödemesi gerekecektir.» demiştir.

Türkiye'nin ihracatı senede 2.2 milyar dolar tutar ve bunun bir kısmı mal mukabili taahhütlere aittir. Mevcut kısıtlamalarla bile, Türkiye'ye ithalât 4.5 milyar dolara mal olur. Fabrikaların tam kapasitede çalışmaları için 7 milyar dolar gerekecektir.

Dışardaki Türk işçilerinin her sene 1 milyar dolara yakın göndermeye devam edeceklerini belirten resmi tahmin kabul edilse bile, toplamlar birbirini tutmamaktadır. Batı Almanya'da kanun değiştirilip, sadece Almanya'da oturan çocuklara çocuk tahsisatı verilmeye başlanan 1974'e kadar, işçiler daha fazla yollamaktaydılar. Türkler ailelerini de yanlarına almaya başladılar ve böyle devam ettiler. Ailesi Frankfurt'ta kendisiyle beraber olan bir kimse neden Ankara'ya para yollasın?

Üstelik IMF'nin Türkiye toplam borçları için hesap ettiği 12.5 milyar dolar rakamı olduğundan düşüktür. Aralık 1978'de 13.5 milyar dolardı ve tabii o zamandan beri faiz tahakkuk etmiştir. Projelere başlanırken ve yürütülürken kullanılacak olan proje kredileri de ayrıca 2.8 milyar \$ tutmaktadır.

Kısa vadeli borçlar için 8.5 milyar \$ rakamı nasıl gerçekleşmiştir? Daha çok döviz çevrilebilir mevduatlardan. Bunlar yabancı bankalar tarafından Türk bankalarına yatırılıp, çok kısa vadelerle yenilenen veya çekilebilen bankalararası mevduattır. Türkiye Merkez Bankası her borçlanana döviz riskini üstüne alacağını garanti etmiştir. Faiz hadleri Libor'un % 1.75 üstüne çıkarak 1977'de ortalama % 9 olmuştur. Bu oran bazı işviçer ve Alman bankalarına, karşı konulamayacak kadar cazip gelmiştir ve Bayan Öymen'in Euromoney'e belirttiği gibi, IMF'nin onları Türkiye'nin kredideğerliliği olmadığını ikaz etmesinden

sonra da bu mevduatlara devam etmişlerdir.

Ağustos 1977 sonuna gelindiğinde bile, bankalar hoşgörü ile, geç ödemeleri «yönetim hataları»na atfetmişlerdir. (Euromoney, Eylül 1977). Türkiye tamamıyla borçlarını ödeyemez duruma gelmedikçe, Demirel hükümeti düşmemiştir.

Ecevit hükümeti korkunç bir finansal durum devraldığını iddia etmektedir. Ankara'daki en iyi haber alan yabancı gözlemcilerden biri «Bu iddi'a gerçekten başka birşey değildir» demiştir.

Demirel'e karşı söylenenler bunlardır. Demirel'in savunması nasıl yapılmaktadır? Demirel'in en hararetli taraftarlarından biri şöyle demiştir: «1975'te Demirel, Amerikalılara karşı olan nefrete rağmen geldi. Türkiye'ye verilen kredileri durdurmak istediler ve Demirel direndi.»

Demirel taraftarı. Demirel'i savunmaya şöyle devam ediyordu: «Eğer yüksek faiz oranları verirse geleceklerdir. Parayı bulup, kendi kendimize yeterli olmak için fabrikaları kurarsak, ithal etmekten yine ucuz kalır. Borç 2 milyar dolara varır, evet; faiz bir yük olacaktır, evet; yeni kredilerle bu faizi öderiz.»

Bu noktada muhabir, Demirel taraftarının sözünü keserek mevcut borçların faizlerinin ödenmesi gerektiğe taze para bulmanın doğru olduğunu mu söylemek istediğini sormuştur.

«Tabii- Aslında çok uygun bir plandı. Ama 1977'de Ecevit ve Amerika, elbirliğiyle Türkiye'nin iflâs ettiği gibi suni bir görünüm yarattı. Demirel, Citibank'a 35 milyon dolarlık bir çek ile Türk büyükelçisi ve elçilik mensuplarının maaşları için çok daha az tutarda bir çek gönderdi. Citibank önce büyük çeki göndererek: Bu kadar paranız yok dedi. Sonra, alışılmış bütün usüllerin ak-

ssine, elçilik mensuplarının çekini de red-
«dettiler. Böylece büyükelçi maaşını ala-
madı. Büyükelçi zeki bir kişi ve neyin
gizli, neyin gizli olmadığını bilir. De-
mirel'e bir telgraf çekerek: «İflâs etmiş-
siniz. Bizim maaşlarımızı ödeyemiyorsu-
nuz.» der. Tabii bu Ecevit'in kulağına
gider.

Demirel taraftarı savunmasına de-
vam ederek, «Eğer Ecevit yanlış gazete-
liler büyükelçinin telgrafını 1977 Ma-
yıs seçim kampanyası sırasında yayınlama-
saydı ve Ecevit de bunun üzerine
"Türkiye'nin iflâs etmiş olduğunu ilan et-
meseydi, yabancı bankalar hiç farkına
varmayacaktı. O zaman mevduatları va-
desi gelince çekmezlerdi» demiştir.

Bu savunmayı yapan aşırı ölçüde mi
Demirel'i tutmaktadır? Demirel'in geç-
miş tecrübelerden ders alarak, şimdi da-
ha iyi finansal tavsiyeler aldığı Anka-
ra'da söylenmektedir. Demirel'in kendi-
sinin neler söyleyebileceğini öğrenmek
isteyen muhabir üç günlük bir çabada-
sonra, ümidini kesip vazgeçmek üzerey-
ken, bu olanağı elde edebilmiştir. (Bu
şöyleşi aşağıdadır)

Boğaziçi Üniversitesinden Profesör
Denir Demirgil şöyle demiştir: «Bir
Winston Churchill'in, T.V.'a çıkıp, 'Size
kan, meşakkat, gözyaşı ve terden başka
birşey vaad etmiyorum' demesini çok is-
terim. Ve bunu oy kaybetme kaygısında
olmadan söylemeli. Böyle bir adamımız
olsaydı, Türk milletine şöyle derdi: 'İyi
portakalları yemeyeceksiniz, ihraç ede-
ceksiniz. Plaşa gitmeyeceksiniz; oraya
turistleri getireceksiniz. Otellere gitme-
yeceksiniz; otelleri yabancılara bırak-
caksınız.' Bunu söylemek cesaret ister.
Hayır. Türkiye'de böyle liderler göremi-
yorum. 1978 Ocağının ilk haftasında,
Ecevit bunu yapması gerekirken fırsatı
kaçırdı.»

Devalüasyon konusunda Profesör şö-
yle demiştir: «Ben buna devalüasyon adı-
nı vermek istiyorum. Eğer bir ülkedelerdir. Bir otelin nasıl işletileceğini ya-

enflasyon % 50 ve Avrupa'da % 10 ise,
her sene sonunda bir devalüasyon yapıl-
malıdır. Başka yolu yoktur.»

İstanbul Üniversitesinden Dr. Haluk
Ünal: «Kapitalist bir sisteme sahip ola-
caksak, iyi bir vergi sistemimiz olmalı-
dır. Halen işletmelerin kamuya finansal
bilgileri açıklama zorunluluğu olmadığı-
nı biliyor musunuz?»

Bağımsız deneticilerimiz yoktur. Her
şirketin defterleri o şirkette çalışan de-
neticilerce denetlenmektedir. Sermaye
piyasası kanunumuz yoktur. Bunlar ol-
madan kapitalist sistem nasıl olur? So-
run bizim dışımızda değildir; bizim içe-
riye eğilmemiz gerekir.» demiştir.

Bu son kelimeler Türkiye'de ender
olarak duyulur. Olanların hepsi dışar-
daki herhangi bir varlığa yüklenir. «Ame-
rikalılar Demirel'den nefret ediyordu»
demek «Demirel, Continental Grain ile
anlaşmayı bozdu» demekten daha kolay-
dır. «İngiliz Temyiz Mahkemesi 1979
Ocak'ta Türkiye'nin Continental Grain'e
80 milyon \$ borcu olduğu kararına var-
dı» demekten daha kolaydır. Demirel'in
partisinde liderlik için bir rakip çıktı-
ğında, onu Amerikan emperyalizminin
ajanı olarak tanımlamak, kendisini din-
leyip anlamaktan daha kolay olmuştur.

Yabancı işadamlarının Türkiye hak-
kında şöyle bir izlenimleri vardır: «San-
ki dilenci size bir elini uzatmakta, ama
siz onun öbür elinde bir torba altın ol-
duğunu bilmektesiniz.»

Örneğin, geçen sene Yunanistan tu-
rizmiden 1 milyar dolardan fazla kaza-
nırken, neden Türkiye sadece 126 mil-
yon \$ kazanmıştı?

Birkaç sene önce bir petrol şirketi,
Trust Houses Forte ile beraber, % 51'
bir Türk bankasına ait olmak üzere,
turizm projesi kurmayı önermiştir, Türk-
ler projeyi Trust Houses Forte'a uzman-
lık için ödeme yapılacak diye reddetmiş-

bancılardan öğrenmeğe gerek duymak Türk gururuna dokunmuştur. Daha sonra Türkiye'ye 5000 daha fazla -şimdiki-nden % 10 fazla- otel yatağı sağlayacak olan bir İtalyan projesi benzer nedenlerle reddedilmiştir.

Dr. Ünal, «En iyi gelir kaynağımızı turizm olabilir,» demiştir. «Mevcut 50.000 yatağa, turistlerin pek gitmedikleri küçük yerlerdeki yataklar da dahildir. Ve şimdi yurt dışına çıkışları kısıtlanan Türkler bu yatakları dolduruyorlar. Türkiye'nin ne kadar güzel olduğunu dünyaya tanıtmadık. Kısa süre önce İzmir yakınındaki Marmarış'e gitmişim ve güzelliğine hayran oldum.»

Türkiye'nin en bilinen turizm varlığı, bütün dünyanın haklı olarak büyüleyici diye tanıdığı İstanbul'dur. Sadece sokaklarında yürümek bile bir maceradır.

Sultanahmet'teki ışık ve ses gösterisi ani bir silâh sesi ve terörist kovalayan askerlerin ayak sesleriyle kesilebilir. Ama bu diğer ülkelerde de olabilir ve onlar bu nedenle turist kaybetmezler.

Türkiye'nin maden kaynaklarının değerlendirilmemesi belki daha da ciddi-

dir. Boraks, bakır demir, alüminyum oksit, toryum, volfram ve krom toprakta kalarak bunları işletebilecek olanları çileden çıkarmaktadır. Fransız Alüminyum Şirketi Péchiney (PUK) alüminyum oksit işletmeyi Türklere önermiştir. Yabancı sömürüsü diye bu da reddedilmiş ve Péchiney de Yunanistan'a gitmiştir. Şimdi oradaki projesi Yunanistan'a senede 80 milyon dolarlık döviz kazandırmaktadır.

Bunların da ciddiisi Karadeniz sahilindeki ormanların değerlendirilmeyişidir. Madenler eninde sonunda biterler; ormanlar iyi kullanılırsa yenilenebilir. Türkiye, dünyaya gazete kâğıdı sağlamakta İsveç ile bile rekâbet edebilir. Yenilenme devresi kuzey ikliminde 60 yıl olmasına karşılık, bu ormanlarda 30 yıldır.

Türkiye'nin başlıca ihracat kaynağı olan tarım ürünleri ihracatı bile kötü ve acemice yapılmaktadır. Bazı portakallar batıya ihraç edileceği yerde, dünyaya pazarlayacak şekilde portakalları tasnif etmeyi, ayırmayı ve paketlemeyi bilen İsrail'e ihraç edilir.

DEMİREL'LE SÖYLEŞİ

(Demirel dövize çevrilebilir mevduattan neden pişman değil?)

Bay Demirel, Başbakanlık yaptığınız zamana bakınca, pişman olduğunuz birşey var mı?

Hayır. Pişman olacak hiçbir şey yok. Türkiye'nin üretim kapasitesini iki katına çıkarttık. Bir Türkün geliri reel anlamda % 100 arttı. 15 yıl ardı ardına senede % 7 büyüme -Japonya'dan sonra ikinci- sağlayabildik. Milyonlarca kişiye iş yarattık. Ülkenin bir ucundan diğerine -2200 km.- asfalt yollarda gidebilirsiniz. Herkes için okul yaptık. 1950'de 3 milyon ton buğday, 1978'de 18 milyon ton buğday ürettik. Türkiye yiyecek almayan yedi ülkeden, giyecek almayan dokuz ülkeden biridir. Şimdi üç çelik fabrikamız var; eskiden hiç yoktu. Bütün şeker ihtiyacımızı üretiyoruz. Pamuklu tekstilde dünyada üçüncü geliyoruz. Hemen herşeyi dışardan satın alırdık; şimdi kendi otomobilimizi yapabiliyoruz.

Ama kendi motorunuzu yapamıyorsunuz, değil mi?

Motor yapabiliyoruz. Bu arada fabrikalar kendi motorlarını yapıyorlar. Ve bütçelerimize bakın. 1965'de bütçemiz 14 milyar TL idi. 1978'de 260 milyar TL. Reel olarak 7 katından fazla. Asya'daki üç demokratik ülkeden biriyiz.

Diğer ikisi hangileri?

Hindistan ve Japonya. 10 üniversite kurduk ve 9 tane daha kurulmaktadır. Daha fazlası yapılabileydi yapardık. Ve herşeyi demokrasiye bağlı olarak yaptık. Marksistler bir ülkeyi geliştirip demokrasinin devam edemeyeceğini söyler. Buna karşılık sadece demokratik ülkeler gelişmektedir. Kişi başına geiirimiz 1000 \$'dir.

Ama çocuk ölüm oranı son derece yüksek, binde 120.

Bazı ülkeler bizden zengin: 105 ülke daha fakir. Ulusal gelirden yirmibeşinciyiz, Avrupa'da Sovyetler Birliği dışında en büyük ülkeyiz. Sovyetler hariç nüfusta beşinciyiz.

Bazı taraftarlarınızdan sizin iktidardan düşmenizden Amerikalıların rolü olduğunu düşündüğünüzü öğrendim. Böyle mi düşünüyorsunuz?

Hayır. Amerikalıların bu işle hiç alakaları yoktu. Kaybetmeye aldırılmıyorum, ama yöntem hayır. Amerikalılar değildi.

İktidarda olduğunuz zamankinden büyük topluluklarla karşılaşılıyor musunuz?

Evet, bu demektirki geçmişte yaptıklarımız beğenilmiş. Tabii hata yaptık, yapmayan var mı?

Şimdi bu hatalardan birinin dövize çevrilebilir mevduat olduğunu düşünüyor musunuz?

Hayır, bu bir hata değildi.

Değil miydi?

Bu dolarlarla ne yaptığımızı neden sormuyorsunuz? Ülkeyi kalkındırdık.

Ancak, bunu yapmak hevesiyle, borç servisi oranı, ödenen faiz oranı ve buna benzer teknik yönleri ihmal etmediniz mi?

Fair oranı ortalaması % 6 idi.

Ama bazen bundan çok daha fazlasını ödediniz.

Ortalaması % 6 idi. Bugün Türkiye bu oranı bulsa çok memnun olacak. Makul oranlar ödedik.

Ve iktidara geri gelerseniz politikanız yine bu mu olacak?

Devletten devlete verilen kredileri kullanmayacağım. Bankacılarla iş göreceğim.

Peki bankaların size kredi vereceğini düşünüyor musunuz?

1978'e gelinceye kadar herşey yolundaydı. Hiç kimse bize geçerli kredi politikamız olup olmadığını sormadı. Şimdiki hükümet, Ecevit «Türkiye iflâs etmiştir» diye ilân ettiği için iktidara gelmiştir. Dördümüz sağ - sol değildir, kimin iktidara geçeceği. İktidara gelirler ve bakanlık görevlerini iş yapabilecek olanlara değil de, kendilerinin iktidara gelmesine yardım edenlere dağıtırlar. Dünya üstünde böyle başka bir hükümet yoktur. Bay Ecevit iyi hükümetle değil, sadece iktidarla ilgilidir.

Söylediklerinizden, borçları ödemeye devam edebileceğiniz, ancak arkadan vurulduunuz demek istediğiniz çıkıyor.

Evet. Bunu söylüyorum. Türkiye'nin senede 1.5 milyar dolara ihtiyacı vardır, o zaman yaşama gücü olur. Kalkınmamız İran'inkinden çok daha iyidir. Türkiye'nin yabancı paraya daha 10 yıl kadar ihtiyacı vardır. Ondan sonra yaşamını sürdürebilir. Tarihte ilk kez az gelişmiş bir ülke gelişmiş olacaktır.

Batılı güçlerin size karşı gizli bir anlaşması olduğunu sanmıyor musunuz?

Hayır. Kesinlikle değil. Avrupa Konseyi'nin ilk Müslüman üyesi biziz. ABD'le bazı sorunlarımız var, ama ABD hükümeti dostça davranmıştır. Her ülkenin kendi sorunları vardır, bize karşı niye birleşinler?

Yarın iktidara gelecek olsanız neye öncelik verirdiniz?

İlk önce kanun ve nizam. İkinci olarak ev kadınları likit gaz bulabilmelidir. Üçüncü, Traktörler yakıt bulmalıdır. Dördüncü, hastalar ilaç bulabilmeli. 100 milyon \$'lık tıbbi malzeme ithal etmemiz gerekirken geçen sene sadece 9 milyon \$'lık bulduk.

Deniyor ki, hükümet sizin muhalefetiniz olmasaydı daha iyi bir vergi sistemi getirebilecekti.

Hükümetin bunu yapma gücü vardır. Eğer yoksa, hükümet olmamalıdır. Dünyanın neresinde engelleme yapmayan bir muhalefet görülmüştür? Biz bağışta bulunan -siyasal bağışlar- bir kurum değiliz.

Özel girişim çok fazla mevzuat yüzünden engellenmekte midir?

Evet, çok fazla mevzuat vardır. Bu hükümet yarı Marksist yarı piyasa ekonomisidir. İş adamlarının hükümete güvenleri yoktur. Girişimcilerin güveni olmaydı işler başka türlü olurdu.

Kürtler konusunda 1. bağımsızlık hareketleri Sovyetler Birliği tarafından mı tahrik ediliyor?

Bu ülkede Sovyetler Birliği'nin tahrikine ihtiyacı olmayan maceraperestler vardır. Ama ben Kürt kelimesini kullanmayı sevmiyorum, onlar vatandaşlardır. Sovyetler Birliği'nin bununla doğrudan bir alakası yoktur. Ama arkasında komünizm vardır.

Ya DİSK'in arkasında?

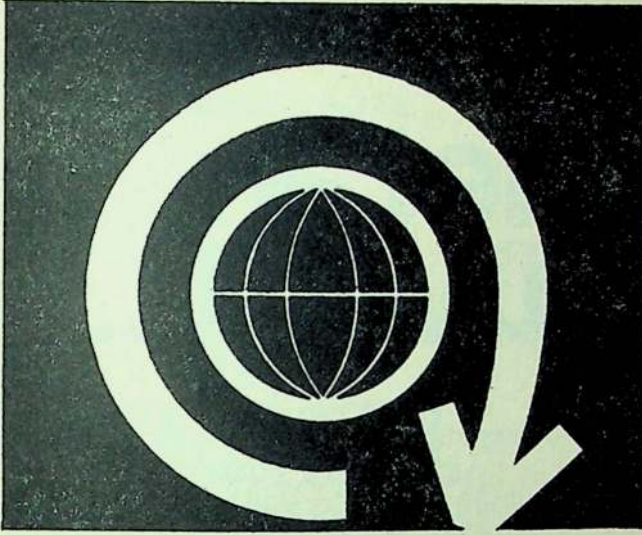
Evet.

Siz sıkıyönetimin uygulanması taraftarıydınız?

Evet, DİSK çok kişiyi temsil etmemektedir.

Ücretlerin sınırlandırılması taraftarı mısınız?

İyi yürümüyor. Eğer istikrar varsa, herkes adil bir pay almalı. Ben iktidara gelirim, ilk işim halkın devlete ve hükümete olan güvenini yenilemek olacaktır. Bunu daha önce yaptım - gelecek için yeni bir ümit yarattım. Yapacağımız ilk iş bu olmalı.

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL INSEKTİSİT

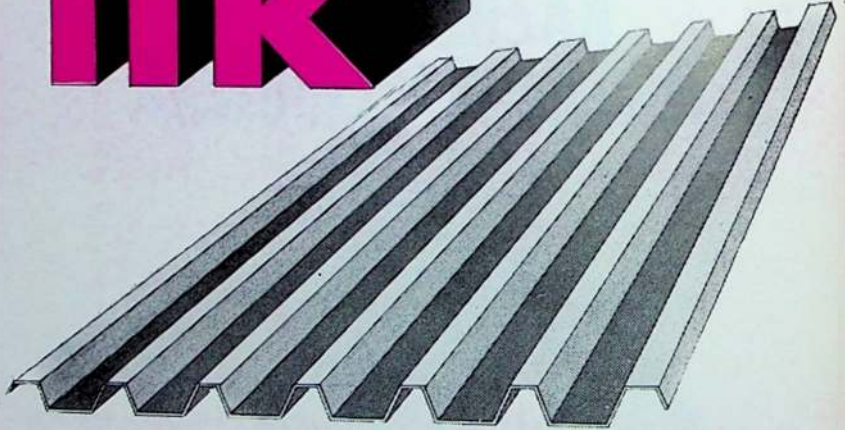
yurt içinde ve dışında
büyük çapta

YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.662215 Tlx.22 639 Pima-TR

Yeni lik

trapezoidal

NASAS
ALÜMİNYUM SAN. VE TİC. A.Ş.

ALÜMİNYUM
ÇATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkce : Büyükdere Cıd. No. 48 Kat 5 İSTANBUL Tel. : 66 33 00 (4 Hat)

İzmir İrtibat bürosu : Cumhuriyet bulvarı 1380 Sok. 4 B/8 İZMİR Tel. : 12 60 68

Ankara İrtibat bürosu : Tunus Cad. No. 83/8 Kavaklıdere ANKARA Tel. : 28 15 06

Fabrika : Gebze Dilovası